

Geen goede partners, toch goede ouders

*Een onderzoek bij Bureau Jeugdzorg;
hoe casemanagers optimaal hulp kunnen bieden aan ouders
die in een problematische scheiding verwickeld zijn.*

Bron: dilshil.com

Een afstudeer onderzoek van:

H. Veenstra & H. van de Vis

Mei 2012

*Dat ik van mijn vader hou,
doet mijn moeder verdriet.
En dat ik van mijn moeder hou,
dat weet mijn vader niet.
Zo draag ik mijn geheimen mee
en loop ik van hier naar daar.
Nog altijd hou ik van die twee,
die hielden van elkaar.*

Willem Wilmink

Namen: Herma Veenstra
&
Henriëtte van de Vis

Afstudeerbegeleider: Maarten Verheij
Docent
Christelijke Hogeschool Ede

praktijkbegeleider: Barbara Speet
Beleidsmedewerker onderzoek en beleidsinformatie
Bureau Jeugdzorg

Datum: Mei 2012

® Christelijke Hogeschool Ede

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	7
Voorwoord	8
Inleiding	9
Aanleiding en probleem beschrijving.....	9
Doelstelling.....	10
1 Het onderzoek	11
1.1 Onderzoeksvraag.....	11
1.2 Soort onderzoek	11
1.2.1 Kwalitatief onderzoek	11
1.2.2 Beschrijvend onderzoek	11
1.3 Data verzameling.....	12
1.3.1 Literatuurstudie	12
1.3.2 Interviews	12
1.3.3 Vergelijkend onderzoek.....	13
1.3.4 Eindproduct	14
1.4 Over Bureau Jeugdzorg	14
1.4.1 Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg	14
2 Problematische scheiding.....	16
2.1 Wat is een problematische scheiding.....	16
2.1.1 Van echtscheiding naar vechtscheiding?	16
2.1.2 Waarom ouders de strijd met elkaar aangaan.....	17
2.1.3 Oorzaken	17
2.1.4 Culturele aspecten.....	18
2.2 Ouderschapsplan als preventieve maatregel.....	19
3 Gevolgen voor kinderen	21
3.1 Scheiding als proces	21
3.1.1 Veranderingen.....	22
3.2 Gevolgen van scheiding.....	23
3.2.1 Gevolgen per leeftijdscategorie	23
3.2.2 Op korte en middellange termijn	23
3.2.3 Gevolgen van scheiding op lange termijn	24

3.2.4 Beschermende factoren	24
3.2.5 Risicofactoren	25
3.3 Ernstige gevolgen door vechtscheiding.....	25
3.3.1 Loyaliteitsconflicten	26
3.3.2 PAS (parental alienation syndrome) of ouderverstoting.....	27
3.3.3 Parentificatie	28
3.3.4 Kindermishandeling	29
3.3.5 Internationale kinderontvoering	29
4 Wat de casemanager kan doen.....	30
4.1 BJZ en de stelselwijzigingen jeugdzorg.....	30
4.2 Werken met gescheiden ouders	30
4.2.1 Doelen van de begeleiding van gescheiden ouders.	30
4.2.2 Adviezen voor het werken met gescheiden ouders.....	31
4.2.3 Ernstige echtscheidingsproblemen	31
4.2.4 Suggesties door de Kenniskring Kindermishandeling.....	32
4.2.5 De hulpverlener in deze situaties.....	32
4.3 Wat te doen bij signalen van ex-partners over kindermishandeling?	32
4.3.1 Gestructureerd beslissen.....	33
4.3.2 Inschatten van de waarde van informatie	34
4.3.3 Inschatten van mogelijkheden	35
4.4 Wat zegt de wet	35
4.4.1 Juridische aspecten	35
4.4.2 Ouderlijk gezag	36
4.4.3 De wet	37
4.4.4 Recht op omgang van het kind.....	37
4.4.5 De Raad voor de Kinderbescherming.....	38
4.5 Omgangsbegeleiding	39
4.6 Eigen Kracht-conferenties	39
4.7 Gespreksvaardigheden voor gesprekken met ouders.....	40
4.7.1 Do's voor gespreksvoering met gescheiden ouders.....	40
4.7.2 Valkuilen bij gesprekken met gescheiden ouders	41
4.8 Conflictbenadering, 10 vuistregels	44
4.9 Hulpaanbod	45
4.9.1 De Kenniskring Kindermishandeling over bestaand hulpaanbod	45

4.10 Een beknopt overzicht van het hulpaanbod	45
5 Onderzoeksresultaten	47
5.1 Knelpunten	48
5.2 Richtlijnen en protocollen	49
5.3 Aantal gesprekken	50
5.4 Doorverwijzen	51
5.5 Kennis	54
5.6 Werkpunten	56
5.7 Melding bij de Raad van de kinderscherming	58
5.8 Allochtone gezinnen	58
5.9 Samenwonend of getrouwd	60
5.10 Tevredenheid bij het afsluiten van deze zaken	61
5.11 Wat heb je nodig van de organisatie	62
5.12 Analyse/ conclusie interview CJG	64
6 Conclusie & aanbevelingen	65
6.1 Conclusie	65
6.1.1 problematische scheiding	65
6.1.2 Hulpaanbod	65
6.1.3 De sociale kaart	66
6.1.4 Taken	66
6.1.5 Cursus	67
6.2 Aanbevelingen	68
6.2.1 Preventie	68
6.2.2 Hulpaanbod	69
6.2.3 Eenduidige manier van werken	69
6.2.4 Cursus en training	69
Bibliografie	71
Literatuur	71
Internet	72
Bijlage 1 Vragenlijsten voor de interviews	74
Bijlage 2 Ontwikkelingstaken voor kinderen met gescheiden ouders.	77
Bijlage 3 Opzet Taxatiegesprek gescheiden ouders	83

Samenvatting

Het onderzoek 'Geen goede partners, toch goede ouders' is gedaan omdat er op verschillende afdelingen binnen Bureau Jeugdzorg (BJZ) het werken met vechtscheidende ouders als knelpunt wordt ervaren. Dit onderzoek is echter enkel gedaan voor de afdeling Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg(TGJ) rayon Amersfoort. Het onderzoek is gedaan door middel van een literatuur studie, interviews en een vergelijkend onderzoek. Hiervoor zijn 6 deelvragen opgesteld met als uiteindelijke doel de hoofdvraag: *'Hoe kunnen ouders van kinderen die aangemeld zijn bij Bureau Jeugdzorg, afdeling Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg rayon Amersfoort, die in een problematische scheiding geraakt zijn, optimale zorg krijgen in de periode tussen de aanmelding en de start van (geïndiceerde) zorg?'* te beantwoorden.

Uit het onderzoek is gebleken dat zowel op de korte als op de lange termijn een problematische scheiding ernstige gevolgen voor kinderen kan hebben. Ouders zien niet meer het belang van de kinderen en verliezen zich in de strijd met de ex-partner. Ernstige ruzies tussen de ouders vormen een bedreiging voor de ontwikkeling van kinderen. Het is daarom van belang dat er zo snel mogelijk hulp wordt ingezet.

De casemanagers gaven in de interviews als grootste knelpunt aan, dat er onvoldoende passend hulpaanbod is voor ouders met deze ernstige problematiek. Dit omdat er een aantal contra-indicaties verbonden zijn aan het bestaande hulpaanbod. Daarnaast kwam er een verschil naar voren in wat casemanagers als taak zien. Door casemanagers worden in het werken met deze zaken verschillende accenten gelegd, een aantal van hen zegt dat het indiceren en naar zorg toe leiden hun taak is en een aantal geven aan dat zij zich inzetten met beide ouders samen in gesprek te komen om hen te motiveren om hulp te accepteren en te bewegen hun gedrag te veranderen. Daarnaast vinden de hulpverleners het erg intensief en lastig om in gesprek te gaan met ouders omdat ze moeite moeten doen om meerzijdig partijdig te blijven en om niet in de strijd meegesleurd te worden. Vanuit het onderzoek zijn er aanbevelingen gedaan om de hulp aan ouders te optimaliseren.

- Er moet meer preventief gewerkt worden zodat ouders niet te lang in de strijd zitten en dat ouders zich bewust worden van de gevolgen die een vechtscheiding heeft voor kinderen.
- Er moet een nieuw hulpaanbod ontwikkeld worden dat aansluit bij de ernstige problematiek van vechtscheidende ouders.
- Tijdens de bestaande intervisie ruimte maken en benutten om van elkaar te leren, hoe om te gaan en wat te doen bij het werken met vechtscheidende ouders.
- Intern onderzoek doen naar de cursus 'werken met gescheiden ouders', om zo duidelijk te krijgen waarom deze cursus weinig gevolgd werd door de geïnterviewden.
- De taak van de casemanager is de cliënt toe te leiden naar een zorgaanbod. Daarbij hoort volgens onze visie dat, waar sprake is van bedreiging van de ontwikkeling van het kind, de ouders gemotiveerd worden en informatie wordt gegeven over de gevolgen voor de kinderen, net als dat bij zorgmeldingen altijd wordt geprobeerd. Omdat deze problematiek heftig is kan deze meer tijd en energie kosten, maar daar moet wel op ingezet worden. Om dit te bereiken binnen een relatief korte periode is er een handreiking geschreven. Hier wordt ingegaan op de gesprekstechnieken die bij vechtscheidende ouders belangrijk zijn en op mogelijkheden voor het hulpaanbod in de regio.

Voorwoord

Wat maakt toch dat het werken met deze ouders casemanagers zo een machteloos gevoel geeft? Het gevoel door hen leeggezogen te worden en soms zonder uiteindelijk iets te bereiken? Het aantal kinderen in deze situatie lijkt langzamerhand een steeds groter deel van de caseload van de werkers bij de Toegang in te nemen.

Beiden hebben wij in onze eigen leefsituatie te maken gekregen met het thema (v)chtscheiding, dit maakte dat het een onderwerp was wat ons interesseerde maar ook confronteerde.

Tijdens een stage van één van ons op deze afdeling was dit onderwerp actueel bij de afdeling Voor de enthousiaste medewerking van de casemagers uit Amersfoort en Utrecht, gedragswetenschappers, een medewerker van het Centrum voor Jeugd en Gezin en andere medewerkers binnen Bureau Jeugdzorg Utrecht willen wij hen bedanken. Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg van Bureau Jeugdzorg Utrecht. Verschillende medewerkers dachten na over het onderwerp; op welke wijze kunnen de casemanagers op een goede manier naar een passende vorm van hulp toe leiden bij gezinnen die te maken hebben met een problematische echtscheiding, ook wel ‘vechtscheiding’ genoemd.

We hebben deze scriptie vooral geschreven voor de casemanagers van de afdeling TGJ in Amersfoort, zij zijn geïnterviewd. Wij hopen van harte dat het schrijven hiervan voor hen een meerwaarde zal zijn in het werken met deze gezinnen en in het belang van de betrokken kinderen.

Voor de enthousiaste medewerking van de casemanagers uit Amersfoort en Utrecht, gedragswetenschappers, een medewerker van het Centrum voor Jeugd en Gezin en andere medewerkers binnen Bureau Jeugdzorg Utrecht willen wij hen bedanken. Zij gaven ons het enthousiasme terug als wij het even kwijt waren.

Daarnaast zijn we blij met de begeleiding die onze afstudeerbegeleider Maarten ons gaf, ook wist hij ons steeds weer te wijzen op de juridische kneepjes van het vak. Barbara, onze begeleider namens opdrachtgever BJZ Utrecht, danken we voor haar aanmoediging bij het beschrijven van dit onderzoek.

De inleiding

Inleiding

In dit onderzoekrapport willen wij antwoord geven op de volgende vraag:

‘Hoe kunnen ouders van kinderen die aangemeld zijn bij Bureau Jeugdzorg, afdeling Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg rayon Amersfoort, die in een problematische scheiding geraakt zijn, optimale zorg krijgen in de periode tussen de aanmelding en de start van (geïndiceerde) zorg?’

In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op het onderzoek. In dit hoofdstuk is te lezen wat de hoofd- en deelvragen zijn, wat de onderzoekopzet is en wat onderzoeksmethoden zijn. Tevens is de verantwoording van de gemaakte keuzes te lezen. Daarna wordt in hoofdstuk 2, naar aanleiding van de literatuurstudie, beschreven wat er verstaan wordt onder een problematische scheiding. Hierbij wordt ingegaan op de culturele aspecten en het ouderschapsplan. Daarna zullen de gevolgen voor de kinderen te lezen zijn in hoofdstuk 3. Vanuit de literatuur is de meest ideale aanpak voor het werken met ouders die in een problematische echtscheiding zitten beschreven in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 worden alle onderzoeksresultaten getoond waarna er een analyse is beschreven van de resultaten van de afgenomen interviews. Vanuit alle onderzoeksresultaten en de literatuurstudie wordt in hoofdstuk 6 een eindconclusie beschreven waarbij aanbevelingen worden gedaan aan Bureau Jeugdzorg. De geschreven handreiking vormt een aanvullend document, hierin staat hoe de casemanagers het beste om kunnen gaan met ouders die in een problematische scheiding verwickeld zijn.

Aanleiding en probleem beschrijving

Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van Bureau Jeugdzorg (BJZ) ten behoeve van de afdeling Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg rayon Amersfoort (TGJ). Bij de TGJ werken casemanagers met cliënten binnen het vrijwillig kader van BJZ. TGJ is een afdeling die jeugdhulpverlening indiceert en gezinnen motiveert naar vrijwillige hulpverlening waarbij de veiligheid van het kind altijd een belangrijk punt van aandacht is.

BJZ ziet problematische scheidingen als een bedreiging voor de ontwikkeling van kinderen. De casemanagers ervaren dat zij niet voldoende invloed kunnen uitoefenen in dergelijke situaties.

De ouders van kinderen die bij BJZ aangemeld zijn, waarbij sprake is van een problematische scheiding, komen vaak niet zelfstandig bij de juiste hulp in het voorliggende veld terecht, zoals algemeen maatschappelijk werk of mediation. Zij komen vaak terecht bij BJZ vanwege opvoedingsproblemen en/of gedragsproblemen bij hun kinderen. Hiervoor melden zij zich vrijwillig bij BJZ of zij worden aangemeld door derden, de zogenaamde zorgmeldingen. Dat kunnen school, politie of Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) zijn. Ouders lijken in veel van deze gevallen weinig kennis en vaardigheden te hebben om de gevolgen voor kinderen van hun scheiding te overzien en hen daarin te begeleiden.

Uit onderzoek door de beleidsafdeling van BJZ, kwam naar voren dat op meerdere locaties en afdelingen in de provincie Utrecht het omgaan met problematische scheiding door medewerkers als knelpunt ervaren wordt. Om deze reden is dit onderzoek gestart.

Doelstelling

Met dit onderzoeksrapport wordt in kaart gebracht hoe BJZ binnen het vrijwillige kader de hulp aan ouders met een problematische scheiding kan verbeteren in het belang van de kinderen. Het gaat daarbij om ouders die door middel van de aanmelding van hun kinderen in aanraking komen met BJZ. Door zo snel mogelijk gespecialiseerde hulp in te zetten wordt bereikt dat de schade voor de betrokken kinderen zoveel mogelijk wordt beperkt.

Omdat er binnen BJZ al veel kennis is over deze problematiek maar er niet eenduidig gewerkt wordt, willen wij met dit onderzoek de kennis die er is binnen BJZ bundelen en haar medewerkers een handreiking geven over hoe te handelen in situaties waar sprake is van een problematische scheiding. Dit onderzoeksrapport is bedoeld voor alle casemanagers van BJZ afdeling TGJ rayon Amersfoort die met deze doelgroep werken en graag een handvat willen hebben om met dit soort zaken om te gaan.

Dit onderzoek beoogt van praktische waarde te zijn doordat de op basis van dit onderzoek gedane handreiking een praktisch hulpmiddel is voor casemanagers op het gebied van problematische scheiding.

1 Het onderzoek

In dit hoofdstuk staat beschreven waar onderzoek naar is gedaan en hoe dit onderzoek is vorm gegeven. Er zal begonnen worden met het beschrijven van de hoofdvraag van het onderzoek waaruit de deelvragen, die daarna te lezen zijn, zijn voortgekomen. Daarna wordt de wijze waarop het onderzoek is gedaan uitgelegd.

1.1 Onderzoeksvraag

Dit onderzoek geeft antwoord op de, in de inleiding genoemde, onderzoeksvraag:

‘Hoe kunnen ouders van kinderen die aangemeld zijn bij bureau jeugdzorg, afdeling Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg rayon Amersfoort (TGJ), die in een problematische scheiding geraakt zijn, optimale zorg krijgen in de periode tussen de aanmelding en de start van (geïndiceerde) zorg?’

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn 6 deelvragen opgesteld:

1. Wat is een problematische scheiding?
2. Wat zijn de gevolgen van een problematische scheiding voor kinderen?
3. Wat zegt de literatuur over de best gehanteerde benadering van ouders in problematische scheiding?
4. Wat is het hulpaanbod dat de TGJ op dit moment doet aan ouders die in een problematische scheiding verwickeld zijn?
5. Hoe gaan casemanagers om met ouders in een problematische scheiding?
6. Hoe kan de TGJ ouders optimaal begeleiden vanaf het moment van aanmelding tot aan de start van een hulpaanbod door een jeugdzorginstelling?

1.2 Soort onderzoek

Om een antwoord op de eerder gestelde vragen te krijgen, is een kwalitatief beschrijvend onderzoek gedaan. Hieronder zal beschreven worden waarom juist op deze manier het onderzoek is gedaan.

1.2.1 Kwalitatief onderzoek

Er is voor een kwalitatief onderzoek gekozen omdat voor dit onderzoek geen cijfers of percentages als uitkomst gewenst waren. Dat zou een te eenzijdig beeld geven voor deze complexe situaties. Het doel van dit onderzoek is om de ervaringen, werkmethodes en meningen van de casemanagers te inventariseren. Dit kan het beste worden gedaan met een kwalitatief onderzoek. “Een kwantitatief onderzoek biedt cijfermatig inzicht en geeft veelal antwoorden op vragen die in termen van hoeveelheid kunnen worden uitgedrukt (bijvoorbeeld uit hoeveel jongeren bestaat de doelgroep, hoeveel geadresseerden lezen het blad; hoeveel klanten zijn tevreden over onze service etc.)” (Right marktonderzoek). Om deze reden is een kwantitatief onderzoek minder geschikt.

1.2.2 Beschrijvend onderzoek

Van de 3 soorten onderzoek (beschrijvend, explorerend en toetsend) sluit het beschrijvend onderzoek het beste aan bij de vragen waarop antwoord gegeven moet worden. Deze wordt gedefinieerd als: “Bij een kwalitatief beschrijvend onderzoek gaat het om het benoemen en inventariseren van karakteristieken van de onderzoekseenheden in termen van kwaliteit en niet om

kwantiteit. Vanuit het gezichtspunt van de betrokkenen worden gevoelens, belevingen, ervaringen en betekenisverleningen in kaart gebracht. Dat kan gaan over mensen of situaties, maar ook over producten (imago-onderzoek). Daarbij kan gebruik gemaakt worden van een bestaande theorie als een zoeklicht om, vanuit de vraagstelling, licht te werpen op relevante aspecten van het onderzoeksonderwerp die anders wellicht onopgemerkt zouden blijven" (Baarda, 2005, p. 95).

Het onderzoek is beschrijvend, om enerzijds via literatuurstudie te kunnen onderzoeken wat de meest ideale aanpak is bij het werken met ouders die in een problematische scheiding verwickeld zijn. Dit is het zogenaamde zoeklicht vergroten. Anderzijds willen wij de casemanagers bevragen op hun ervaringen en meningen, we zijn niet op zoek naar statistieken.

1.3 Data verzameling

Om alle informatie te verzamelen voor een theoretisch onderbouwd advies, is er gekozen voor de volgende data verzameling technieken; literatuurstudie, interviews en een vergelijkend onderzoek. Allereerst is er begonnen met de literatuurstudie om zo het zoeklicht te vergroten en om op deze manier in de interviews gerichter vragen te kunnen stellen. Na het eerste gedeelte van de literatuurstudie zijn de interviews gehouden die vervolgens zijn uitgewerkt. De literatuurstudie is het gehele onderzoek doorgegaan omdat er uit de interviews nieuwe informatie naar voren kwam. Nadat alle interviews gehouden waren zijn deze uitgetypt en geanalyseerd. Ook is in deze fase de literatuurstudie uitgewerkt. Nadat alle informatie verzameld was hebben we deze informatie gelabeld om van daaruit de conclusie en aanbevelingen te kunnen beschrijven.

1.3.1 Literatuurstudie

Vanuit de literatuurstudie is antwoord gegeven op de volgende deelvragen:

1. Wat is een problematische scheiding?
2. Wat zijn de gevolgen van een problematische scheiding voor kinderen?
3. Wat is de meest ideale benadering voor het omgaan met ouders in een problematische scheiding binnen de beperkte tijd?

Voor de literatuurstudie is gebruik gemaakt van diverse boeken, het internet, folders en bestaande methodieken en methodes. Vooral is gekeken naar informatie die bij Bureau Jeugdzorg voorhanden was. Dit betrof literatuur die up-to-date was en gerelateerd aan het onderwerp van het onderzoek. Hiervoor is gekozen om zo dicht mogelijk bij de werkwijze van BJZ te blijven. Deze literatuur bestond uit informatie mappen, methodes en methodieken. Omdat het thema vechtscheiding een uitgebreid onderwerp is zullen wij ons specifiek richten op de informatie die nodig is om de deelvragen te beantwoorden.

1.3.2 Interviews

Er zijn voor dit onderzoek semigestructureerde interviews afgenomen, omdat het doel van het onderzoek is de kennis die bij de casemanagers aanwezig is te bundelen. Een semigestructureerd interview houdt in dat de onderwerpen, de belangrijkste vragen en in principe ook de volgorde vast liggen. Het 'doorvragen' ligt niet vast, hoewel hiervoor wel gekozen kan worden. Het is toegestaan

om van de vraagvolgorde en de vraagformulering af te wijken als dat beter uitkomt (Baarda, 2005, p. 235).

Deze manier van interviewen is gekozen omdat de volgende vragen beantwoord moeten worden in dit onderzoek:

4. Wat is het hulpaanbod dat de TGJ op dit moment doet aan ouders die in een problematische scheiding verwickeld zijn?
5. Hoe gaan casemanagers om met ouders in een problematische scheiding?

De geïnterviewden moesten echter wel de ruimte krijgen om hun eigen verhaal te vertellen. Een enquête onderzoek was uitgesloten doordat er een kwalitatief onderzoek gedaan werd. Ook viel het open interview af omdat daar teveel ruimte zou zijn voor een eigen invulling van het interview. De kans zou hierbij te groot zijn dat niet de gewenste informatie naar voren zou komen. De vragenlijsten die zijn gebruikt voor de interviews zijn terug te vinden in bijlage 1.

Onderzoekseenheden voor het interview zijn:

- 8 van de 25 casemanagers van de TGJ van Bureau Jeugdzorg rayon Amersfoort;
- 1 gedragswetenschappers van TGJ van Bureau Jeugdzorg rayon Amersfoort;
- 1 medewerker van Centrum Jeugd en Gezin in Amersfoort.

Deze aantallen zijn gekozen om een representatieve uitkomst te genereren voor een kwalitatief onderzoek. Het gaat hierbij niet om de grote aantallen maar wij hebben erop gelet dat er een diversiteit aan casemanagers is geïnterviewd; gelet op man/vrouw, hoeveelheid ervaring, leeftijd, met/zonder deelname aan de cursus mediation. Daarnaast zijn er een gedragswetenschapper van de JB en een gedragswetenschapper van de TGJ geïnterviewd om zo ook vanuit andere functies binnen BJZ te kijken naar deze problematiek. Om in beeld te krijgen hoe het voortraject eruit ziet wanneer ouders worden aangemeld bij BJZ door het CJG, hebben wij besloten om ook een medewerker van het CJG te ondervragen.

Er is bewust gekozen om voor dit onderzoek geen ouders te interviewen. Deze keuze is gemaakt omdat dit niet mogelijk is binnen de beschikbare tijd. We realiseren ons wel dat dit van toegevoegde waarde kan zijn voor dit onderzoek. Er zou ingezoomd kunnen worden; hoe hebben zij de geboden hulpverlening ervaren, wat misten zij en hoe zouden ze beter begeleid kunnen worden. Wanneer BJZ na dit onderzoek zou willen weten wat ouders van de hulpverlening vinden die nu geboden wordt, zou ze dit in een volgend afstudeerproject kunnen laten onderzoeken. Het zou dan mogelijk zijn om een enquête te maken die ouders in kunnen vullen voor het evalueren van het traject bij BJZ. Hier zijn echter specifieke regels voor om de privacy te waarborgen, welke bekend zijn binnen BJZ.

1.3.3 Vergelijkend onderzoek

Om te kijken of binnen BJZ op een andere locatie tegen dezelfde knelpunten aangelopen wordt, hebben wij daar een vergelijkend onderzoek gedaan. Wanneer zij niet tegen deze problematiek aanlopen willen we kijken waar het verschil in zit. Ook is iemand van een andere afdeling, namelijk een gedragswetenschapper van de Jeugdbescherming geïnterviewd om dezelfde reden.

Om de hiervoor genoemde reden hebben wij de volgende personen geïnterviewd:

- 2 casemanagers van de TGJ van Bureau Jeugdzorg rayon Utrecht;
- 1 gedragswetenschapper van de Jeugdbescherming van Bureau Jeugdzorg rayon Amersfoort.

1.3.4 Eindproduct

Met dit onderzoek willen wij aan BJZ een gedegen advies geven hoe zij optimale zorg kunnen bieden aan vechtscheidende ouders. Dit bestaat uit een handreiking die de casemanagers kunnen gebruiken wanneer zij te maken hebben met vechtscheidende ouders. Het is een richtlijn over: waar casemanagers op moeten letten, welke gesprekstechnieken zij kunnen inzetten en naar wie ze kunnen doorverwijzen. Hiermee wordt antwoord gegeven op de laatste deelvraag:

6. Hoe kan de TGJ ouders optimaal begeleiden vanaf het moment van aanmelding tot aan de start van een hulpaanbod door een jeugdzorginstelling?

1.4 Over Bureau Jeugdzorg

In dit onderzoek richten wij ons op de afdeling Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg in Amersfoort. De TGJ maakt onderdeel uit van Bureau Jeugdzorg Utrecht (BJU) en vormt de toegang tot de geïndiceerde jeugdzorg in de provincie Utrecht (Jeugdzorg provincie Utrecht, 2011). De doelgroep is kinderen tot 18 jaar en hun ouders/opvoeders die verkeren in situaties waarin er ernstige problemen zijn bij het opgroeien en de opvoeding. Veiligheid van kinderen is de belangrijkste waarde binnen Bureau Jeugdzorg.

Bureau jeugdzorg heeft twee doelstellingen:

1. Nagaan welke hulp kinderen en hun ouders nodig hebben, deze indiceren en casemanagement vervullen.
2. Nagaan of kinderen in hun ontwikkeling bedreigd worden en mogelijk bescherming nodig hebben.

Bureau jeugdzorg voert op grond van de Wet op de jeugdzorg de volgende taken uit:

- Centrale aanmelding;
- Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK);
- Toegang geïndiceerde jeugdzorg (vrijwillige hulpverlening);
- Jeugdbescherming (gedwongen hulpverlening);
- Jeugdreclassering (gedwongen hulpverlening);
- Kindertelefoon;
- Het geven van voorlichting en advies.

1.4.1 Toegang Geïndiceerde Jeugdzorg

Na doorgeleiding vanuit de Centrale Aanmelding neemt de casemanager van BJU contact op met het gezin. In samenspraak met de ouders en/of jeugdige wordt onderzocht welke vorm van geïndiceerde jeugdzorg nodig is. Als duidelijk is welke zorg gewenst is, wordt de definitieve keuze vastgelegd in het indicatiebesluit. De casemanager begeleidt de cliënt actief naar een aanbieder van jeugdzorg, die op basis van het indicatiebesluit een hulpverleningsplan opstelt.

Kenmerken van de werksoort van de TGJ:

1. Het onderzoeken of eerste meldingen zoals signalen van derden in aanmerking komen voor een indicatiebesluit of alsnog naar het voorliggend veld of naar het AMK of naar De Raad voor de Kinderbescherming dienen te gaan.
2. Handelend optreden conform de procedures om de veiligheid en de bescherming van de jeugdige te waarborgen.
3. Het voorbereiden van indicatiebesluiten, daarbij gebruikmakend van de van toepassing zijnde instrumenten en eventueel extern uitgevoerd onderzoek, om te komen tot een samenhangend aanbod van hulp- en dienstverlening, zodat het indicatiebesluit uitgevoerd kan worden.

De afdeling Toegang houdt het casemanagement voor de jeugdzorg totdat een geïndiceerd hulpverleningstraject wordt afgesloten of een jeugdige wordt overgedragen naar de Jeugdbescherming. Kinderen die te maken hebben met de problematische scheiding van hun ouders kunnen bij BJZ worden aangemeld door derden die zich zorgen maken of door de ouders zelf omdat zij problemen met de opvoeding en het gedrag van het kind ervaren. Casemanagers voeren zelf geen hulpverlening uit in de vorm van hulpverleningsgesprekken, dat valt niet binnen de taak van de TGJ. De gesprekken die zij met cliënten hebben zijn vooral gericht op doorverwijzing.

Met de stelselwijzingen in de jeugdzorg die de komende jaren vorm moeten krijgen zal waarschijnlijk de indicatiestelling voor de jeugdzorg worden losgelaten. Die wettelijke taak van de TGJ vervalt hiermee (Nederland jeugd instituut, 2011). Wat de gevolgen voor de TGJ zullen zijn is nog niet duidelijk. Binnen de organisatie verwacht men dat er een verschuiving zal optreden naar een toenemend aantal multi-problem gezinnen bij de TGJ en daarmee een intensievere zorgcoördinatie door de casemanagers.

2 Problematische scheiding

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de vraag: 'Wat is een problematische scheiding?'. In paragraaf 2.1 is te lezen wat er verstaan wordt onder een problematische echtscheiding en wat de oorzaken zijn van het gevecht tussen ouders. Daarna wordt in paragraaf 2.2 het ouderschapsplan onder de loep genomen en gekeken wat dit voor gevolgen heeft in de strijd tussen ouders.

2.1 Wat is een problematische scheiding

BJZ heeft veel te maken met gescheiden ouders. Met een scheiding wordt het beëindigen van een relatie tussen twee partners bedoeld. Dit kan een huwelijk zijn maar ook samenwonen of geregistreerd partnerschap. De term echtscheiding geeft aan dat er sprake is van een huwelijkse ontbinding. In dit onderzoek kiezen wij er daarom voor de term 'scheiding' te gebruiken. In het gehele onderzoek zullen de termen 'problematische scheiding' en 'vechtscheiding' door elkaar heen gebruikt worden. Beide termen hebben dezelfde betekenis

Uit gegevens van het CBS blijkt dat er in 2010 18.507 (CBS Stateline) echtscheidingen zijn geweest waarbij minderjarige kinderen betrokken waren. Naast echtscheidingen zijn er, zoals hiervoor beschreven, ook ongehuwde ouders die uit elkaar gaan. Het totaal aantal kinderen dat in het ouderlijk huis is geconfronteerd met het uit elkaar gaan van de ouders is dus groter. Het CBS schat dat ongeveer achttienduizend minderjarige kinderen het uiteenvallen van een niet-gehuwde relatie meemaakten. Het totaal aantal minderjarige kinderen dat bij formele en informele scheiding betrokken is, wordt voor het jaar 2005 geschat tussen de 50 en 60 duizend (CBS, 2011).

2.1.1 Van echtscheiding naar vechtscheiding?

Onder leiding van Lieve de Laet is in België een visietekst opgesteld met als titel: 'Kinderen als wapen en prooi in vechtscheidingssituaties.' (Voorde, 2010). Hierin wordt de volgende definitie voor vechtscheiding gegeven:

"Men spreekt van een vechtscheiding in die situaties waar het gezin kinderen heeft en wanneer het een echtscheiding betreft waarin er, door het gevecht tussen de ouders, geen rekening gehouden wordt met de kinderen. De ouders verlaten hun ouderpositie ('moederen', 'vaderen' en 'bescherming bieden' worden losgelaten) en het belang van het kind wordt uit het oog verloren. Het kind dreigt op emotioneel vlak in de kou te blijven staan of wordt door de ouders zelfs actief betrokken en ingezet in de strijd tussen de ex-partners. Soms spelen in deze strijd ook de nieuwe partners van de ouders een rol."

Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen conflictueuze echtscheiding en vechtscheiding. Het verschil ligt daarin of ouders wel of niet in staat zijn het belang van de kinderen te zien en daarnaar te handelen. Dat betekent dat zij in staat moeten zijn om onder ogen te zien dat er een einde is gekomen aan de liefdesrelatie en dat ze die relatie opnieuw vorm moeten geven als een relatie van gezamenlijk ouderschap. Ook kunnen er na de scheiding juridische conflicten ontstaan wanneer een ouder het gezag over het kind opeist. Dat betekent gerechtelijke procedures. Het leven van alle gezinsleden wordt hierdoor voor 1 tot 5 jaar op hun kop gezet. Hun jeugd zal voorbij gaan in het gevecht dat tussen de ouders speelt en zij zullen beschadigd raken voor hun leven. Een dergelijk

juridisch gevecht vindt in ongeveer 10 procent van de scheidingen met kinderen plaats (Hoefnagels, 1995, 2001).

Een belangrijk onderdeel van eerdergenoemde definitie is dat ouders het belang van de kinderen niet voor ogen hebben. Ook hebben zij vaak moeite hun eigen aandeel in de strijd te zien. De kinderen worden de dupe van deze strijd, ze kunnen ernstig in de knel komen met hun loyaliteitsgevoelens naar beide ouders. Door deze ernstige loyaliteitsconflicten kunnen kinderen worden bedreigd in hun ontwikkeling. Over het aantal problematische scheidingen waarbij kinderen betrokken zijn is weinig bekend. Het aantal problematische echtscheidingen wordt op ongeveer 10% geschat.

2.1.2 Waarom ouders de strijd met elkaar aangaan

In de periode rondom de scheiding is het in veel gevallen onvermijdelijk dat er conflicten tussen de ouders ontstaan. Na het beëindigen van een relatie kunnen veel emoties loskomen; pijn, teleurstelling, een gevoel van falen en verdriet. Bij de verwerking hiervan horen gevoelens van boosheid en de schuld bij de andere partij leggen als reactie. Vaak ook omdat het tijd nodig heeft de heftigheid ervan gedoseerd te kunnen laten doordringen. In die periode, waarin ouders overspoeld kunnen worden door emoties, is het tegelijkertijd noodzakelijk samen afspraken te maken over de zorg voor de kinderen en over de zakelijke aspecten van de scheiding.

Als het één van de ouders of beiden niet lukt aan een constructieve verwerking te beginnen blijft de strijd bestaan. Liesbeth Groenhuijsen, psycholoog en orthopedagoog met veel ervaring en publicaties over echtscheiding en de kinderen schrijft (Groenhuijsen, 2006, p. 45):

“Zolang je vecht, kun je de pijn verdoven, ontkennen. Het is naar mijn overtuiging één van de redenen dat gescheiden mensen soms zo lang blijven vechten. (...) Maar als je niet meer vecht, is er het gapende gat van de pijn, van het verlies, van machteloosheid. Dat is zo afschrikwekkend dat doorvechten een betere optie lijkt.”

Waar sprake is van scheiding met kinderen betekent dat vaak ook een verlies van (een deel) de ouderidentiteit; welke rol heeft vader nog als hij zijn kinderen maar 2 maal per maand een weekend ziet en moeder de verzorgende ouder wordt? Wie is moeder nog als haar kinderen een deel van de tijd niet bij haar maar bij hun vader wonen?

Daarnaast is het zo dat ouders bij een scheiding verlies lijden aan iemand die hen dierbaar is geweest. Ook het verlies van de vertrouwde omgeving en een veranderde financiële situatie kan meespelen. Wat zij in ieder geval niet kwijt willen raken zijn de kinderen en uit angst die ook (deels) kwijt te raken kunnen deze kinderen juist inzet van de strijd worden.

2.1.3 Oorzaken

Oorzaken van problematische scheiding zijn:

- Scheiden doet pijn. Stagnatie van het verwerkingsproces na scheiding bij één of beide ouders kan maken dat deze in woede, wantrouwen en beschuldiging blijven volharden.
- Ouders krijgen sinds 1998 bij wetgeving beiden het gezag na scheiding. Zij zullen daardoor samen afspraken moeten blijven maken rondom de verzorging van de kinderen.

- Er is sprake van een toename van het aantal scheidingen door het groeiende aantal verbroken samenwonenrelaties tot ongeveer 60.000. Hiermee neemt logischerwijs ook het aantal vechtscheidingen toe (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010, p. 47).

Volgens Groenhuijsen liggen aan omgangsconflicten een aantal mechanismen ten grondslag aan de kant van de ouder (Smulders-Groenhuijsen, 2002), deze zijn:

- De behoefte om de best mogelijke ouder te zijn: bij een scheiding zien ouders vooral elkaars negatieve kanten. Dit is ook nodig om zich los te maken van elkaar. Na de krenking van de scheiding is het voor ouders vaak van groot belang dat ze hun zelfvertrouwen herwinnen. De gedachte dat zij de enige goede ouder zijn voor het kind versterkt het zelfvertrouwen en helpt om los te komen van de ander.
- Al of niet verworven rechten: een van de ouders was voor de scheiding al minder betrokken bij de opvoeding en de verzorging van de kinderen en heeft daardoor minder 'rechten'.
- De eigen behoefte aan rust en het opbouwen van een nieuw leven zonder die ander.
- Uiting geven aan boosheid: de ouder kan uit boosheid, genoegdoening of wraak richting de andere ouder de omgang belemmeren.
- Uitstel van rouw en verwerking: wie vecht, komt niet toe aan onderliggende gevoelens van machteloosheid, verdriet, wanhoop en leegte. De angst om overspoeld te raken door verdriet, eenzaamheid en mogelijk onverwerkt verlies uit het verleden kan leiden tot vechten. Het vechten geeft een doel aan het leven en komt voort uit onmacht en angst.
- De ouder heeft het kind nodig: het verzet van de verzorgende ouder kan voortkomen uit het feit dat hij of zij de kinderen niet kan missen. De kinderen beschermen tegen eenzaamheid en depressie.
- Spanningen over de omgangsregeling: kinderen laten vaak spanningen in hun gedrag rondom de omgang zien (onzindelijk zijn, angstig zijn, zich niet lekker voelen, zeggen dat het niet naar de andere ouder wil). Ouders geloven vaak over en weer niet dat dit gedrag ook bij de andere ouder voorkomt. In hun beleving wordt het gedrag veroorzaakt door de andere ouder omdat deze het niet goed doet of niet goed is. Ze interpreteren het gedrag als teken dat het kind alleen bij hen wil zijn. Het gedrag van het kind is meestal een uiting van de spanning rondom het overstappen tussen twee strijdende partijen en het loyaliteitsconflict tussen beide ouders.

2.1.4 Culturele aspecten

In de literatuur is er aandacht voor de culturele aspecten van echtscheidingen. Dat is de reden dat hierover een vraag is gesteld in de interviews. Uit het literatuuronderzoek blijkt uiteindelijk dat het aantal problematische scheidingen onder allochtone bevolkingsgroepen in Nederland niet is onderzocht. Wat wel duidelijk is, is dat in Nederland het aantal echtscheidingen onder allochtonen iets hoger ligt dan bij de autochtone bevolking (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010, p.3 43). Van de allochtone kinderen ziet 25% hun vader helemaal niet meer en de rest van de kinderen ziet hun vader veel minder dan autochtone kinderen na scheiding.

2.2 Ouderschapsplan als preventieve maatregel

De wet op gezamenlijk gezag werd in 1998 opgesteld, omdat bleek dat na echtscheiding vaak moeders de verzorgende rol kregen en vaders als toeziend voogd werden benoemd. In de praktijk bleek dat hiermee de tegenstellingen tussen ouders groter werden en de situatie na scheiding geen stand bleek te houden. Vaders verdwenen langzamerhand uit beeld. Inmiddels is wel duidelijk, door ontwikkelingen binnen de pedagogiek, dat vaders even belangrijk zijn voor hun kinderen als moeders. Het contact tussen kind en (meestal) vaders is na invoering frequenter geworden. Toch wordt gezegd dat de invoering van de wet op gezamenlijk gezag geen positief effect heeft gehad op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Spruyt E. , 2010). Dit heeft te maken met het feit dat met het uitoefenen van het gezamenlijk gezag ook het aantal conflicten is toegenomen. Moeders en kinderen geven aan dat zij zich na een scheiding na 1998 iets minder goed voelen dan bij scheidingen daarvoor.

Op 1 maart 2009 is de Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding ingegaan. Hiermee is het opstellen van een ouderschapsplan bij scheiding verplicht gesteld aan alle gehuwde ouders, ouders met geregistreerd partnerschap en ouders zonder geregistreerd partnerschap die wel beiden het gezag over de kinderen hebben. Bij gehuwde ouders en ouders met geregistreerd partnerschap is het ouderschapsplan voorwaarde geworden om de scheiding officieel te maken. Bij samenwonenden zonder registratie is dat niet te controleren omdat er niet wordt geprocedeerd. Wel kunnen de procedures rond het beëindigen van een samenlevingscontract net zo veelomvattend zijn als bij echtscheiding. Dat betekent dat er net zoveel kans is op gezagsconflicten als bij gehuwden.

Het ouderschapsplan is verplicht om ouders, die na scheiding een moeilijke periode doormaken, te helpen wel samen afspraken over de kinderen te maken. In het ouderschapsplan moet in ieder geval zijn opgenomen:

- hoe de ouders de zorg- en opvoedingstaken verdelen (zorgregeling);
- hoe het recht en de verplichting tot omgang met de kinderen is geregeld (omgangsregeling);
- hoe ouders elkaar informeren en raadplegen over belangrijke onderwerpen, bijvoorbeeld schoolkeuze;
- hoe de kosten van het kind of de kinderen zullen worden verdeeld en de eventuele alimentatie voor de kinderen;
- ook de wensen van de kinderen moeten met hen besproken worden. De ouders kunnen het ouderschapsplan samen met de kinderen bespreken, maar ook met hulp van een advocaat of mediator.

Wat verder in de Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding geregeld is:

- Een kind heeft recht op gelijkwaardig ouderschap na scheiding.
- Een ouder is verplicht om de ontwikkeling van de band van zijn of haar minderjarig kind met de andere ouder te bevorderen.
- De ouder die niet het gezag uitoefent, heeft niet alleen een recht maar ook de verplichting tot omgang.

Er is nog weinig bekend over de resultaten van deze wet. Na 3 jaar zou de evaluatie van deze wet moeten plaatsvinden, de deadline hiervoor is 1 januari 2013. In juli 2010 publiceerde het Nederlands

Jeugd Instituut een onderzoek met de titel: Ouderschapsplan alleen volstaat niet (Nederlands jeugd instituut, 2010). Hierin staat dat het ouderschapsplan vooral werkt voor ouders die toch al bereid waren afspraken met elkaar te maken. Waar sprake is van conflicten lijken deze door het ouderschapsplan eerder toe als af te nemen, dit doordat ouders verplicht worden samen afspraken te maken over de dagelijkse gang van zaken. Deze kunnen aanleiding zijn tot nieuwe irritaties. Ook geeft het ouderschapsplan een ouder de mogelijkheid de scheiding te vertragen bij een huwelijk of geregisterd partnerschap, want het plan is immers voorwaarde voor de rechtbank de scheiding uit te kunnen spreken.

Wanneer ouders zich niet houden aan de gemaakte zorgafspraken is het heel moeilijk daarop invloed uit te oefenen door derden. Ouders melden zich niet snel bij hulpverleners want ouders ervaren in dit soort situaties vaak; “Ik heb geen probleem, maar de ander, hij of zij moet veranderen.”. Als één van de ouders wel hulp zoekt, kan de hulpverlener niets bereiken zonder dat de ouders samen in gesprek gaan. Er wordt gearzeld om BJZ in te schakelen als ouders dat niet willen, dit heeft deels te maken met de beeldvorming rond BJZ. Als er geen sprake is van kindsignalen is vechtscheiding geen problematiek waarvoor BJZ in actie kan komen.

3 Gevolgen voor kinderen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de gevolgen die een kind kan ondervinden door de scheiding van zijn of haar ouders. In paragraaf 3.1 staat het proces dat plaats vindt tijdens een scheiding beschreven en in paragraaf 3.2 wordt ingegaan op de gevolgen voor de kinderen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de lange en korte termijn. In paragraaf 3.3 is te lezen wat de ernstige gevolgen zijn van een vechtscheiding. Hier wordt verder ingegaan op loyaliteitsconflicten, parental alienation syndrome, kindermishandeling en internationale kindontvoering.

3.1 Scheiding als proces

Tot voor kort werd bij het bestuderen van echtscheidingseffecten op kinderen de aandacht vooral gericht op de gezinsstructuur (Spruijt, 2002). Het gezin met twee ouders van voor de scheiding werd vergeleken met het eenoudergezin na de scheiding. Hierbij is vooral gezocht naar het (negatieve) effect van de afwezigheid van de niet-verzorgende ouder (o.a. Amato, 1993). Men veronderstelde dat deze afwezigheid nadelige gevolgen voor kinderen had. Dit zou komen door een kleinere kans op optimale socialisatie, door verminderde aandacht van de ouders en door een gebrek aan controle. Vanuit de structuurbenadering gezien kan ook het verminderde gezinsinkomen een negatieve rol spelen. De meeste kinderen leven na scheiding in een moedergezin en deze gezinnen hebben vaak minder financiële armslag dan voor de scheiding.

Tegenwoordig wordt vooral gekeken hoe de processen rond de scheiding deze verschillen in gezinsstructuur veroorzaken. Spruijt doelt dan op: “De mate van conflicten tussen de ouders, de psychologische aanpassing van de ouders en een combinatie van stressvolle veranderingen. Dergelijke factoren kunnen zowel voor, tijdens als na de ouderlijke scheiding een rol spelen voor het functioneren van kinderen (Spruijt 2010.)”. Vooral de psychologische aanpassing in de eerste periode na de scheiding vindt Spruijt van belang omdat deze invloed heeft op het functioneren van de kinderen. Het kan dan gaan om aanpassingsproblemen, gevoelens van verlies en falen en een verlaagd gevoel van welbevinden.

In het scheidingsproces zijn verschillende fasen aan te wijzen die hun weerslag op de betrokkenen hebben (G.Hoefnagels, 1995,2001). Vooral de scheidingsmelding aan partner en kinderen blijkt van belang te zijn voor de verwerking en aanpassing aan de nieuwe situatie.

Om een indruk te geven waar ouders doorheen moeten in die scheidingsperiode is hieronder weergegeven uit welke fasen dit proces bestaat.

1. Scheidingssignalen (huwelijk is uit evenwicht)
2. Toestand van duurzame ontwrichting (het gaat niet meer)
3. Scheidings-overwegingstijd (geen kans op verbetering, chaotische en emotionele periode)
4. Scheidingsmelding (partners hebben scheiding kunnen bespreken)
5. Scheidings-aanvaardingstijd (partners zien werkelijkheid onder ogen)
6. Scheidingsintermezzo (fase tussen aanvaarding en feitelijke scheiding)
7. Separatie (beëindiging van samenwonen, als dit goed verloopt, is de kans op een goede verwerking groot)
8. Scheidingsverwerking en reorganisatie (veel ruimte nodig voor rouwproces)
9. Aanpassing en stabiliteit (herstel)

Het is aannemelijk dat ouders, die al andere problemen hebben, dit met veel moeite of niet tot een goed einde kunnen brengen omdat de balans tussen draaglast en draagkracht niet in evenwicht is. Dit kan van invloed zijn op het al dan niet ontstaan van een vechtscheiding.

3.1.1 Veranderingen

Na scheiding van ouders kan er, zoals gezegd, veel veranderen voor de betrokken kinderen. Om dit inzichtelijk te maken worden zij hieronder nog eens op een rij gezet:

- uiteenvallen van het gezin;
- verminderd contact met één of beide ouders;
- verlies van vertrouwen dat ruzies weer goedge maakt kunnen worden (door verlies van de ouderlijke relatie);
- verandering van dagelijkse gang van zaken;
- komst van een stiefouder;
- verhuizen naar een ander huis of zelfs andere stad;
- naar een andere school gaan;
- minder geld te besteden hebben;
- breuken met familie zoals grootouders.

Al deze veranderingen kunnen ieder op zich al stress voor de kinderen opleveren, bij scheiding is er in ieder geval sprake van 2 à 3 van deze veranderingen. Uit de praktijk blijkt dat ouders zich hiervan vaak niet bewust zijn.

In hoeverre een scheiding schadelijk is voor kinderen vraagt Liesbeth Groenhuijsen zich af. Zij spreekt niet over schade maar over verlies (Smulders-Groenhuijsen, 2002). Kinderen leiden verlies en hebben een rouwproces door te maken. Het hangt van het karakter van het kind en van de omgeving af in hoeverre het kind in staat is deze ervaring te verwerken.

3.2 Gevolgen van scheiding

3.2.1 Gevolgen per leeftijdscategorie

In de Verenigde Staten is in een studie van de William Gladden Foundation onderzoek gedaan naar de gevolgen van de scheiding voor kinderen (Brown, 1990). Uit dit onderzoek blijkt dat kinderen in 3 leeftijdsfasen onderverdeeld kunnen worden, welke hieronder in een globaal overzicht te zien is. Een gedetailleerder overzicht van de gevolgen van scheiding per leeftijdsfase is te vinden in bijlage 2.

0 tot 6 jaar

In deze leeftijdsfase zijn kinderen volledig gericht op de ouders. Zij zijn afhankelijk van de ouders. De jongste groep kinderen laat als reactie op het verbreken van de relatie vaak aanhankelijk en huilerig gedrag zien. De verbreking verwart deze kinderen en hierdoor is hun reactie zich vast te klampen aan een ouder. Ook kunnen zij zichzelf de schuld geven van de verbroken relaties.

7 tot 12 jaar

In deze fase leren kinderen met anderen om te gaan en ontwikkelen een eigen zelfbeeld. Ook leren ze de gevolgen van handelingen in te zien, gevolg kan zijn dat zij zich verloren zullen voelen door de scheiding. Ze komen met praktische vragen en voelen zich verscheurd tussen beide ouders.

Tieners

Deze fase is de pubertijd, hierin moeten kinderen leren om met alle lichamelijke, emotionele en sociale veranderingen om te gaan. Ook gaan zij hun toekomstbeeld bepalen en gaan ze nadenken over wat zij belangrijk vinden. Precies in deze fase worden zij geconfronteerd met de problemen van de ouders. Tieners kunnen in deze omstandigheden de rol van de ouder op zich nemen (parentificatie), zich heel erg bezorgd voelen over de ouder (die hen vaak vanwege de leeftijd veel vertelt). Hierdoor kan de situatie ontstaan dat kind en ouder tot elkaar aangetrokken worden, terwijl in een natuurlijke situatie juist het tegenovergestelde gebeurt. Andere gevolgen die een scheiding op een tiener kunnen hebben zijn: gemakkelijk boos worden, zich onzeker voelen, zich schamen tegenover vrienden. Ook zijn ze gevoeliger voor het ontwikkelen van sombere gevoelens (Voogt, 2009).

3.2.2 Op korte en middellange termijn

Er is een verband tussen vechtscheidingen en kind problemen, maar ook kinderen van gescheiden ouders met weinig conflicten ondervinden de negatieve gevolgen van de scheiding. Verklaringen hiervoor zijn dat kinderen geschokt zijn dat hun ouders gaan scheiden vanwege het feit dat er weinig conflicten waren. Bovendien bleken deze ouders weinig geïntegreerd in de samenleving en slecht op de hoogte van de invloed van scheiding op kinderen (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010).

De periode tijdens en direct na de scheiding van ouders is voor alle kinderen een moeilijke tijd. Er vinden immers ingrijpende veranderingen plaats, zoals te lezen is in het begin van dit hoofdstuk.

Hoe kinderen hierop reageren, verschilt per kind en per situatie. Verdriet, boosheid en angst spelen altijd een rol. Soms komt daar opluchting bij als de scheiding een einde maakt aan een onhoudbare situatie. Ook is er vaak sprake van verwarring en schuldgevoelens.

Veel kinderen voelen zich eenzaam, afgewezen en in de steek gelaten. Zij willen niet dat hun ouders uit elkaar gaan en jongere kinderen begrijpen de reden van de scheiding niet.

Met de meeste kinderen gaat het na de scheidingsperiode weer goed. Een minderheid van de betrokken kinderen houdt problemen, gemiddeld houden scheidingskinderen twee maal zoveel problemen als kinderen uit intacte gezinnen (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010, p. 54). De belangrijkste negatieve effecten voor kinderen na scheiding van ouders zijn (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010):

- externaliserende problemen, zoals agressief gedrag, vandalisme en bij oudere kinderen, delinquent gedrag, en meer roken, blowen en drinken;
- internaliserende problemen, zoals depressieve gevoelens, gevoelens van angst en een laag zelfbeeld;
- problemen in vriendschapsrelaties;
- een zwakkere band met de ouders, vooral met de vader;
- problemen op school, zoals lagere cijfers, concentratieproblemen en spanningen in het contact met andere leerlingen.

3.2.3 Gevolgen van scheiding op lange termijn

De gevolgen van een scheiding hebben hun weerslag vaak tot in de volwassenheid. Dit is aangetoond in verschillende onderzoeken (P.R. Amato, 2006). Deze gevolgen zijn:

- lager eindniveau van de opleiding;
- minder inkomen;
- een grotere kans op depressie, inclusief een groter beroep op de hulpverlening;
- een zwakkere band met ouders;
- een groter scheidingsrisico voor zichzelf.

Als bovenstaande gevolgen genoemd worden voor een scheiding zonder ernstige conflicten is het aannemelijk dat de gevolgen voor vechtscheidingskinderen ernstiger zullen zijn. Uit onderzoek is immers gebleken dat de nadelige gevolgen voor kinderen toenemen naarmate de conflicten tussen ouders heftiger zijn.

3.2.4 Beschermende factoren

Een goed functionerende thuiswonende ouder samen met zo min mogelijk confrontatie met de ouderlijke conflicten kunnen de gevolgen voor scheidingskinderen verzachten. Ook is er een positief effect op kinderen door het ontvangen van kinderalimentatie. Dit vergroot niet alleen hun financiële mogelijkheden, maar ook hun gevoel belangrijk te worden gevonden door de niet-verzorgende ouder (Spruijt, 2002). Daarnaast wordt als beschermende factor genoemd het belang van autoritatief ouderschap (een warme, maar wel controlerende opvoeding). Verder worden vaardigheden van het kind zelf (probleemoplossend vermogen en sociale competentie) genoemd, steun uit de sociale omgeving en de toegang tot therapeutische interventies. Als laatste belangrijke versterkende factor voor het welbevinden van het kind geldt de band die de vader met het kind heeft opgebouwd. Dit is een belangrijke beschermende factor tegen negatieve effecten van echtscheiding maar dan moet die vaderbinding lang voor de echtscheiding zijn opgebouwd (Spruijt, & De Goede, 2001). “Als vaders in staat zijn tot autoritatief ouderschap is dat positief voor de band tussen vader en kind. Frequentie van het contact hoeft dat niet te zijn. Belangrijker is dat de band tussen vader en kinderen goed is en

al voor de scheiding opgebouwd.”, “Als moeders tevreden zijn over de bezoeksregeling tussen vader en kind, dan gaat het met de kinderen goed.” (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010).

Is er sprake van een vechtscheiding dan heeft dat gevolgen voor bovenstaande beschermende factoren. De 2 factoren die als belangrijkste worden genoemd ontbreken bij vechtscheidingen; een goed functionerende thuiswonende ouder (dat wil zeggen: een ouder die het belang van haar kinderen voor ogen heeft) en zo weinig mogelijk confrontatie met ouderlijke conflicten.

3.2.5 Risicofactoren

De meest genoemde risicofactoren zijn: voortdurende ouderlijke conflicten en een niet goed functionerende verzorgende ouder. Ook minder financiële mogelijkheden dan voor de scheiding heeft negatieve effecten voor de kinderen (Spruijt, 2002). Zoals eerder genoemd zijn ook het aantal bijkomende veranderingen in het leven van kinderen een risicofactor; hoe meer veranderingen hoe groter het negatieve effect is. Onderzoek laat zien dat de rol van de uitwonende ouder belangrijk is, mits de conflicten met de ex-partner kunnen worden beheerst. Als er veel conflicten zijn tussen de ex-partners, werkt contact negatief, als er weinig conflicten zijn, werkt contact positief voor scheidingskinderen (P. Amato & J. Gilbreth, 1999).

Waarom Daan niet meer bij zijn vader wilde slapen

Daan is vijf jaar oud. Hij woont bij zijn moeder en slaapt een keer per week bij zijn vader die hem de volgende morgen naar school brengt. Die regeling loopt goed. Dan wil Daan ineens niet meer bij zijn vader blijven slapen. Zijn moeder denkt te weten waarom. Vader doet volgens haar geen leuke dingen met zijn zoon. Ook heeft hij Daans kamer in zijn nieuwe huis niet gezellig gemaakt. De jongen heeft het vast niet naar zijn zin bij hem. Moeder wil een eind maken aan het wekelijkse nachtje slapen. Vader protesteert: hij heeft weliswaar ook gemerkt dat er iets was, maar denkt dat het wel zal overgaan. Hij en Daan hebben het fijn samen. Ze gaan vaak naar het zwembad en Daan mag zijn kamer versieren met zijn tekeningen. Dat vindt hij leuk. De ouders besluiten om hulp te zoeken om te bepalen wat voor Daan de beste oplossing is. Ze schakelen via de huisarts een pedagoog in die met Daan een gesprek heeft. Dat maakt alles duidelijk. De jongen blijkt bang te zijn voor een kapstok op de gang. Er hangt een jas aan en 's nachts lijkt het alsof daar iemand staat. Daan moet er langs als hij vanuit zijn bed naar de wc wil en dat durft hij niet. Het kind had zijn vader niets verteld van zijn angst. Hij wilde hem niet kwetsen omdat hij zo trots was op zijn nieuwe huis... De kapstok is weggehaald en Daan slaapt weer bij zijn vader.

(Bron: E. Spruijt 2010, p. 66)

Deze ouders gingen samen op zoek naar de oorzaak van het feit dat Daan ineens niet meer bij zijn vader wilde slapen. In situaties waar ouders niet in staat zijn in het belang van hun kind te denken en te handelen kan bovenstaande situatie zomaar de oorzaak worden van ernstige conflicten tussen beide ouders.

3.3 Ernstige gevolgen door vechtscheiding

Teveel scheidingskinderen (naar schatting minstens 10 procent) ervaren zeer ernstige problemen, zoals oudervervreemding, huiselijk geweld en kindermishandeling (Spruyt E. , kinderen en echtscheiding , 2009). Ouderlijke conflicten en geweld komen in scheidingsgezinnen vaker voor dan binnen intacte gezinnen (Spruijt, 2007). De negatieve effecten van conflictueuze scheidingsgezinnen voor kinderen zijn soortgelijk aan de effecten van gezinsgeweld (Dijkstra, 2001). Ernstige ruzies

tussen de ouders vormen een bedreiging voor de ontwikkeling van kinderen. Het kind verliest het verinnerlijkte deel van de liefde tussen de ouders, als basis voor relaties die het zelf zal aangaan.

3.3.1 Loyaliteitsconflicten

Loyaliteit is geen gevoel maar een zijnsgegeven. Door het feit dat het kind het leven krijgt van zijn ouders ontstaat er een onomkeerbare band van wederzijdse rechten en verplichtingen, verdiensten en schulden. Of het kind dat nu wil of niet, als positief of negatief ervaart, hij bestaat. Deze band kan niet worden verbroken, wel ontkent (Michielsen, 2010).

De prijs voor het ontkennen van de liefde voor een ouder is hoog. Het kind verliest dat deel van zichzelf dat van deze ouder houdt. Het kind verliest dat deel van zichzelf dat op deze ouder lijkt.

In situaties waarin ouders ruziën, komt het kind klem te zitten tussen de ouders aan wie hij beide loyaal is. Indien het een vechtscheiding betreft, kan gesteld worden dat er altijd sprake is van een loyaliteitsconflict. Het kind heeft dan het gevoel tussen zijn ouders in te staan of te moeten kiezen tussen zijn ouders. Een kind heeft de goedkeuring van de ene ouder nodig om zich bij de ander op zijn gemak te voelen. Voelt hij die vrijheid niet, dan zal hij de ouders na een weekend antwoorden wat zij graag willen horen. Hierdoor kan het beeld ontstaan dat een kind zich bij de andere ouder niet comfortabel voelt. De conflicten tussen ouders kunnen zo heftig zijn dat er niets anders opzit voor het kind dan toch partij te kiezen. Het kan dan zeggen: 'Ik wil mijn vader nooit meer zien.'. Hiermee is sprake van ouderverstoting, waarover in het volgende hoofdstuk meer te lezen is.

Uit onderzoek (S & G, 2010) kan geconcludeerd worden dat vooral ernstige loyaliteitsconflicten erg negatief zijn voor de ontwikkeling van scheidingskinderen. Dit komt overeen met resultaten uit Amerikaans onderzoek.

Gevolgen van loyaliteitsconflicten voor scheidingskinderen (bron: S&G 2010)				
Scheidingskinderen (n = 550)	Loyaliteitsconflicten			
	geen	licht	matig	ernstig
1. Welbevinden (1-10)	8.2	7.9	7.4	6.6
2. Zelfbeeld (1-10)	7.2	7.0	6.5	5.8
3. Agressie (1-10)	4.2	4.3	4.3	4.8
4. Depressie (1-10)	4.6	4.7	5.9	7.4
5. Angst (1-10)	3.8	4.3	5.1	6.1
Bij 1 en 2 is hoge score positief, bij 3-5 is hoge score negatief.				

(Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010)

3.3.2 PAS (parental alienation syndrome) of ouderverstoting

De definitie die de Amerikaanse kinderpsychiater Gardner geeft voor PAS is: 'Een stoornis bij kinderen die primair optreedt in het kader van een juridische strijd om het ouderlijk gezag' (Gardner, 1998). Hierbij kraken kinderen de verstoten ouder totaal af, terwijl zij de verzorgende ouder ophemelen. De argumenten die zij daarvoor gebruiken zijn niet overtuigend. Hij noemde een aantal voorbeelden tijdens een lezing in Nederland waaronder deze: 'Omdat hij stinkt.' of 'Omdat hij nog nooit iets leuks met ons heeft gedaan.'

Desondanks gebeurde het dat rechters en advocaten aan de uitspraken van kinderen, hun vader nooit meer te willen zien, gehoor gaven. Zij namen het kind hierin serieus maar zonder goed naar de argumenten van het kind te luisteren of te begrijpen dat deze argumenten niet steekhoudend zijn. Het is ook begrijpelijk dat dit gebeurde, aangezien niemand een kind wil bloot stellen aan een ouder die slecht is voor zijn kind. Om deze situaties te kunnen beoordelen is deskundigheid in het ondervragen van kinderen en kennis van PAS nodig.

Gardner noemt als voorwaarde om van PAS te kunnen spreken, dat het gedrag van het kind niet alleen veroorzaakt wordt door indoctrinatie van de verzorgende ouder. De kinderen internaliseren het beeld van de andere ouder maar worden hierin door de verzorgende ouder niet gecorrigeerd waardoor dit beeld zich kan versterken. De ouder leert het kind niet op een respectvolle manier met de andere ouder omgaan en biedt dus geen gezonde opvoedingsomgeving, zegt Gardner. In de ernstigste gevallen was Gardner er voorstander van het gezag aan de verstoten ouder toe te wijzen en de ouder die de omgang blokkeert, te dreigen met een gevangenisstraf. Volgens hem was dit de manier om PAS te genezen. In enkele zaken is dit ook gebeurd. Gardner vond gehoor bij belangenorganisaties van gescheiden vaders omdat deze vaders zich, zeker voor er sprake was van verplicht gezamenlijk gezag, na scheiding aan de kant geschoven voelden.

In de 'Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding' is onder andere geregeld dat een ouder verplicht is om de ontwikkeling van de band van zijn of haar minderjarig kind met de andere ouder te bevorderen.

De theorie van Gardner is omstreden, Kelly en Johnston (2001) legden de nadruk meer op het kind, hun definitie van PAS luidt: 'Het vervreemde kind is een kind dat openlijk en voortdurend onredelijk negatieve gevoelens en opvattingen (zoals boosheid, haat, afwijzing en/of angst) over een ouder uit. Deze gevoelens staan niet in verhouding tot de feitelijke ervaringen van het kind met die ouder. PAS wordt door hen niet als syndroom beschouwd. Wel is duidelijk dat ouderverstoting zeker voorkomt.

De modellen van Kelly en Johnston (2001) gaan uit van een gezinssysteem en ecologische benadering. Zij zetten de kwestie van alienation in de brede context van andere interpersoonlijke dynamiek, levenservaring en ontwikkelingsprocessen (Ed Spruijt, 2002). Het afkraken van de ene ouder door de andere, de juridische procedures, het niet corrigeren van het kind tot respectvol gedrag naar de andere ouder zijn kenmerken van een vechtscheiding waardoor PAS kan ontstaan. Johnston (2006) heeft een instrument ontworpen om PAS te meten. Al eerder ontwierpen Kelly en Johnston een instrument om de factoren die meespelen bij PAS in kaart te brengen.

In de VS (Johnston) en in Nederland (Scholieren en Gezinnen 2010) blijkt dat een sterke mate van oudervervreemding bij bijna 10 % van de scheidingskinderen voor komt. Hoe sterker de mate van vervreemding, hoe hoger de mate van angst, depressie en agressie bij de kinderen.

Oplossingen voor het probleem PAS

De oplossing voor het probleem PAS ligt niet zozeer in behandeling maar juist in preventie. Ouders moeten leren beter met elkaar te communiceren en hun conflicten te beheersen (Spruijt 2010).

Probleem is echter dat zij zelf vaak niet inzien waarom dat nodig is. Deze ouders zullen uit zichzelf niet zo gauw hulp zoeken.

Psycholoog Van Duindam ziet vooral een oplossing op de lange termijn: “Als vaders meer gaan zorgen wordt ook de band tussen hen en de kinderen sterker. Dan wordt omgang gemakkelijker.” (Kormos, 1999). Daarnaast moeten ze leren de relatie met hun ex en die met hun kinderen te scheiden en wraakgevoelens daar te laten waar ze horen. Wat ons betreft is er voor haatgevoelens tussen ouders geen plaats, het is dan immers niet mogelijk om samen te werken. Kinderen zullen dat altijd merken. Ouders hebben daarbij professionele begeleiding nodig en het is van belang hen dat te laten zien. Het is een uitdaging deze ouders preventief te bereiken. Hierover in hoofdstuk 4 meer.

Johnston betwijfelt of juridische maatregelen voor het kind aanvaardbare oplossingen zijn. Deze maatregelen versterken immers de conflicten, terwijl zij juist daar het meeste onder leiden. Ook Johnston pleit voor vroege preventie van vervreemding en verstoting. Niet in alle gevallen, waar een kind een ouder niet meer wil zien, is er sprake van PAS. Regelmatig hebben kinderen goede redenen om hun vader of moeder niet meer te willen zien, bijvoorbeeld wanneer ze bang voor hen zijn. Redenen hiervoor kunnen huiselijk geweld of psychiatrische problematiek zijn. Dit vraagt van de hulpverleners ervaring en het vermogen goed te kunnen luisteren naar de argumenten van kinderen. Er kan dus niet per definitie gezegd worden dat kinderen het contact met beide ouders moeten onderhouden.

3.3.3 Parentificatie

Een kind kan door de echtscheiding van de ouders zodanig geparentificeerd worden dat het meer als ouder moet functioneren en de volledige last van het gezin op zijn schouders draagt. Dikwijls houdt het oudste kind het gezin draaiende. Deze ouderlijke verantwoordelijkheid die het kind onterecht toegemeten wordt, overstijgt de mogelijkheden van een kind. Het kind kan niet bezig zijn met zijn eigen leeftijdsgebonden ontwikkelingstaken en raakt hierdoor uit balans. Een kind kan door de echtscheiding van zijn ouders zodanig geparentificeerd raken dat het ook als partner moet functioneren. Het kind moet tegemoet komen aan de emotionele nood van de ouder, soms op een volwassen manier. Dat plaatst een kind voor een verwarrende opdracht: het kind wil niet tekort schieten in beide rollen. Loyaliteit dwingt hem hiertoe, terwijl dat vanuit het kind-perspectief onwenselijk en ongezond is. In beide gevallen zijn de grenzen tussen de verschillende rollen erg vaag. Het kind krijgt verantwoordelijkheden en opdrachten die niet bij zijn leeftijd passen. Er wordt verwacht dat het functioneert als een volwassene. Dat dit gevoelens van onmacht en angst oproept is logisch. Het leidt tot een voortdurend gevoel van falen. Bovendien komt het kind er niet meer toe om zijn eigen ontwikkelingstaken te realiseren. Dit is te beschouwen als een ernstige vorm van psychische mishandeling, die door de subtiliteit niet altijd wordt opgemerkt en als dusdanig niet door de ouders wordt (h)erkend (Voorde, 2010).

3.3.4 Kindermishandeling

Vechtscheiding is een vorm van kindermishandeling, meestal in de vorm van psychische mishandeling en verwaarlozing, met ernstige gevolgen. Net als getuige zijn van geweld tussen de partners heeft het nadelige gevolgen voor het kind. In 2004 is de volgende definitie van kindermishandeling vastgelegd in de Wet op de Jeugdzorg: Kindermishandeling is “...elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel” (Wet op de Jeugdzorg, artikel 1). Vooral van belang hierbij is de relatie van afhankelijkheid of onvrijheid van het kind ten opzichte van diegene door wie het wordt mishandeld.

Jaarlijks worden ongeveer 100.000 kinderen het slachtoffer van verwaarlozing, mishandeling of seksueel misbruik in de thuissituatie. Kindermishandeling en huiselijk geweld komen vaker voor in echtscheidingssituaties, eenoudergezinnen en stiefgezinnen, zo blijkt uit onderzoek dat in 2010 is gedaan (Lenneke Alink, 2010).

Ernstige problemen waarmee scheidingskinderen te maken kunnen krijgen zijn oudervervreemding, ouderverstoting en loyaliteitsconflicten, maar ook (beschuldigingen van) geweld en kindermishandeling. De grens tussen partnergeweld en kindermishandeling is niet eenvoudig te trekken. Zeker in situaties waar sprake is van ernstige conflicten tussen de ouders, waar kinderen niet buiten gehouden kunnen worden, is onzes inziens sprake van kindermishandeling gezien de ernst van de gevolgen die kinderen hierbij ondervinden. Het gaat dan vooral om lichamelijke of emotionele mishandeling en verwaarlozing (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010, p. 96). Ook kan er sprake zijn van beschuldiging van de ex-partner van kindermishandeling. Daarover meer in het volgende hoofdstuk.

3.3.5 Internationale kinderontvoering

Met de toename van het aantal internationale relaties neemt ook daar het aantal scheidingen toe. Het scheidingpercentage bij een cultureel gemengde relatie ligt gemiddeld hoger dan bij huwelijken tussen twee Nederlanders (Spruyt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010, p. 101). Waar een van de ouders na scheiding wil terugkeren naar zijn geboorteland is het mogelijk dat strijd om het gezag ontstaat, er is dan sprake van een problematische echtscheiding. Dit brengt het risico op internationale kinderontvoering met zich mee als de terugkerende ouder voor het kind wil blijven zorgen. Dit houdt in dat een kind wordt onttrokken aan het ouderlijk gezag van een van de ouders en is strafbaar volgens art. 279 van het Wetboek van Strafrecht. Kinderontvoering is een uitzondering maar kan wel schadelijke gevolgen voor het kind hebben, voornamelijk het gevoel van veiligheid wordt aangetast (Hart, 2002). Om te voorkomen dat ouders het recht in eigen hand nemen en met hun kinderen de grens overgaan is het Haags Kinderontvoeringsverdrag opgesteld. Hiermee is het mogelijk dat een kind teruggeleid wordt naar het land van herkomst.

In de praktijk blijkt het zo te zijn dat vooral verzorgende ouders (moeder) die na een relatiebeuk in het buitenland met de kinderen terugkeren naar hun geboorteland. Daar krijgen ze tot hun verbijstering te horen dat de achtergebleven vader een beroep op het verdrag heeft gedaan en dat de kinderen dus terug moeten (centrum nationale kinderontvoering).

4 Wat de casemanager kan doen

In hoofdstuk 4 zal worden beschreven wat de literatuur zegt over de wijze waarop casemanagers het beste om kunnen gaan met ouders die een problematische scheiding meemaken. In Paragraaf 4.1 zal worden ingegaan op de stelselwijzigingen waar BJZ mee te maken krijgt. Daarna zullen er in paragraaf 4.2 richtlijnen gegeven worden hoe om te gaan met deze ouders. In Paragraaf 4.3 staat beschreven hoe een casemanager met de signalen van kindermishandeling om kan gaan wanneer een ex-partner hiervan beschuldigd wordt. In 4.4 wordt ingegaan op de wetgeving en meldingen bij De Raad voor de Kinderbescherming, waarna er doorgedaan wordt over omgangsbegeleiding in paragraaf 4.5 en de Eigen Kracht-conferentie in 4.6. Daarna wordt in paragraaf 4.7 de gespreksvaardigheden doorgenomen die te maken hebben met deze problematiek, opgevolgd door 10 vuistregels voor conflicthantering in paragraaf 4.8. In 4.9 wordt ingegaan op het bestaande hulpaanbod waar casemanagers naar toe doorverwijzen.

4.1 BJZ en de stelselwijzigingen jeugdzorg

Het jeugdzorgstelsel wordt tussen 2012 en 2015 vernieuwd. Omdat het huidige jeugdzorgstelsel te versnipperd is, wordt de gehele jeugdzorg overgeheveld naar de gemeenten. Deze stelselwijziging moet ook gepaard gaan met een inhoudelijke vernieuwing. De voorzieningen en hulpverleners zouden zich bijvoorbeeld meer moeten richten op de versterking van de eigen kracht van kinderen, jongeren en opvoeders. Dit betekent dat organisaties anders moeten gaan werken.

Wat dit voor Bureau Jeugdzorg Utrecht en met name de TGJ gaat betekenen is nog niet helemaal duidelijk. Ook wat de TGJ betreft wordt er hard nagedacht over de plaats die deze binnen de jeugdzorg moet gaan innemen, want het CJG zal taken van deze afdeling overnemen.

Minister Andre Rouvoet voor Jeugd en Gezin bepleit in de gezinsnota: 'De kracht van het gezin (2008), dat alles op alles gezet wordt om een scheiding te voorkomen. Als ouders toch scheiden, moet dat zo gebeuren dat kinderen er zo min mogelijk last van hebben. In de nota staan voorstellen om ouders via bijvoorbeeld de Centra voor Jeugd en Gezin trainingen, begeleiding en cursussen conflicthantering te geven, zowel gedurende een relatie als daarna (Jeugd en co kennis 3).

Voor preventie en ondersteuning in relaties in de periode van scheiden wordt een beroep gedaan op de Centra Jeugd voor en Gezin. Nog niet goed onderzocht is hoe deze wijzigingen worden doorgevoerd en hoe de CJG's de hen toegewezen taken vorm geven. In april 2012 is, in opdracht van Staatssecretaris VWS, mw. Veldhuijzen van Zanten, hiernaar een onderzoek gestart dat eind 2012 afgerond moet zijn.

4.2 Werken met gescheiden ouders

4.2.1 Doelen van de begeleiding van gescheiden ouders.

Wat ouders met ernstige echtscheidingsproblematiek nodig hebben is leren op een andere manier met elkaar om te gaan. Hun gedrag is immers schadelijk voor de ontwikkeling van hun kinderen. Zij moeten daarom leren wat hun gedrag voor effect heeft op de kinderen, hoe zij hun scheiding kunnen verwerken en vooral hoe zij samen ouders kunnen blijven nu hun liefdesrelatie voorbij is. Hun

kinderen hebben nodig dat ouders anders met elkaar omgaan, zij hebben bescherming nodig en hulp bij de verwerking van de scheiding van hun ouders.

De afdeling TGJ van BJZ heeft als taken het toeleiden naar een hulpaanbod en zicht houden op de veiligheid van het kind. De beperking die de casemanager heeft is dat hij of zij geen bemiddelingstraject met de ouders in kan gaan. Er kan niet geholpen worden de rust in het gezin te laten wederkeren. Een aantal jaren geleden was dit nog wel het geval en is er door een aantal casemanagers een cursus mediation gedaan om deze ouders hulp te kunnen bieden bij het samen ouder zijn. Van deze kennis is helaas maar heel kort gebruik gemaakt binnen BJZ.

4.2.2 Adviezen voor het werken met gescheiden ouders

Het meest belangrijk is dat ouders zich realiseren dat de conflicten beheerst moeten worden, daarvoor moet hulp gezocht worden. Informeer naar de woonsituatie en het contact van ouders en kinderen om een beeld te krijgen van de bestaande situatie en weet goed wat de hoofdlijnen van de wet in scheidingszaken zijn (Studiecentrum BJZ).

Voor ouders is het belangrijk te weten dat zij hun kinderen vertellen dat de scheiding definitief is en dat zij het kind herhaaldelijk vertellen dat het geen schuld heeft aan de scheiding. Laat het kind weten dat het van de andere ouder mag houden en dat het daar gezellig mag zijn. Ouders zijn verplicht de andere ouder te informeren over het kind en zij kunnen stimuleren dat het kind contact heeft met lotgenoten of aan groepsbijeenkomsten rond dit thema deelneemt (Spruijt 2010).

4.2.3 Ernstige echtscheidingsproblemen

Wat de Kenniskring Kindermishandeling¹ na inventarisatie in 2009 opvalt, is dat er weinig bekend is over het gebruik en de effecten van het bestaande hulpaanbod. De hulpprogramma's zijn niet altijd duidelijk beschreven en dus niet goed overdraagbaar naar collega's. Ook is er geen passend hulpaanbod voor ouders die al langer in een ernstige vechtscheiding verwickeld zijn. Een groot deel van deze ouders komt in aanraking met het AMK of de TGJ.

Bij deze ouders zijn 4 kenmerken waargenomen:

- Er is sprake van hevige, langdurige conflicten tussen de ouders, waarbij communicatie niet of heel slecht verloopt;
- De ouders zijn niet in staat het belang van het kind voorop te stellen en vanuit dat gezichtspunt de problemen op te lossen;
- De scheiding is meestal al uitgesproken, er lopen dan geen juridische procedures meer.
- Vaak is er bij deze ouders sprake van een complexe, meervoudige problematiek zoals partnergeweld, verslavingsproblemen of een psychiatrisch ziektebeeld.

¹ Het Nederlands Jeugdinstituut organiseert kenniskringen: beroepskrachten en onderzoekers die in groepsbijeenkomsten hun kennis delen, expliciet maken, verrijken en verder ontwikkelen. Meestal zijn vragen uit de praktijk de aanleiding om een kenniskring te organiseren. Voor meer informatie over kenniskringen: www.nji.nl > Kennis > Kenniskringen.

4.2.4 Suggesties door de Kenniskring Kindermishandeling

De kenniskring heeft in 2009 de praktijkleiders van de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling geadviseerd er bij de MO-groep op aan te dringen een aanbod voor ernstige echtscheidingsproblematiek te laten ontwikkelen. Hierin moet aandacht gegeven worden aan conflicthantering en bemiddeling voor ouders om het conflict beheersbaar te maken. Ouders moeten leren hun ouderrol en partnerrol te scheiden, zodat zij als ouders verder kunnen. Ook moeten zij leren hoe ze in deze nieuwe situatie met hun kind om kunnen gaan. Binnen het traject moeten afspraken gemaakt worden over bijvoorbeeld de omgangsregeling. Voor individuele problemen zullen zij doorverwezen moeten worden. Beroepskrachten die met kinderen te maken hebben moeten geschoold worden in deze problematiek zodat zij kunnen beoordelen door wie het begeleid kan worden. Er moet individuele gespecialiseerde hulp beschikbaar zijn voor kinderen in deze situaties.

De kenniskring geeft aan dat lotgenotengroepen als 'KIES' en 'JES!' overal in Nederland beschikbaar moeten zijn. In Nederland zijn hier ontwikkelingen in te zien; er worden nieuwe programma's ontwikkeld, de kenniskring doet ook de suggestie om in de regio in kaart te brengen welk aanbod er is, wat werkt en wat nog ontbreekt. Om vervolgens met alle betrokken partijen afspraken te maken over de aanpak van scheidingsproblematiek: wie doet wat in welke gevallen. Hiervoor is het van groot belang dat de ernst van de problematiek onder ogen wordt gezien.

4.2.5 De hulpverlener in deze situaties

De kenniskring heeft de indruk dat hulpverleners scheidingsproblematiek als gecompliceerd en tijdrovend ervaren, vooral vanwege de emotionele reacties van ouders. Door slechte communicatie tussen ouders is het moeilijk de belangen van het kind centraal te blijven stellen.

Scholing van beroepskrachten moet hen de kennis en vaardigheden bieden die zij nodig hebben voor het omgaan met deze problematiek. Zij moeten de gevolgen ervan voor kinderen kennen en kunnen signaleren dat kinderen in de knel komen door de vechtscheiding. Ze moeten ouders kunnen aanspreken op hun verantwoordelijkheid en de nodige hulp bieden of passend kunnen verwijzen. Bovendien stelt de kenniskring dat hulpverleners binnen het maatschappelijk werk, Bureau Jeugdzorg en de geestelijke gezondheidszorg, meer moeten worden getraind en dan vooral in conflicthantering en bemiddeling in scheidingsproblematiek. Dan zijn beroepskrachten beter in staat in deze situaties de belangen van de kinderen te behartigen.

4.3 Wat te doen bij signalen van ex-partners over kindermishandeling?

Casemanagers worden geconfronteerd met ouders die hun ex-partner beschuldigen van kindermishandeling. Edith Geurts geeft hiervoor aandachtspunten in 'Kennis en Co' (Geurts, 2009), in de nu volgende tekst worden deze aanwijzingen deels overgenomen. Veelal wordt gedacht dat bovengenoemde vermoedens onderdeel uitmaken van het conflict tussen ouders en worden ingezet om de andere ouder zwart te maken. Maar uit binnen- en buitenlandse literatuur (Spruijt, 2002) blijkt dat het maar in 9% van de beschuldigen voorkomt dat de melding vals is. Wel is het zo dat de kans op kindermishandeling in echtscheidingssituaties groter is dan in intacte gezinnen.

Het behandelen van deze meldingen blijkt een knelpunt te zijn bij de AMK's en bij de TGJ van BJZ; er is geen eenduidig aannamebeleid en er is onvoldoende hulp voorhanden voor deze problematiek. Bij de aanmeldingen bij het AMK ging het in ongeveer 3%, in 1999 en 2000, om meldingen over mogelijk mishandelende ex-partners, echt goed onderzoek is niet mogelijk omdat dit niet inzichtelijk is gemaakt in de bestaande systemen. Medewerkers van de TGJ en het AMK ervaren deze meldingen als tijdrovend en lastig. Bij het beoordelen van de melding vertellen de bellers hun verhaal vaak geëmotioneerd. Het is voor de medewerker dan moeilijk feiten, meningen en gevoelens te onderscheiden.

Partners die melden lijken zelf weinig verantwoordelijkheid te nemen voor de problematiek in het belang van het kind. Medewerkers geven aan dat hun eigen emotionele reacties en vooroordelen het moeilijk maken de situatie objectief te beoordelen. De angst om meegezogen te worden in de strijd speelt bij hen. Ook het feit dat ouders niet gezamenlijk in gesprek willen met een medewerker maakt objectieve beoordeling en een transparante manier van werken en handelen moeilijk, zo niet onmogelijk. Doordat er een gebrek aan hulp is voor ouders blijven medewerkers langer betrokken dan zou moeten, in de hoop iets bij te kunnen dragen aan de oplossing. De nu volgende aanwijzingen zijn een hulpmiddel om de feiten in kaart te brengen.

4.3.1 Gestructureerd beslissen

Inschatten van aard en ernst

Beslissen over wat er met een kind en zijn gezin moet gebeuren is in de jeugdzorg altijd lastig. De omstandigheden waaronder deze moeten worden genomen zijn zelden optimaal. Het is van belang feitelijke informatie te verzamelen over de aard en de ernst van gemelde zorgen. Daarbij moet onderscheid gemaakt worden tussen de zorgen van de beller en de feiten die hij aandraagt. Vragen die in ieder geval aan de orde moeten komen zijn:

- Vermoedelijke mishandeling?
- Wat heeft de beller gezien of gemerkt?
- Wanneer heeft de beller dat gezien of gemerkt?
- Zijn er specifieke momenten waarop de beller dat ziet? En heeft de beller daar een verklaring voor?
- Zijn de zorgen ook door anderen geuit?
- Zijn die zorgen van anderen ook vastgelegd?
- Hoe is het met het kind? Hoe heeft het kind de scheiding ervaren?

Verloop van de zorgen

- Bestonden de zorgen al tijdens het huwelijk? Heeft de beller toen iets gedaan om ze aan te pakken? Zo ja, wat? En heeft dat geholpen?
- Is er onlangs iets gebeurd wat de zorgen heeft vergroot?
- Gaat er binnenkort iets gebeuren dat de zorgen kan versterken?

Opvoeding en verzorging

- Hoe is het gezag geregeld? Hoe is de regeling tot stand gekomen?
- Zijn er normverschillen tussen de gezinnen die de zorgen kunnen verklaren?
- Waren er tijdens het huwelijk meningsverschillen over de opvoeding?

Conflicten tussen de ouders

- Is er nog communicatie met de andere ouder?
- Zijn er op dit moment conflicten tussen de ouders? Waarover?
- Hoe vaak maakt het kind ruzies mee?
- Heeft de beller de zorgen met de andere ouder besproken? Wat was het resultaat?

Hulpverlening

- Is de Raad voor de Kinderbescherming bij het gezin betrokken geweest?
- Is er andere hulpverlening in het gezin?
- Lopen er juridische procedures?

‘Stapje terug’

Als de beller verstrikt lijkt te raken in het vertellen over conflicten en de ex-partner gaat de medewerker expliciet terug naar het kind: Maar hoe is het met het kind?

4.3.2 Inschatten van de waarde van informatie

De informatie is gebaseerd op wat er volgens de beller aan de hand is. Doordat berichten van ex-partners vaak omgeven zijn door emoties, is het nog belangrijker dan bij andere zaken de context van de melding te onderzoeken. Bovendien is het belangrijk zicht te krijgen op de bedoelingen en verwachtingen van de beller. Deze kunnen van invloed zijn op diens bereidheid om vervolgstappen te ondernemen. Belangrijke vragen zijn:

Directe aanleiding

- Waarom belt de melder nu? Sinds wanneer maakt de beller zich zorgen? Is er iets gebeurd of staat er iets te gebeuren wat van invloed is op de zorgen?
- Wat wil de melder met een melding bereiken? Wat is de vraag achter de vraag? Gaat het werkelijk om het kind of wil de beller eigenlijk de omgangsregeling of de hoofdverblijfplaats veranderen?

Juridische positie van de beller

- Is het een biologische ouder?
- Hoe is het gezag geregeld?
- Is er een omgangsregeling?

Betrouwbaarheid en geloofwaardigheid van de beller

- Wat is de kwaliteit van de informatie? Is die direct of indirect verkregen? Van wanneer dateren de zorgen? Wanneer heeft de beller het kind voor het laatst gezien?
- Hoe was de situatie tijdens het huwelijk? In welke fase van de scheiding bevindt het gezin zich nu? Zijn er nieuwe partners en nieuwe broers of zussen, waardoor nieuwe onrust is ontstaan in het gezin?
- Wat heeft de beller zelf gedaan om zijn verantwoordelijkheid te nemen? Heeft de beller zijn zorgen besproken met de kinderen, of met de andere ouder?
- Heeft de beller informatie in de omgeving ingewonnen?
- Was of is er sprake van partnergeweld?
- Hoe gaat het met de ouders sinds de scheiding? Hebben ze bijvoorbeeld een drankprobleem of lijden ze onder een depressie?

4.3.3 Inschatten van mogelijkheden

Naast de inhoud van de zorgen en de beweegredenen van de beller is het van belang in te schatten wat de beller zelf kan doen. Vaak is de beller een ouder en is hij dus medeverantwoordelijk voor de opvoeding en bescherming van zijn kind. Maar kan de beller die verantwoordelijkheid waarmaken? Nog meer dan in andere zaken is het belangrijk de werkwijze van het AMK of de afdeling Toegang goed uit te leggen en duidelijk te maken wat de beller mag verwachten. Zo kan het nodig zijn om expliciet te vermelden dat als er een onderzoek komt naar de zorgen, de beller zelf ook wordt onderzocht.

Belangrijke vragen zijn:

- Wat is de relatie met het gemelde gezin? Wat is het aandeel van de beller in de problematiek?
- Hoe is de verhouding en de communicatie? Kan de beller een gesprek aangaan?
- Hoe vaak heeft de beller contact met het gemelde gezin?
- Wat is het mogelijke risico voor kind, de beller en eventuele anderen als beller zelf de andere ouder vertelt over zijn zorgen?
- In welke fase van scheiding verkeren de partners?
- Welke stappen heeft beller zelf al ondernomen? Wat was het resultaat daarvan?
- Hoe ziet de beller zelf zijn mogelijkheden om stappen te ondernemen?

Deze aandachtswijze voor het behandelen van berichten van ex-partners is het eerste resultaat van de Kenniskring Kindermishandeling.

4.4 Wat zegt de wet

4.4.1 Juridische aspecten

(Bureau Jeugdzorg)

Een kind en zijn ouders staan in familierechtelijke betrekking tot elkaar. Dit heeft allerlei gevolgen voor bijvoorbeeld gezag, omgang, onderhoudsverplichtingen, nationaliteit en erfrecht etc. Het is dus van groot belang dat duidelijk is wie de moeder en de vader van een kind zijn.

De moeder van het kind is de vrouw uit wie het kind is geboren of die het kind heeft geadopteerd. Het moederschap ontstaat door geboorte en kan niet worden ontkend. Alleen door adoptie kan de biologische moeder het ouderschap verliezen.

Het antwoord op de vraag wie de juridische vader van een kind is, ligt minder voor de hand.

Artikel 1:199 BW geeft hierop een antwoord. De juridische vader is de man:

- a. met wie de moeder getrouwd is op het moment van geboorte van het kind;
- b. wiens huwelijk met de vrouw uit wie het kind is geboren, binnen 306 dagen voor de geboorte van het kind door zijn dood is ontbonden, zelfs indien de moeder was hertrouwd; indien echter de vrouw sinds de 306de dag voor de geboorte van het kind was gescheiden van tafel en bed of zij en haar echtgenoot sinds dat tijdstip gescheiden hebben geleefd, kan de vrouw binnen een jaar na de geboorte van het kind ten overstaan van de ambtenaar van de

burgerlijke stand verklaren dat haar overleden echtgenoot niet de vader is van het kind, van welke verklaring een akte wordt opgemaakt; was de moeder op het tijdstip van de geboorte hertrouwd dan is in dat geval de huidige echtgenoot de vader van het kind;

- c. die het kind heeft erkend. De erkenner wordt vermoed de verwekker te zijn. Er wordt niet nagegaan of dit vermoeden juist is. Met andere woorden de erkenner hoeft niet aan te tonen dat hij de verwekker is;
- d. wiens vaderschap gerechtelijk is vastgesteld; of
- e. die het kind heeft geadopteerd.

Juridische ouder zijn heeft gevolgen voor:

- levensonderhoud (ook al kan dat ook geëist worden van iemand die alleen biologisch vader is);
- erfrecht;
- rechter verzoeken hem met gezag te belasten;
- rechter verzoeken omgangsregeling vast te stellen;
- gevolgen voor nationaliteit kind;
- gevolgen recht op informatie over het kind.

4.4.2 Ouderlijk gezag

Dit wil zeggen: De zeggenschap over en verantwoordelijkheid voor het kind met betrekking tot alle beslissingen die over een kind genomen moeten worden.

De wet zegt het volgende:

- “Ouderlijk gezag omvat de plicht en het recht van de ouder om zijn minderjarige kind te verzorgen en op te voeden.”
- “Onder verzorging en opvoeding worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijke en lichamelijke welzijn van het kind en het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid.”

Verder geeft de wet niet aan hoe dit moet gebeuren en wat het moet inhouden. Iedereen die daartoe bevoegd is kan het gezag over het kind hebben:

- Iedereen die niet geestesgestoord is;
- en meerderjarig is (tenzij meerderjarigverklaring of huwelijk).

Uitgangspunt is dat elk kind onder gezag of voogdij staat. Als het gezag door ouders wordt uitgeoefend, dan heet dit ouderlijk gezag, als het gezag wordt uitgeoefend door een niet-ouder dan heet deze voogdij. Een voogd heeft in principe dezelfde rechten en plichten als de ouder, met het verschil dat ouder in principe het kind zelf opvoedt, en de voogd het zelf kan doen, of zorgen dat dit gebeurt.

Meestal gaan minderjarige kinderen na een scheiding bij één van beide ouders wonen. Dat betekent niet dat één van de ouders in zijn eentje verantwoordelijk is voor de kinderen. De wet gaat ervan uit, dat ouders samen het ouderlijk gezag blijven voeren. Dat betekent, dat beide ouders beslissen over bijvoorbeeld schoolkeuze en opvoedingskwesties. Ook moeten ouders samen zorgen dat formele

zaken goed geregeld worden. Denk bijvoorbeeld aan bijzondere uitgaven of verplichtingen voor het kind, inschrijving bij de gemeente en het aanvragen van een paspoort of visum.

Bij hoge uitzondering is het mogelijk dat één van de ouders alleen het ouderlijk gezag gaat voeren. Het belang van het kind staat voorop. Pas als het kind echt de dupe wordt van de situatie, wordt één-oudergezag toegekend. Bijvoorbeeld als één van de ouders gaat emigreren of als ouders echt niet meer met elkaar kunnen overleggen. De rechter bepaalt dan wie van de ouders het ouderlijk gezag krijgt. Meestal vraagt hij daarvoor advies aan de Raad voor de Kinderbescherming. Bovendien wil de rechter de mening van kinderen boven de twaalf jaar horen. Wanneer kinderen onder de twaalf jaar al heel goed weten wat in hun belang is worden ze ook gehoord.

4.4.3 De wet

De ‘Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding’ bepaalt dat je als ouder verplicht bent de band tussen het kind en de andere ouder te laten ontwikkelen. De ex-partner heeft daarnaast altijd recht op informatie over de kinderen. De verzorgende ouder moet de andere ouder bijvoorbeeld op de hoogte houden van hoe het kind het op school doet en hoe het met zijn gezondheid is. Bovendien heeft de ex-partner recht op consultatie. De verzorgende ouder is verplicht de mening te vragen over belangrijke beslissingen rondom het kind. Als de ouder in zijn/haar eentje het gezag over kinderen voert, mag deze ouder uiteindelijk wel zelf de beslissingen nemen.

In geval van co-ouderschap zal er bijna altijd sprake zijn van gezamenlijk gezag. Co-ouderschap is overigens niet in de wet geregeld, maar wordt vastgelegd in een echtscheidingsconvenant of in een co-oudercontract.

4.4.4 Recht op omgang van het kind

Kinderen hebben recht op contact met beide ouders. Ook al woont het kind bij de ene ouder, het heeft het recht om de andere ouder te zien. Daarnaast heeft de niet met het gezag belaste ouder het recht, maar ook de verplichting tot omgang met het kind. De rechter kan op verzoek een regeling betreffende dit omgangsrecht vaststellen. Het omgangsrecht voor de ouder kan nooit een omgangsplicht voor het kind impliceren, het belang van het kind staat hierbij voorop. Het recht op omgang kan de ouder ook ontzegd worden, bijvoorbeeld wanneer:

- de omgang ernstig nadeel oplevert voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind;
- de ouder kennelijk niet in staat of ongeschikt is tot omgang;
- het kind van twaalf jaar of ouder, zelf ernstige bezwaren maakt;
- de omgang in strijd is met andere zwaarwegende belangen.

Het wettelijk recht op omgang geldt ook voor degene die in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staan. Dan moet je denken aan:

- de biologische vader die het kind niet erkend heeft;
- bloedverwanten in de tweede graad (grootouders, oom, tante,);
- een pleegouder, die het kind langer dan een jaar heeft verzorgd.

Een rechter zal wel altijd kijken of er inderdaad sprake is van een hechte band, een familieband alleen is niet genoeg. Een biologische vader zal moeten aantonen, dat hij langere tijd in gezinsverband heeft samengewoond met de moeder van het kind. Voor opa en oma geldt, dat ze een

belangrijke bijdrage moeten hebben geleverd aan de verzorging en de opvoeding van het kind. Regelmatige bezoeken en logeerpartijtjes zijn niet voldoende. Men spreekt in dit geval van “Family Life”.

4.4.5 De Raad voor de Kinderbescherming

Wanneer ouders het niet eens worden over de omgangsregeling, moet de rechter daar een beslissing over nemen. De rechter kan de Raad voor de Kinderbescherming vragen een onderzoek in te stellen en advies te geven.

De Raad voor de Kinderbescherming zal eerst weer opnieuw proberen om samen met de ouders tot een oplossing te komen. Als dit niet lukt, stelt de raad een rapport op waarin hij de rechter adviseert wie van de ouders het beste het gezag over het kind kan krijgen en hoe de omgang geregeld moet worden. Voor dit advies kan de raadsonderzoeker ook advies inwinnen bij anderen, zoals een psycholoog, de school, Algemeen Maatschappelijk Werk of Bureau Jeugdzorg.

Bij ernstige zorgen over het kind in een vechtscheidings situatie kan de casemanager een melding doen bij de Raad voor de Kinderbescherming. Na beschermingsonderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming is het mogelijk geworden dat de rechter, naast het feit dat hij een OTS (ondertoezichtstelling) kan uitspeken, ook het besluit kan nemen om de omgangsregeling of zorgregeling tijdelijk stop te zetten. Dit is alleen mogelijk als dat zwaarwegend is voor het kind.

Het lijkt erop dat er sinds de invoering van het ouderschapsplan minder gemeld wordt bij de Raad voor de Kinderbescherming in echtscheidingszaken, omdat het er veelal op lijkt dat ouders wel tot afspraken willen komen. Hoe die afspraken vervolgens worden nagekomen is op dit moment nog niet bekend. Daarop is geen controle en dat maakt een plan ook redelijk vrijblijvend in geval van vechtscheidingen. Dat er niet gemeld wordt zegt niets over de terugdringing van het aantal conflicten bij echtscheidingen (Nederlands jeugd instituut, 2010).

Voor wat betreft de wet op gezamenlijk gezag, ingevoerd in 1998, kan gezegd worden dat deze ervoor heeft gezorgd dat het contact met de uitwonende ouder (meestal vader) is toegenomen. Maar het heeft geen positief effect gehad op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Metz en Schulze 2007). Het aantal conflicten is namelijk toegenomen. Spruijt pleit er daarom voor de norm ‘gezamenlijk gezag’ in ernstige en chronische ouderlijke conflicten soepeler toe te passen (Spruijt E. , Handboek scheiden en de kinderen, 2010, p. 111).

4.5 Omgangsbegeleiding

Op dit moment kunnen zelfs de meest schrijnende gevallen van problematische echtscheiding nauwelijks hulp vinden in ons land. Kinderen kunnen daardoor hun uitwonende ouder niet zien. Ook niet als de rechter heeft afgedwongen om een omgangsregeling na te leven. Slechts op een zevental plaatsen zijn centra voor begeleide omgang gevestigd. Veel rechters missen daardoor een doeltreffend instrument. In de regio's met een omgangscentrum komt het dan ook vaker voor dat een rechter - voordat hij een uitspraak doet over het afdwingen van een omgangsregeling - het advies geeft om eerst naar een dergelijk centrum te gaan. De mensen die niet in deze regio's wonen hebben nu domweg pech (Omgangs Kennis Kollektief). Om ervoor te zorgen dat alle kinderen met problemen rond scheidingen geholpen kunnen worden (en niet slechts een kwart, zoals nu het geval is) heeft zij de volgende doelstellingen:

- Samen met provincies een circuit van 26 omgangshuizen in Nederland realiseren voor de lastigste omgangsproblemen;
- Samen met de gemeentes bewerkstelligen dat iedere burger in zijn of haar omgeving terecht kan voor vragen over scheiding en omgang. Dat kan goed in Centra voor Jeugd en Gezin, maar dan moet wel afgesproken worden dat dit in het minimumpakket van die Centra voor Jeugd en Gezin zit;
- Preventie via een landelijke kennisbank en een website.

4.6 Eigen Kracht-conferenties

Binnen het nieuwe concept voor de jeugdzorg 'Eigen Kracht' past heel goed het fenomeen 'Eigen Kracht-conferenties' (EK-c). In deze EK-c krijgt een gezin waarin problemen spelen, de gelegenheid om samen met familie en vrienden een plan van aanpak te maken voor deze problemen. In de tekst die volgt wordt het positieve effect hiervan beschreven. "Familie, vrienden en bekenden (familiegroep) maakten in een Eigen Kracht-conferentie een hulpplan dat als veilig werd geaccepteerd door de betrokken professionals. Voor 22 van de 24 kinderen voor wie een ondertoezichtstelling dreigde, bleek deze niet meer nodig". De resultaten laten zien dat het zinvol is de familiegroep om een plan te vragen. Vragen aan professionals betreffen voornamelijk opvoeding, woning en financiën. Er is sprake van substitutie van zorg: in 19% van alle acties nemen familie en vrienden taken op zich die anders door professionals worden gedaan. In 41% van de plannen wordt helemaal niet om zorg van professionals gevraagd, omdat de familiegroep de zorg volledig overneemt. EK-c's betekenen niet alleen een besparing op kosten van professionele zorg, maar ook een toename van de sociale cohesie en behoud van regie bij de familiegroep.

Dit onderzoek ondersteunt het belang van de wetswijziging die de Tweede Kamer in maart 2011 heeft aangenomen en waarin het recht van burgers gewaarborgd wordt om zelf als eerste een plan te maken voor hulp, steun of zorg en aan de uitvoering daarvan bij te dragen (Eigen Kracht centrale). In de plannen voor de jeugdzorg wordt gericht op empowerment, dit is terug te zien in Wrap-around care (Nederland Jeugd instituut). Bij Signs of safety wordt gericht op de samenwerkingsrelatie opbouwen met gezinnen waar mogelijk sprake is van kindermishandeling. Daarbij wordt ook veiligheid voor het kind creëren, genoemd (Bartelink, 2010). Ook in deze vormen van samenwerken rondom kinderen en hun gezinnen zal het CJG actief betrokken zijn.

4.7 Gespreksvaardigheden voor gesprekken met ouders

(Bureau Jeugdzorg)

Hoe werk je samen met ouders die niet meer met elkaar willen samenwerken? Hoe houd je het kind centraal als ouders alle aandacht vragen? Hoe zet je het kind centraal zonder zelf onderdeel van de strijd te worden?

Van belang is dat je het juridisch kader hierbij in je achterhoofd houdt:

- Beide ouders van het kind hebben na een echtscheiding recht op omgang;
- De verzorgende ouder heeft de wettelijke plicht om de andere ouder op de hoogte te houden van belangrijke zaken die met het kind te maken hebben. Informatie over het kind kan betrekking hebben op de gezondheid, de schoolontwikkeling, gebeurtenissen binnen familiesfeer (geboorte kind, verlijden opa of oma) enz. ;
- De niet-verzorgende ouder heeft consultatierecht. Consultatierecht houdt in dat de verzorgende ouder de andere ouder om zijn of haar mening vraagt over belangrijke beslissingen die m.b.t. het kind moeten worden genomen. Het kan bijvoorbeeld gaan om schoolkeuze of een medische ingreep, of andere dilemma's.

In het werken met gescheiden ouders zijn er valkuilen waar de maatschappelijk werker alert op moet zijn. Valkuilen worden o.a. voorkomen door steeds te focussen op het kind en diens gewenste ontwikkeling. Brengt dit gedrag, deze handelingswijze van de ouders de gewenste ontwikkeling dichterbij? Door je dit steeds af te vragen en intern met collega's en leidinggevendenden te overleggen zal het ingezogen raken in de onderlinge strijd tussen de ouders en het gevoel partij te moeten kiezen een stuk minder worden.

Om voldoende afstand te kunnen bewaren en een helicopterview te verkrijgen (behouden), is het reflecteren op het eigen handelen en de eigen gevoelens belangrijk. Dit kan de maatschappelijk werker samen met collega's doen. Een collega ziet immers vanaf een afstand eerder of de maatschappelijk werker in een valkuil stapt.

4.7.1 Do's voor gespreksvoering met gescheiden ouders

- Kies een passend tempo; niet alles hoeft in een gesprek bereikt te worden. Check bij de ouders of ze toe zijn aan de volgende stap/ het volgende onderwerp;
- Communiceer waar mogelijk altijd met beide ouders en leg uit waarom beide ouders belangrijk voor kinderen en hun ontwikkeling zijn;
- Leg uit dat kinderen veel beter op de scheiding reageren als de ouders redelijkheid in communicatie kunnen opbrengen;
- Benadruk dat verschillen in opvoedingsstijl niet per definitie schadelijk zijn voor kinderen (mits binnen grenzen). Ouders helpen de verschillen te gedogen;
- Geef uitleg aan de ouders wat de houding, de ruzies tussen de ouders, met de kinderen doet.
- Stel bij strijd de vraag: "Wat kunt u doen om te zorgen dat de andere partij (uw ex) meer voor uw kind kan betekenen?";
- Stel de vraag: "Hoe kunt u helpen het probleem van uw kind op te lossen?"

- Wijs ouders op hun eigen verantwoordelijkheid en mogelijkheden
- Stimuleer de ouder zijn woede en frustratie te 'parkeren'
- Stel de communicatieregel in dat iedere ouder voor zichzelf praat (en niet voor of over de andere ouder)
- Breng het gesprek terug naar de gewenste ontwikkelingsuitkomsten van kinderen
- Stel een wensvraag: "Hoe zou u willen dat het leven van uw kind er over 2 jaar uitziet?"
- Ga niet mee in doemscenario's over de echtscheiding of over de andere ouder, maar herkader het onderwerp naar positieve ingrediënten (positief herformuleren)
- Stel een schaalvraag zoals: "op een schaal van 1 tot 10, hoe gaat het nu? Wat houdt dat cijfer in en wat is de eerste stap om een punt hoger te komen?"
- Ga op zoek naar het gezamenlijk belang tussen beide ouders zoals "het allerbeste willen voor je kind(eren)".
- Heb er oog voor dat ouders en kinderen wellicht in een (rouw) verwerkingsproces van de echtscheiding zitten en geef daar enige ruimte voor. Bedenk dat bij rouwverwerking verschillende fases horen, die in willekeurige volgorde doorlopen worden (ontkenning – ongelooft – woede – verdriet – acceptatie). Zeg bijvoorbeeld: "Ik denk dat u het heel moeilijk vindt."
- Stimuleer ouders om creatief te worden, zodat de andere (niet-verzorgende) ouder wel contact kan hebben met het kind (als hij/zij bijv. ver weg woont) waar dat eerst niet mogelijk leek. Denk aan sms'en, mailen, kaartje sturen, webcam, foto, eigen mobieltje voor het kind.
- Spreek met de ouders af dat er niet over de andere ouder wordt gepraat, maar wel over de rol van de ouder ten opzichte van de kinderen.

4.7.2 Valkuilen bij gesprekken met gescheiden ouders

Valkuil: *conflicten willen oplossen of willen bemiddelen tussen ouders*

In het werken met gescheiden ouders, is de kans aanwezig dat de maatschappelijk werker veel tijd en energie besteedt aan het op een lijn krijgen van de ouders. Langdurig tussen ouders bemiddelen of conflicten tussen ouders willen oplossen is een valkuil, met als gevolg dat niet het kind maar de ouders centraal komen te staan. Kinderen hebben ten behoeve van hun ontwikkeling grenzen en duidelijkheid nodig. Dit vraagt van de maatschappelijk werker dat hij grenzen stelt en beslissingen neemt en in zijn rol als maatschappelijk werker blijft.

Do's:

- Kind centraal stellen;
- Kind positioneren die grenzen en duidelijkheid nodig heeft;
- Stel mediation voor als dat nodig is;
- Stimuleer ouders eigen verantwoordelijkheid te nemen (focus op eigen bijdrage).

Don'ts:

- Mediator of hulpverlener zijn van ouders;
- Onevenredig veel tijd besteden aan het aanhoren van problemen van de ouders;
- Tempo opvoeren.

Valkuil: Niet meer over het kind praten, maar over de problemen van de ouders

Ouders die problematisch communiceren met elkaar zijn geneigd hun omgeving - dus ook de maatschappelijk werker - te betrekken in hun strijd. Het gevaar is dan dat er niet of te weinig over het kind gepraat wordt. Daarbij komt dat het in echtscheidingszaken heel lastig is om te achterhalen hoe het daadwerkelijk met het kind gaat. De ontwikkeling van het kind staat niet meer centraal maar de eigen problemen of de focus wordt gelegd op wat de andere ouder 'fout' doet.

Do's:

Hanteer in gesprek met kind en ouders steeds de volgende vragen; wat betekent de situatie voor de ontwikkeling van het kind, wat willen we ervoor in de plaats zien en wat spreken we daarover af? Bespreek de gedragsverandering van het kind, leg nadruk op rol en taak van de ouder t.a.v. het kind.

Don'ts:

Ingaan op de onderlinge strijd van de ouders, roddels aanhoren, meestrijden, uit willen zoeken wie gelijk heeft (waarheidsvinding) of wie met conflict begonnen is (interpunctieproblematiek).

Valkuil: Meegaan in rigoureuze beslissingen van de ouder

Ouders in echtscheidingszaken hebben de neiging om eenzijdig beslissingen te nemen zoals het niet toestaan van een omgangsregeling omdat het naar hun idee niet goed voor hun kind zou zijn. De maatschappelijk werker kan geneigd zijn met deze beslissing van de ouder mee te gaan omdat de ouder als verklaring voor de beslissing de zorgen over het kind gebruikt. Voorbeeld waarin moeder de maatschappelijk werker belt:

"Kelly gaat niet meer naar haar vader, ze heeft al nooit zin en dan gaat ze eindelijk en wat denk je? Nam hij zijn nieuwe vriendin mee! Nou, leuk voor dat kind, het is kindermishandeling die hele omgang!"

Do's:

Onderzoek wat de gevolgen van de beslissing zijn voor het kind, bespreek dit met ouder, let op veiligheid van het kind, stuur bij waar nodig is.

Don'ts:

- Ter wille van de samenwerking meegaan in beslissingen;
- Meegaan in beslissingen van een ouder die het kind inzet om een beslissing te rechtvaardigen.

Valkuil: sympathiseren met één van de ouders

In het werken met echtscheidingszaken raakt de maatschappelijk werker makkelijk ingezogen. Een voorkeur voor een van de ouders wordt ontwikkeld wanneer de ene ouder sympathiek en geloofwaardig overkomt en de andere ouder niet of nauwelijks. Meestal gebeurt dit met de ouder die het meest een beroep op de maatschappelijk werker doet. Het is heel begrijpelijk dat de ouder een luisterend oor nodig heeft of wil klagen over het wangedrag van de andere ouder. Zo kan de maatschappelijk werker ongemerkt teveel sympathiseren of solidariseren, waardoor de neutraliteit uit het oog wordt verloren. Dit kan ook gebeuren met een ouder die overtuigend, beslissend of intimiderend overkomt. "Als jij even mijn ex belt, want naar mij luistert hij niet, zoals je weet..."

Do's:

- Beide ouders bij het proces blijven betrekken, positioneren door spelregels/werkwijze uit te leggen;
- Duidelijk structureren.

Don'ts:

- Partij kiezen voor een ouder en/of de andere ouder veroordelen;
- Ruimte geven om over andere ouder te klagen vanuit begrip voor de ouder.

4.8 Conflictbenadering, 10 vuistregels

Als in een eerste gezamenlijk gesprek met ouders blijkt dat zij niet met elkaar kunnen spreken, omdat er sprake van is dat de emoties oplossingen in de weg staan, kan gebruik gemaakt worden van vaardigheden in conflictbenadering. Peter Hoefnagels beschrijft in zijn boek 'gelukkig getrouwd, gelukkig gescheiden, enkele vuistregels voor conflictbehandeling (Hoefnagels, 1995, 2001).

1. De bemiddelaar onderscheidt het zakelijke conflict en het emotionele conflict;
2. De bemiddelaar zorgt ervoor dat de partijen, onafhankelijk van elkaar, hun wensen uitspreken. Deze wensen vertonen hun verlangen en het gewenste levensperspectief;
3. De wensen maken illusie en werkelijkheid bespreekbaar, terwijl zij uitgangspunten bieden voor de onderhandelingen tussen partijen;
4. Bij een emotioneel conflict zoekt de bemiddelaar samen met de cliënten naar de fase van het psychologisch scheidingsproces waarin ieder van hen verkeert, en naar de kwetsuren, de opgelopen scheidingstrauma's. Bedreigingen over en weer waren meestal emotionele expressies die voor waar werden gehouden;
5. De bemiddelaar zorgt voor verheldering van het emotionele en zakelijke conflict. De belangen en emoties worden verduidelijkt en aangescherpt. Het conflict komt boven tafel. De bemiddelaar is niet bang voor emoties en niet voor tegenstrijdige wensen en belangen.
6. Het is noodzakelijk eerst het emotionele en rationele conflict te verhelderen en daarna het zakelijk conflict te bespreken;
7. De bemiddelaar begrenst het conflict. Het gaat om een zakelijke afgrenzing en een emotionele afgrenzing. Hij spoort de misverstanden op;
8. De bemiddelaar gaat na of er een duidelijk scheidingsbesluit is en of de scheidingsmelding is voltooid. Er wordt afgesproken dat men elkaar niet meer bedreigt en dat er niet gescholden word;
9. De bemiddelaar organiseert neutraliteit. Hij nodigt zoveel mogelijk beide partners tegelijk uit. Indien er eerst met één partner gesproken word, geef dan ook de andere partner de gelegenheid om alleen met de bemiddelaar te spreken. Hij zorgt in het algemeen voor evenwichtige kansen in de bemiddelingsprocedure. Als de éne ouder goed kan onderhandelen en de ander niet, helpt de bemiddelaar openlijk de ander met onderhandelen. Hij zorgt dat niet één partij dicteert wat er gaat gebeuren. Hij Informeert hen over ieders rechten, ook wanneer daar conflicten uit kunnen ontstaan;
10. De bemiddelaar informeert partijen:
 - door benoeming van hun emoties (..)
 - door informatie over het wettelijk kader (..)

4.9 Hulpaanbod

4.9.1 De Kenniskring Kindermishandeling over bestaand hulpaanbod

Het NJI heeft het hulpaanbod geïnventariseerd. Hieruit blijkt dat er voor kinderen een relatief groot aanbod is, met informatieve bijeenkomsten voor ouders. Twee van de programma's richten zich op ouders en kinderen, dat zijn 'JES!' en 'De kinderen scheiden ook'. Aanbod voor ouders is Mediation, Cursus voor samengestelde gezinnen en Triple P Transitions, deze laatste is een programma in ontwikkeling, het besteedt aandacht aan de ouders en de kinderen.

Om gezinnen in scheidingssituaties te begeleiden is het programma 'Samen de zorg' ontwikkeld. Voor problemen bij de omgangsregeling of zorgregeling kunnen ouders een beroep op omgangsbegeleiding en omgangshuizen doen. Ook het algemeen maatschappelijk werk, het schoolmaatschappelijk werk, huisartsen, MEE en de GGZ bieden hulp bij scheidingsproblemen. Dit wordt vaak meegenomen in de behandeling van andere problemen en is meestal niet gericht op de vechtscheiding.

4.10 Een beknopt overzicht van het hulpaanbod

Bestaand hulpaanbod voor ouders en gezinnen

- B3.0 AMW
- RIAGG
- Centrum voor Jeugd en Gezin
- Trajectum 'De beerput leeg'
- Ouderschapsbemiddeling door Zandbergen
- Lijn 5 'Ouders voor altijd'
- Omgangsbegeleiding
- Samen de zorg
- Eigen Kracht-conferentie
- 'Samen de zorg'
- Wrap-around care
- Signs of Safety
- Mediation
- MST van de Waag
- 10 voor Toekomst

Bestaand hulpaanbod voor kinderen

- Zandkastelenprogramma
- Internet; J/M,
- Kindertelefoon
- Jongerenrechtswinkel
- KIES
- JES! Bij de Stichting Gereformeerde Jeugdzorg
- Jonge Helden
- RIAGG : Knallende ruzie thuis / Als muren konden praten

- Kappa, psychologen en pedagogenpraktijk
- SPEL psychologenpraktijk voor adolescenten
- De geheime tuin

Hulpaanbod voor stiefgezinnen

- Beweging 3.0: Nieuw samengesteld gezin (stiefgezinnen)

5 Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk staan de onderzoeksresultaten van de interviews. Deze resultaten zijn terug te vinden in de tabellen met onder elke tabel een analyse, en bij elke paragraaf staat een conclusie. Als laatste is een analyse te vinden van het interview met een medewerker van het Centrum voor Jeugd en Gezin.

Tijdens de interviews zijn bijna alle gesprekken opgenomen. Dit met toestemming van de geïnterviewden. Hiervoor is gekozen om in het uiteindelijke verslag citaten op te kunnen nemen, dit zou niet mogelijk zijn wanneer er alleen aantekeningen worden gemaakt van het interview. Alle geïnterviewden hebben hiervoor hun toestemming verleend en wij hebben de afspraak dat de gegevens anoniem verwerkt zullen worden. De uitgetypte interviews zijn niet in het document opgenomen maar zijn wel beschikbaar en op te vragen bij de auteurs van dit onderzoek.

Om een gedegen analyse van alle interviews te maken zijn de interviews gelabeld onder 11 labels. De 11 labels waar wij de antwoorden onder hebben gehangen, zijn: knelpunten, richtlijnen en protocollen, aantal gesprekken, doorverwijzen, kennis, werkpunten, melding bij de Raad voor de Kinderbescherming, allochtone gezinnen, samenwonend of getrouwd, tevredenheid bij het afsluiten van deze zaken en wat heb je nodig van de organisatie?

Deze labels komen voort uit de vragen die tijdens het interview gesteld zijn. Bij elk label is een tabel te zien waarin te zien is wat over dit onderwerp gezegd is en door hoeveel geïnterviewden dit benoemd is. Er zal bij de antwoorden onderscheid gemaakt worden tussen casemanagers Amersfoort (CMA), casemanagers Utrecht (CMU), Gedragswetenschapper TGJ (GW) en gedragswetenschapper Jeugdbescherming (JB). Dit om ook het vergelijkend onderzoek in kaart te brengen. De analyse over een label staat beschreven onder de tabel. In deze analyses worden de opmerkelijke bevindingen beschreven samen met een aantal citaten van uitspraken die tijdens het onderzoek zijn gedaan. Tot slot staat onder elke analyse een kleine conclusie beschreven van de desbetreffende label.

Onder alle labels staat de analyse van het interview met de medewerker van Centrum voor jeugd en gezin. Deze is niet in de tabellen opgenomen. In eerste instantie was dit wel de bedoeling maar naar aanleiding van de antwoorden bleek dit niet nuttig te zijn. Er werd namelijk vanuit een andere visie gekeken naar het probleem. Het is wel goed om na te gaan of er verschillen of tegenstrijdigheden in zitten die van belang kunnen zijn voor de conclusie.

5.1 Knelpunten

Ervaar je knelpunten in het werken met ouders die in een problematische scheiding verwickeld zijn?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ja, ik ervaar knelpunten	8	2	1	1	12
Door de knelpunten die ik ervaar, werk ik liever niet met deze gezinnen.	2	1			3

Alle geïnterviewden ervaren knelpunten bij het werken met vechtscheidende ouders. Van de casemanagers geven 2 in Amersfoort en 1 in Utrecht aan liever niet met deze gezinnen te werken. De termen 'rotzaken' of 'hoofdpijnzaken' worden genoemd.

Welke knelpunten ervaar je in het werken met ouders die in een problematische scheiding verwickeld zijn?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
De tijd die het werken in deze zaken kost, staat niet in verhouding tot de tijd die ik daarvoor krijg.	2	1			3
De strijd tussen de ouders blijft doorgaan.	2	2			4
Samenwerking met zorgaanbieders verloopt niet soepel	1	1			2
Er is geen of onvoldoende passend hulpaanbod om naar door te verwijzen	4	1	1		6
Het resultaat van mijn werk verhoudt zich niet tot de geïnvesteerde tijd.	3				3
Door negatieve emoties bij ouders kunnen zij niet handelen volgens de informatie van de casemanager	1				1
Ouders kunnen niet in het belang van hun kinderen denken en realiseren zich de gevolgen voor de kinderen niet.	4	2			6
Ouders hebben geen realistische verwachtingen van BJZ.	3		1		4
Je kunt ouders niet verplichten tot het nakomen van afspraken.	3		1	1	5
Ouders zijn niet bereid tot een gezamenlijk gesprek.	2				2
Het kost veel energie en levert weinig op.	2				2
Het is moeilijk om uit de strijd tussen ouders te blijven.	3		1		4
Er is geen duidelijke aanpak in het werken met deze ouders.	1				1
Er is sprake van complexe problematiek.			1		1

Er worden 14 knelpunten genoemd. De meest genoemde knelpunten zijn:

- Er is onvoldoende tot geen passend hulpaanbod waarnaar verwezen kan worden. Eén casemanager in Amersfoort zei: 'Wij hebben natuurlijk het product ouderschapsbemiddeling dat we kunnen inzetten bij een zorgaanbieder. Maar de ervaring leert dat in heel veel gevallen een juridische procedure loopt waardoor je ook geen ouderschapsbemiddeling in kunt zetten. Waardoor er eigenlijk een groep mensen is (..) die je niet goed kunt helpen op dat vlak. En dus de kinderen ook niet want het getreiter duurt voort en wat wil je dat ik eraan doe?' Meerdere malen wordt genoemd dat casemanagers met hun handen in hun haar zitten omdat zij niet weten welk hulpaanbod zij kunnen inzetten.
- Ouders kunnen niet in het belang van hun kinderen denken, omdat zij zo emotioneel betrokken zijn en gefocust op wat de ander zegt en doet. Ze zijn daardoor niet of minder

beschikbaar voor hun kinderen maar realiseren zich niet wat de gevolgen van hun strijd voor de kinderen betekent.

- Je kunt ouders niet verplichten tot het nakomen van afspraken, daarvoor zijn geen juridische mogelijkheden. Een casemanager zei daarover: 'Je kunt ze aanmelden voor ouderschapsbemiddeling bij Zandbergen. Maar als dat niet lukt, of ouders willen dat niet, en er is onvoldoende grond om naar de Raad te gaan, dan houdt het op. Terwijl je wel weet dat een kind daar last van heeft.
- De strijd tussen de ouders blijft doorgaan doordat zij niet in staat zijn zonder hulp hun gedrag te veranderen, maar passende hulp is moeilijk te vinden en ouders zien de noodzaak er niet van in.
- Ouders proberen de casemanager in hun kamp te krijgen, hun gelijk te krijgen. Het is moeilijk om uit die strijd te blijven maar het is wel heel belangrijk om meerzijdig partijdig zijn.

Conclusie

De conclusie is dat alle geïnterviewden knelpunten ervaren in het werken met vechtscheidende ouders. De grootste knelpunten zijn dat er onvoldoende passend geïndiceerd aanbod is waar naar toe doorverwezen kan worden, dit houdt in dat er vaak contra indicaties zijn bij zorgaanbieders waardoor ouders er niet terecht kunnen. Ook wordt als veel genoemd knelpunt ervaren dat de zorgaanbieder naar BJZ geen informatie geeft over het hulpverleningstraject. Een ander knelpunt is dat ouders niet in het belang van kinderen kunnen denken. Om deze reden blijft de strijd tussen ouders doorgaan. Ouders zouden zich eerder bewust moeten zijn van de gevolgen die de strijd heeft op een kind. Tijdens de gesprekken merken de casemanagers dat het moeilijk is om uit de strijd te blijven omdat de strijd door blijft gaan en ouders hen in hun kamp willen krijgen. Een ander veel genoemd punt is dat de casemanager ouders niet kan verplichten tot het nakomen van afspraken. Met andere woorden; als ouders niet gemotiveerd zijn of zijn te motiveren, dan heeft een casemanager niets in handen om dit toch voor elkaar te krijgen.

5.2 Richtlijnen en protocollen

Maak je gebruik van richtlijnen of een protocol in zaken waar sprake is van problematische echtscheiding?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ik gebruik geen protocol of richtlijn omdat mijn functie is alleen om te indiceren en door te verwijzen	1		n.v.t.		1
Ja ik werk via een zelf gemaakte richtlijn	1				1
Ik hanteer geen protocol of richtlijn omdat deze er niet is	6	2			8

Maar 1 van alle casemanagers werkt volgens een richtlijn/ protocol. Diegene vertelt hierover: "(..) en ik hadden een methodiek ontwikkeld, dat hadden we op papier gezet.'

Een andere casemanager gaf aan: 'Iedereen doet het anders, is mijn ervaring sinds ik hier werk'.

Conclusie

Er worden geen protocollen gebruikt. Wel is er 1 gemaakt door een casemanager die zij zelf gebruikt maar dit is geen officieel vaststaand protocol. Deze casemanager maakt gebruik van wat zij heeft geleerd in de cursus Mediation. Dit komt mede doordat de doelstelling van de TGJ niet ligt op het ingaan op de problematiek maar op het doorverwijzen zoals te lezen is in hoofdstuk 1.4.

5.3 Aantal gesprekken

Heb je in verhouding meer gesprekken met een gezin met deze problematiek dan een andere zaak?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Per systeem is het verschillend hoeveel tijd ik eraan besteed, zowel bij echtscheidingsproblematiek als andere zaken.	1				1
Onbekend maar vaak meer dan ervoor staat	5		1		6
Ouders doen vaak wel meer een beroep op me maar dit probeer ik te beperken	3	1			4
Ongeveer gelijk		1			1

5 van de 8 casemanagers uit Amersfoort geven aan dat zij meer gesprekken hebben met ouders die in een vechtscheiding verwickeld zijn dan wanneer er andere problematiek speelt. Daarnaast geven 3 casemanagers aan dat zij ervaren dat ouders meer een beroep op hen doen d.m.v. telefoontjes e.d. Eén casemanager zei daarover: 'Je moet het vaak ook afkappen, want als je een beetje pech hebt gaan ze je suf bellen. Dat wil je dan niet. Dus dan moet je heel duidelijk structureren.' In vergelijking met de casemanagers in Utrecht zie je dat casemanagers uit Amersfoort meer contacten hebben met ouders die in een vechtscheiding zitten.

Conclusie

Het grootste deel van de geïnterviewden geeft aan meer gesprekken/contacten te hebben wanneer een vechtscheiding speelt. Andere casemanagers geven echter aan dat zij zoveel mogelijk proberen om het beroep wat ouders op hen doen te beperken. Dit heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met het feit dat casemanagers verschillende doelen hebben. Voor de één is dat indiceren en voor de ander is dat er ook tijdens de gesprekken met BJZ zo veel mogelijk gedragsveranderende processen in werking worden gezet.

5.4 Doorverwijzen

Naar welke instellingen kun je doorverwijzen?					
	CMA	CMU	GW	JB	totaal
Eigen Kracht-conferenties	1				1
Signs of safety van Zandbergen	3				3
Trajectum 'De beerput open'.	5	1	1		7
Intensief ambulant en ouderschapsbemiddeling van Zandbergen	6	1	1		8
Algemeen Maatschappelijk Werk / beweging 3.0	6	1	1		8
Mediation	5	1		1	7
Raadsconsult	1				1
RIAGG voor systeem gesprekken	1				1
RIAGG een praatgroep voor kinderen	3				3
Kappa (psychologen- en pedagogenpraktijk)	1				1
Voor adolescenten een spel psycholoog	1				1
De site van J/M	1				1
Opvoed ondersteuning	1				1
Ouderschapsbemiddeling	1				1
Centrum voor Jeugd en Gezin	1				1
Timon	1				1
Lijn 5	2		1		3
De Geheime Tuin, praatgroep voor kinderen	1				1
Multi systeem therapie (MST) van De Waag	1				1
10 voor toekomst (Leger des Heils.)	1				1
Praatgroep voor kinderen, als muren konden luisteren / knallende ruzie. Indigo van Altrecht	1	1			2
Opvoedpoli		1			1
KIES!				1	1

Er wordt een groot aantal verschillende instellingen genoemd om naar door te verwijzen. Echter wordt een groot deel van het aanbod maar een enkele keer genoemd. 4 van de 24 instellingen worden beduidend meer genoemd. Dit zijn:

- Trajectum werd door 6 casemanagers genoemd, waarvan één uit Utrecht. Het is opmerkelijk dat er zo weinig ervaring is met deze zorgaanbieder. Maar twee casemanagers hadden hier ervaring mee. Hiervan kwam er één uit Utrecht. De casemanager uit Amersfoort vertelde hoe de ervaring met Trajectum was. *‘Wat ik er nu van meekrijg en wat ik ook van collega’s terug hoor, lijkt me dat een mooier traject en krijg je daar wel meer informatie terug en mag je bij evaluaties zijn.’* Ook bij de casemanager uit Utrecht was de ervaring met Trajectum positief bevallen. Toch wordt er weinig naar doorverwezen.
- Zandbergen werd door 6 van de 8 casemanagers uit Amersfoort genoemd. Ook werd deze genoemd door iemand uit Utrecht en de gedragswetenschapper. Echter geeft een groot deel van de geïnterviewden aan dat Zandbergen na ouderschapsbemiddeling alleen aangeeft of

het geslaagd is of niet. De hulpverlener krijgt geen verdere informatie over wat er is gebeurd, ondanks dat zij degene was die ouderschapsbemiddeling geïndiceerd had. De casemanagers ervaren dit als een gemis. Een casemanager uit Amersfoort gaf aan: *‘Dan verwijst ik door naar Zandbergen, dat is gewoon de normale ouderschapsbemiddeling. Het normale, maar het meest gebruikte denk ik. Ik vind daar een groot nadeel aan dat je gewoon als casemanager geen informatie krijgt van wat daar besproken wordt, je krijgt alleen te horen of het geslaagd is of niet. (...) En ik zou prettig vinden, al is het zonder veel inhoud, maar daar iets over terug te krijgen van Zandbergen. Dus ik vind dat een gemis en ik vind dat het eigenlijk ook niet kan want je indiceert vanuit BJZ en ik vind dan ook dat je de informatie moet terugkrijgen.’*

Een ander nadeel dat wordt aangegeven is: *‘Zandbergen verplicht ouders al de procedures stop te zetten. Dat willen ouders vaak niet want er loopt vaak een procedure alimentatie, een procedure boedelscheiding of wat dan ook. Die willen ze niet stopzetten’.*

- Wel is er bekend dat vanaf september 2012 een nieuw traject bij ‘Zandbergen’ van start gaat waarbij er een combinatietraject van intensief ambulant en ouderschapsbemiddeling plaatsvindt.
- Algemeen maatschappelijk werk/ Beweging 3.0 wordt 8 maal benoemd als instelling waarnaar doorverwezen wordt. 6 maal door casemanagers in Amersfoort, één maal door een casemanager in Utrecht en door de gedragswetenschapper. Hiernaar verwijst men vooral door wanneer er een lichtere vorm van hulpverlening nodig is voor 1 ouder, maar dit wordt niet ingezet als ouderschapsbemiddeling.
- Mediation werd ook 7 maal genoemd. 5 maal in Amersfoort en 1 keer door de casemanager in Utrecht en door de jeugdbeschermer. Echter is dit maar weggelegd voor een kleine groep cliënten doordat een mediator een particuliere instelling is. Cliënten moeten deze zorg zelf financieren en in de meeste gevallen hebben ze hier niet de mogelijkheid voor.

3 van de 8 casemanagers uit Amersfoort gaven aan geen passend hulpaanbod te weten voor ouders die in een vechtscheiding verwickeld zijn. Opmerkingen die zij maakten waren: ‘Nou, eigenlijk niet, niet in relatie tot gescheiden ouders. Misschien is het er wel, maar dan weet ik niet dat het er is’. En een ander vertelde: ‘Ik heb destijds verwezen naar maatschappelijk werk, maar verder zou ik in de omgeving Amersfoort niets specifiek weten. Behalve ouderschapsbemiddeling, of dat er echt iets specifiek is waar ze echt lang bezig zijn met echt succes? Dat zou ik niet weten.’ En weer een andere casemanager vertelde: ‘Ik weet wel dat het er is maar het staat niet goed op onze sociale kaart’. Dit terwijl er wel een ruim aanbod is. Het lijkt er dan ook op dat de sociale kaart maar gedeeltelijk bekend is bij de casemanagers van BJZ.

Er zijn geen grote verschillen te vinden tussen Amersfoort en Utrecht. Zij verwijzen beiden naar de 4 voorheen genoemde instellingen en daarnaast kennen ze nog een aantal andere zorgbieders die voor deze doelgroep zorg kunnen bieden.

Is het hulpaanbod voor deze gezinnen voldoende?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Er is voldoende aanbod					0
Er is te weinig aanbod	3				3
Geen antwoord	4				4
Er is wel aanbod maar niet passend	1	2		1	4

- 4 Casemanagers uit Amersfoort hebben deze vraag niet beantwoord. Hierdoor wordt de analyse op de 4 andere casemanagers gebaseerd.
- 3 Casemanagers die wel antwoord op de vraag hebben gegeven, vonden dat er onvoldoende aanbod was. Een casemanager uit Amersfoort zegt hierover: 'Nee ik vind niet dat er genoeg aanbod is. Want 'de beerput leeg' zit ook eigenlijk in Utrecht en komen dan incidenteel aan Amersfoort bedienen maar eigenlijk heb je dan in Amersfoort Zandbergen en ook Lijn 5 dat klopt maar gewoon een traject als 'de beerput leeg' is hier gewoon eigenlijk niet voldoende voor Amersfoort'.
- 4 geïnterviewden gaven aan dat er wel aanbod was maar dat dit niet passend is voor deze doelgroep. Dit betrof één casemanager uit Amersfoort, twee uit Utrecht en de Jeugdbeschermer. De punten die hierover benoemd werden: 'Maar ik zou een aanbod voor ouderschapsbemiddeling willen zonder contra-indicatie juridische procedure bijvoorbeeld.' Tevens zei dezelfde persoon: 'Ik zou dan meer zicht willen hebben op wat er dan allemaal is aan aanbod. Want dat weet ik niet. Vaak hebben ze financieel geen mogelijkheden, want anders was het niet zo moeilijk'. Een andere casemanager vertelde hierover: 'Ik denk dat er best al veel markt voor is, dat er veel meer aanbod in zou kunnen zijn. Maar dan kortdurend. En heel veel mensen zoals ik net al zei, kunnen het niet betalen, zo'n traject, om de mediation te financieren'.

Wat is ongeveer de wachttijd wanneer je doorverwijst naar instellingen voor ouderschapsbemiddeling?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Wachttijd < 3 maanden	2				2
Wachttijd 3 tot 6 maanden	1	1		1	3
Wachttijd 6 tot 9 maanden	1				1
Dat wisselt heel sterk	1				1
Geen antwoord gegeven op deze vraag	3	1	1		4

De wachttijden zijn erg wisselend als je kijkt naar de antwoorden die zijn gegeven. Doordat het een semigestructureerd interview was hebben 3 casemanagers uit Amersfoort en 1 casemanager uit Utrecht en de gedragswetenschapper geen antwoord gegeven. De wachttijden werden niet als knelpunt ervaren.

Conclusie

Er zijn veel verschillende instanties waar naartoe wordt doorverwezen, maar er worden er maar een aantal meerdere malen genoemd. Een groot deel van het genoemde hulpaanbod is voor kinderen en maar een aantal voor de bemiddeling tussen ouders. De sociale kaart is niet duidelijk en up-to-date bij de casemanagers. Daarnaast vinden de geïnterviewden veel nadelen zitten aan het bestaande hulpaanbod. Zij zouden graag zien dat er een ander soort hulp aanbod ontwikkeld wordt dat aansluit bij vechtscheidende ouders.

De wachttijd bij doorverwijzing is verschillend echter wanneer de wachttijd te lang is kan dit negatieve consequenties hebben voor de bemiddeling.

Eigen kracht is actueel en sterk in ontwikkeling met binnen de jeugdzorg de Eigen Kracht-conferenties en Signs of Safety (samenwerkingsrelatie opbouwen met gezinnen waar (mogelijk) sprake is van kindermishandeling en veiligheid voor het kind creëren). Ook Wrap-around care is in ontwikkeling binnen Amersfoort. Het is opvallend dat er zo weinig gebruik wordt gemaakt van de EK-c.

5.5 Kennis

Heb je de training mediation gevolgd?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ja	2				2
nee	6	2			8
Geen antwoord	0		1	1	2

2 van de geïnterviewden hebben de training mediation gevolgd. Zij gaven aan deze kennis erg waarde vol te vinden in het werken met vechtscheidende ouders. Daarnaast gaven 2 andere geïnterviewden aan dat zij mediation een toegevoegde waarde zouden vinden binnen BJZ. Eén casemanager zei daarover: 'Mediation, ja en in mijn optiek zou het goed zijn dat wij als BJZ daar meer in getraind worden zeg maar van hoe doe je dat toch? Dat jezelf ook makkelijker met die ouders in gesprek kan gaan. Mits dat ouders daarvoor open staan. Maar ik denk toch dat dat soms kan helpen zeg maar.' En een andere casemanager vertelde 'Zonde. (..) Ja, want mediation bij advocaten gaat vaak niet over emoties. Het gaat meer over de afspraken en toestanden. Dus dat is geen mediation zoals wij dat kennen. Want die afspraken kan je pas maken als die emotie, ja af zal hij er niet zijn, maar als die emotie op dat niveau is dat je wel met elkaar kunt praten'.

Heb je de cursus omgaan met gescheiden ouders gevolgd?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ja	1				1
Nee	6	2		1	9
Geen antwoord	1		1		2

Over de cursus ‘werken met gescheiden ouders’ vertelde maar 1 casemanager uit Amersfoort dat hij deze cursus gevolgd heeft. 2 van de geïnterviewden hebben geen antwoord gegeven op deze vraag. De overige 8 geïnterviewden gaven aan dat zij de cursus niet gevolgd hebben. Een casemanager die er nog maar kort werkte vertelde: ‘Ik weet dat er een cursus is, maar het gekke is dan dat je de cursus mag gaan volgen nadat je hier 1 jaar gewerkt hebt. Daar zitten regels aan gebonden. Dat vind ik natuurlijk eigenlijk hartstikke krom’.

Van welke kennis, theorie of methodiek maak je gebruik tijdens het werken met ouders die in een problematische echtscheiding verwickeld zijn?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Motiverende gespreksvoering	3		1		4
Incident methode	1				1
Systeem theorie	1				1
Kennis van de ontwikkeling van het kind	2				2
Gesprekstechnieken	3	1			4
Je moet weet hebben van de juridische procedures	1				1
De LIRIK	1				1
Mediation	2				2
Oplossingsgericht	1	1			2
Eigen ontworpen stappenplan				1	1

Er werd een 10-tal verschillende theorieën en methodieken genoemd die gebruikt worden tijdens het werken met ouders die in een problematische scheiding verwickeld zijn. 2 daarvan werden 4 maal genoemd. Dit waren motiverende gespreksvoering en gesprekstechnieken. Door de jeugdbeschermer werd aangegeven dat zijzelf een stappenplan had ontworpen tijdens het werken met deze ouders. Zij zegt hierover: ‘Ik heb daar zelfs een stappenplan van gegeven (..) aan de hand van een boek. En ik heb ook met de mensen gesproken. Ze herkennen natuurlijk alles, al het soort gedrag, we hebben ook besproken hoe je daar doorgaans op reageert? En hoe zou je kunnen reageren? Wat helpt, wat is effectief?’

Conclusie

Door bezuinigingen is de hulpverlening uit het takenpakket van de TGJ gehaald. Hierdoor worden de casemanagers die geschoold waren in mediation niet meer ingezet om te bemiddelen tussen vechtscheidende ouders. BJZ heeft wel de kennis in huis maar zet deze niet in terwijl hier juist een knelpunt in ervaren wordt. Op het moment dat BJZ gestopt is met het bieden van mediation is er geen passend hulpaanbod aangeboden.

Slechts 1 van de geïnterviewden geeft aan de cursus ‘werken met gescheiden ouders’ te hebben gevolgd terwijl iedereen knelpunten ervaart in het werken met gescheiden ouders. De oorzaak hiervan is niet duidelijk.

5.6 Werkpunten

Wat vindt je belangrijke werkpunten vanaf aanmelding tot doorverwijzing?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Altijd met beide ouders in gesprek gaan (kan ook afzonderlijk)	4			1	5
Proberen om ouders met elkaar in gesprek laten komen	3				3
Alleen analyseren van een situatie en indicatie schrijven	1				1
Psycho-educatie geven over de gevolgen voor het kind	4	2	1	1	8
Met 2 hulpverleners het gesprek aangaan.	1				1
Ouders laten focussen op het kind	2	1	1		4
Een taxatie gesprek	1				1
De regie pakken	1				1
De verantwoordelijkheid bij ouders terug leggen	3	1		1	5
Direct zijn naar ouders toe	2	2	1	1	6
Alert zijn op klachten	1				1
Meerzijdig partijdig zijn	5	2	1	1	9
Alert zijn op privacygevoelige informatie tussen beide ouders	1				1
Veel overleggen met gedragswetenschapper	1				1
Duidelijk zijn in wat er verwacht kan worden van jou als casemanager	1	1	1		3
Ouders individueel confronteren, niet in een 2 gesprek	1				1
Naar het verhaal luisteren wat ouders te vertellen hebben	1				1
De vraag 'Wat is nou precies je probleem? Op het juiste moment stellen	1				1
Investeren in de samenwerkingsrelatie	1				1
Meeveren en motiveren		1			1
Risico qua veiligheid voor kinderen inschatten	1	2			3
Ouders de nieuwe situatie laten zien zodat ze de oude los kunnen laten		1			1
Uit de strijd tussen ouders blijven	1		1		2
Het lezen van e-mails zodat je weet wat er speelt.			1		1
Het motiveren van ouders			1		1
Het herkennen en bespreken van vertragingen			1		1
Ouders ontschuldigen				1	1
Letten op positionering van jezelf als hulpverlener t.o.v. ouders (TA)			1	1	2

Tijdens de interviews werden 28 verschillende punten genoemd die de hulpverleners als belangrijk beschouwden in het werken met vechtscheidende ouders in de periode tussen aanmelding en doorverwijzing. Werkpunten die vaker genoemd werden zijn:

- Meerzijdig partijdig zijn werd het meest aangegeven als belangrijk werkpunt. 9 van de 13 geïnterviewden vond dit iets waar je erg op moet letten tijdens de gesprekken met ouders. Een casemanager uit Amersfoort zei daarover: 'Wat ik weet is dat je je nooit moet laten verlokken tot het partij kiezen, zeg maar. Dat zo'n verhaal altijd heel eenzijdig is. (..) In geen van de andere zaken wordt er zo sterk een beroep op je gedaan om te geloven wat de ander

zegt. Er wordt heel erg een beroep op je gedaan. Dat ik in ieder geval geen uitspraken doe over de andere ouder. Ik laat me geen uitspraken ontlokken als: 'Goh wat een vreselijke kerel.' of 'Wat een vreselijke vrouw.' Dat niet. Ik blijf altijd neutraal over de andere ouder'.

- Psycho-educatie geven aan ouders over de gevolgen van de strijd tussen ouders, voor het kind werd in totaal 8 maal genoemd. 4 maal door de casemanagers in Amersfoort, 2 maal door de casemanagers in Utrecht, de gedragswetenschapper en jeugdbescherming noemde dit werkpunt. Ouders hebben vaak niet door wat voor gevolgen het heeft voor een kind, als ouders met elkaar in een conflict zitten.
- Direct zijn naar ouders toe werd 6 maal genoemd, maar opvallend is dat het maar 2 keer door de casemanagers in Amersfoort genoemd is.
- Met beide ouders in gesprek gaan werd 5 maal benoemd. 4 maal door casemanagers in Amersfoort en één maal door de jeugdbeschermer. geen van de casemanagers in Utrecht benoemde dit als belangrijk.
- Verantwoordelijkheid terug leggen bij de ouders werd 5 maal genoemd. 4 maal door casemanagers waarvan 1 uit Utrecht en door de jeugdbeschermer. Een reden die werd aangedragen waarom dit een belangrijk werkpunt is, was: 'En aan de andere kant maak je ouders zelf verantwoordelijk en niet van 'je doet het slecht' maar 'wij willen dat alles goed gaat met jullie kinderen, wat kan jij daaraan doen?' Dus eigenlijk wat ik al doe maar dat je het dan in een plan zet. Wat kan jij doen, welke dingen kunnen zorgen dat het kind niet blootgesteld wordt aan..? Hoe meer zij zelf het plan maken, hoe meer ze er zelf achter staan'.
- Ouders laten focussen op het kind werd 4 maal genoemd, dit kwam naar voren omdat ouders zo in de strijd zitten met de ex-partner dat ze het kind uit het oog verliezen.

Conclusie

Er worden veel verschillende werkpunten door de geïnterviewden genoemd. Deze werkpunten zijn belangrijk in het gesprek tussen casemanager en beide ouders. Uit de interviews blijkt dat 3 van de medewerkers proberen om de ouders samen in gesprek te laten komen in gesprek te laten komen terwijl geen van de andere geïnterviewden dit als werkpunt ziet. Dit is opvallend omdat hieruit geconcludeerd kan worden dat de casemanagers verschillen van werkwijze als het gaat om de taken die zij op zich nemen.

5.7 Melding bij de Raad van de kindbescherming

Wanneer besluit je de Raad van de Kinderbescherming te melden?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Als ik merk dat onder toedoen van de ouders het kind eraan onderdoor gaat.	2				2
Als ik merk dat er veel kindfactoren zijn en ouders niet veranderen	4				4
Naar aanleiding van het consult bij 'Beterbeschermd'	1				1
Bij voldoende kindsignalen	1				1
Bij mij is het gevoelsmatig, wanneer ik vind dat de belangen van het kind worden ondergesneeuwd.		2			2
Niet beantwoord			1	1	2

4 van de 8 casemanagers uit Amersfoort geven als reden voor een raads melding aan: 'Als ik merk dat er veel kindfactoren zijn en ouders niet veranderen.' Daarnaast geven nog 3 casemanagers uit Amersfoort aan dat het voortkomt uit de gesignaleerde kindsignalen. Eén van de casemanagers doet het naar aanleiding van een consult bij beter beschermd.

Beide casemanagers uit Utrecht zeggen vooral gevoelsmatig een raads melding te doen. Eén van hen zegt hierover: 'Maar bij mij is het gewoon gevoelsmatig van: "Oké dit gaat, met alle informatie die ik heb gekregen, gewoon te ver."', maar die grens is gewoon heel lastig en dit stem je natuurlijk ook steeds af met de gedragswetenschapper.'

Conclusie

Casemanagers kunnen pas een raads melding doen wanneer er voldoende kindsignalen zijn. Pas dan kan er gedwongen ouderschapsbemiddeling geboden worden of een OTS uitgesproken worden. In het voorliggende traject is dit niet mogelijk omdat de TGJ vanuit een vrijwillig kader werkt. Wanneer ouders niet mee willen werken, kunnen de casemanagers dat ook niet afdwingen. Alleen wanneer er kindsignalen zijn en wanneer het dus eigenlijk al te laat is.

5.8 Allochtone gezinnen

Ziet de hulp die je in deze situaties biedt er anders uit als het gaat om allochtone gezinnen?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ja, er is verschil	4	1			5
Nee, er is geen verschil	2				2
Ik heb geen ervaring met het werken met allochtone gezinnen en deze problematiek.	2	1			3
Niet beantwoord			1	1	2

Vijf casemanagers, van wie één uit Utrecht, geven aan dat er verschil is tussen de hulpverlening aan allochtone en autochtone gezinnen. Opmerkelijk is dat drie van de casemanagers, van wie wederom één uit Utrecht, geen ervaring hebben met het werken met allochtone ouders die in een vechtscheiding verwickeld zijn. Eén casemanager zei hierover: 'Allochtone gezinnen komen sowieso al minder binnen bij ons en bijna nooit, eigenlijk nooit met dit probleem. (..) Nee. Ik denk dat allochtone ouders minder naar de hulpverlening stappen. En dat ze dus ook minder met dit soort problemen komen. Of ze lossen het zelf op, ik weet het niet.'

wat is het verschil in je manier van omgaan met allochtone gezinnen					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Wij cultuur	2				2
Rol patroon man/vrouw	2				2
Minder directe benadering	3				3
Je moet rekening houden met eergevoel/ eerwraak	2				2
Zij laten geen strijd aan de hulpverlener zien		1			1

Er werden 5 verschillen genoemd waar de casemanagers rekening mee houden:

- 3 case managers gaven aan dat zij een minder directe benadering aannemen als het gaat om allochtone ouders. Wel gaven ze aan dit soms ook bij autochtone ouders toe te passen.
- 2 casemanagers benoemden dat het verschil de wij-cultuur is. Echter zegt een casemanager hier wel over: 'Dat is nog wel iets complexer, want je hebt families en het is dan niet individuen tegenover individuen. Dan is het familie tegenover familie. Trouwens, Nederland kent ook de wij-cultuur aspecten zoals in Spakenburg, Barneveld of Achterveld. Daar heb je ook de overeenkomsten die ik net benoemde.'
- 2 casemanagers gaven aan dat de rolverdeling tussen man/vrouw anders is en dat je hier als casemanager rekening mee moet houden. Iemand zei hierover: 'Want je hebt ten eerste al te maken met een ander rolpatroon. In allochtone gezinnen is vader vaak degene die de baas is en het woord voert.'
- 2 casemanagers benoemden dat je rekening moet houden met eerwraak en eergevoel. Een casemanager uit Amersfoort zei: 'Ja, maar dat heeft niet zozeer met de echtscheidingsproblematiek te maken, eerder dat je wat mij betreft een hele andere benadering moet hebben naar deze mensen. Vaak speelt schaamte, eergevoel en al dat soort dingen een rol, waardoor je er anders mee om moet gaan.'
- De casemanager uit Utrecht gaf aan: 'Het merendeel is ongrijpbaar. Ze gaan wat minder tegen je in en zo. Je ziet minder van die strijd. 'Ja, is goed', zeggen ze dan. Ze hebben wat meer respect voor jou als hulpverlener. Want ze zeggen 'ja', maar ik weet niet of ze het ook doen hoor.'

Conclusie

Weinig allochtone gezinnen met specifieke echtscheidingsproblematiek melden zich bij BJZ. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat allochtone gezinnen vanuit hun cultuur minder snel naar de hulpverlening stappen. Er is wel verschil in de situaties bij allochtone en autochtone gezinnen maar casemanagers passen over het algemeen de hulpverlening hier niet specifiek op aan.

Omdat we ons onderzoek startten met het idee dat er meer informatie te vinden zou zijn over dit onderwerp is daar in de literatuurstudie aandacht aan besteed.

5.9 Samenwonend of getrouwd

Ziet de hulp die je in deze situaties biedt er anders uit als gaat om samenwonenden die uit elkaar zijn gegaan?

	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ja	1				1
Nee	4	1			5
Onbekend	2	1			3
Geen antwoord	1		1	1	3

Maar één geïnterviewde geeft aan dat er een verschil zit tussen de hulpverlening aan ouders die gehuwd waren of ouders die ongehuwd uit elkaar zijn gegaan. Deze zei hierover: 'Ik heb een keer een zaak gehad waarbij de vader geen gezag had. Terwijl hij wel echt aanspraak wilde maken op een omgangsregeling met zijn kinderen. Toen zijn we nog wel druk geweest met het regelen van dat gezag.'

Vijf casemanagers, van wie één uit Utrecht, gaf aan dat er geen verschil is. Voor 3 casemanagers, van wie één uit Utrecht, was het onbekend. Zij had hier nog niet opgelet of mee te maken hadden gehad.

Conclusie

De meeste casemanagers merken geen verschil in heftigheid tussen een echtscheiding of scheiding. Als dat verschil genoemd werd had dat te maken met gezag na samenwonen.

5.10 Tevredenheid bij het afsluiten van deze zaken

Ben je tevreden over wat je deze gezinnen hebt te bieden hebt gehad wanneer je een zaak afsluit?					
tevreden bij het afsluiten van een zaak	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ja	1				1
Ten aanzien van de kinderen wel, maar ten opzichte van de ouders niet	2				2
Over mijn inzet wel, maar het resultaat niet altijd	2	1			3
Ik heb soms geen zicht of het goed verlopen is	1				1
Als ouders inzicht hebben gekregen ben ik tevreden	1				1
Ligt aan de hulpverleningsvorm.	1				1
Niet als de strijd tussen ouders door blijft gaan		1			1

Over het algemeen zijn casemanagers tevreden bij het afsluiten of doorverwijzen van deze zaken. De belangrijkste resultaten zijn:

- 3 casemanagers geven aan tevreden te zijn over hun eigen inzet maar niet altijd over het resultaat.
- 2 casemanagers zijn wel tevreden over wat zij voor de kinderen doen maar niet over wat zij voor de ouders betekenen. Eén casemanager zei daarover: ‘Dus helemaal bevredigend zal het ook nooit zijn dit soort zaken. Nee, dan richt ik me meer/ kijk ik meer naar het kind. Om te zorgen dat deze wel de hulpverlening krijgt of de zorg die het nodig heeft. En als dat lukt, dan richt ik me meer daarop. En de ouders laat ik dan maar achterwege.’
- Er was een verschil in het ervaren van tevredenheid. Eén casemanager uit Utrecht gaf op de vraag of zij tevreden was bij het afsluiten van een zaak met vechtscheidende ouders aan: ‘Niet als er nog steeds zo’n strijd is.’ Terwijl een casemanager uit Amersfoort vertelde: ‘Nou, dat ligt een beetje aan de hulpverleningsvorm of dat geslaagd is. (..) Het is een Utopia om te denken dat ouders met elkaar door één deur kunnen blijven gaan. (..) En dat kunnen wij ook niet altijd veranderen.’
- 1 casemanager gaf een duidelijke ‘Ja’.
- Een opmerking van een casemanager uit Amersfoort was: ‘Kijk als ze bij ‘Zandbergen’ afsluiten, dan krijg je alleen maar te horen: ‘gelukt of niet gelukt’. En meer zeggen ze ook niet. (..) Dan sluit je af, maar weet je eigenlijk niks.’
- Bij de jeugdbeschermer kwamen de zaken terecht nadat ze waren doorverwezen door de casemanagers. Zij vertelde op de vraag of zij tevreden was over de zaken die zij kreeg van de TGJ: ‘Jazeker, maar ik vind dat de TGJ heel erg goed werkt. Ik heb daar zelf dichtbij gezeten, dus dat weet ik gewoon.’

Conclusie

Casemanagers zijn over het algemeen tevreden over de hulp die zij bieden. Ondanks dat zij wel knelpunten ervaren zijn ze tevreden over hun eigen inzet. De reden dat zij tevreden zijn heeft vooral te maken met het feit dat zij het idee hebben dat ze deden wat ze konden. Het gaat dan dus meer over hun eigen werkzaamheden en niet over de resultaten.

5.11 Wat heb je nodig van de organisatie

Wat heb je van de organisatie nodig om optimale zorg te bieden binnen het aantal gesprekken waarvoor je ruimte hebt?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Meer tijd voor dit soort zaken	5				5
In het eerste jaar de cursus werken met gescheiden ouders kunnen volgen en anders betere inwerking	1				1
Extra cursus i.v.m. bemiddeling zodat we bemiddeling zelf kunnen doen	1				1
Erkenning en invoering van de taxatie gesprekken.	1				1
Een soort van protocol voor deze zaken.	1				1
Mediation binnen BJZ terug	1				1
Als BJZ zijnde meer een standpunt naar ouders innemen.	1				1
Constante dekking vanuit BJZ		1			1
De problematiek binnen BJZ in kaart brengen				1	1

Tijd

De enige wens die meerdere malen genoemd wordt door casemanagers is tijd. Dit wordt door 5 van de 8 casemanagers uit Amersfoort aangegeven. Echter geeft geen casemanager uit Utrecht dit aan. Een casemanager zegt hierover: 'Tot nu toe nemen we die, maar als je er een aantal op de caseload hebt, heb je die ruimte niet. Dus als het bij eentje blijft kun je daar iets mee. In dit geval zou je structureel erkenning moeten krijgen in dit soort complexe zaken.'

Andere wensen zijn:

- Taxatie gesprekken; 'Wij hebben die taxatie gesprekken gewoon tussen onze eigen zaken door gedaan. Daar is geen product voor, daar is geen tijd voor, daar is geen gelegenheid voor. Dus we moesten dat er bij doen. Wat ik straks al zei, het is enorm pittig, het eist veel energie. Dus je moet ook niet vier keer per week zo'n gesprek tussendoor doen. Dat is veel te heftig. Ik denk toch ook in ieder geval wel erkenning, dat het winst oplevert voor de organisatie. Maar ook voor de ouders en het kind. Omdat in anderhalf uur duidelijk wordt gemaakt, of ouders met elkaar verder kunnen en hoe ouders met elkaar verdergaan.'
- Protocol/ richtlijn; 'We hebben natuurlijk voor alles protocollen maar voor dit soort zaken hebben we niet een specifiek soort protocol. En misschien is dat wel prettig maar aan de andere kant maakt het dan ook dat je juist dit soort zaken (..) andere dingen gaat missen.'
- Mediation; 'En toch misschien dat er weer een mediation traject komt. Maar ik weet ook dat het eerder is geprobeerd en eerder is gestopt, ik bedoel het zijn ook van die bewegingen, zeg maar, die weer opkomen en weer gaan. Maar het zou mooi zijn als het toch weer terug komt. Als je echt hele lastige scheidingszaken hebt, dat dan één specifieke collega er heengaat, die in mediation geschoold is en die een dergelijk zaak kan oppakken of om kan draaien of wat dan ook.'
- Standpunt innemen; 'Dus je zou als BJZ ook wat meer je standpunt in moeten durven nemen', 'Dit is voor dit moment het beste voor de kinderen'. Er wordt ook vaak gezegd: 'Blijf

daaruit want dat is niet aan ons'. En dat is ook wel zo, maar als er kinderen mee gemoeid zijn dan kun je toch niet helemaal zeggen?'

- Dekking vanuit BJZ: 'Altijd de dekking, want je gaat toch in een veld waar de ruziesfeer zit waarin je soms ook wel tot bepaalde uitspraken wordt uitgelokt. Je probeert heel secuur te formuleren, maar het wordt in een bepaald daglicht uitgelegd. Ja, de dekking is heel belangrijk'.
- Meer begeleiding en cursus 'werken met gescheiden ouders' in het eerste jaar werd genoemd door 1 casemanager die erover zei: 'En toch vind ik dat als mensen daar behoefte aan hebben, dat mensen ook in het eerste jaar die cursus moeten kunnen volgen. Ik vind dat daar wel wat meer begeleiding mag zijn. Als het dan niet in een cursus vorm kan, omdat dat een te grote investering is, dan vind ik dat je daar wat meer op ingewerkt moet worden.'
- Cursus bemiddeling: 'Nee, als je het hebt over bemiddeling. Als je zou willen dat ikzelf die bemiddeling zou doen dan zou je de cursus die in het verleden is gegeven aan iedereen moeten geven aan. Ik denk wel dat daar wat valt in te halen, ondanks dat je niet teveel inhoudelijk dingen kan doen het wel goed is'.
- Problematiek in kaart brengen: 'Ik heb soms ook het gevoel dat we alleen nog maar echtscheidende of echtgescheiden ouders hebben die het niet redden met elkaar. (..) Ik heb dus gezegd dat je die zaken moet tellen, een soort statussen. Omdat je het volgende in kaart hoort te brengen: waar zijn we nou het meest mee bezig en waar ligt onze expertise dan of waar ligt die en wie kunnen we daarvoor inhuren (dan specifiek).

Waar ben je tevreden over?					
	Cm A	Cm U	GW	JB	totaal
Ik ben tevreden over het scholingsaanbod dat BJZ mij aanbied.	1				1
Goede werkbegeleiding van Staf, gedragswetenschapper en juridische afdeling	4	1			5
Ik ervaar de ruimte om wat meer tijd aan dit soort zaken te besteden.	3				3

- Ondanks dat 5 casemanagers aangeven dat zij meer tijd nodig hebben, ervaren 3 medewerkers wel dat zij flexibel met de tijd die zij hebben om kunnen gaan. Eén casemanager zegt hierover: 'Op zich moet je natuurlijk de ruimte nemen die je nodig hebt. (..) En dat mag en kan dan ook gewoon. Dus je moet voor jezelf nadenken wat je prettig vindt, en dat moet je dan ook gewoon doen. En dat is dan nooit een enkel probleem hier'.
- 5 casemanagers van wie 1 uit Utrecht, ervaren dat er een goede werkbegeleiding is. Een casemanager uit Amersfoort zegt hierover: 'Ja bij de unitleider is er ruimte voor, bij de staf is er ruimte voor, de juridische afdeling is goed benaderbaar en reageert goed. Dus daarom denk ik dat aan de basisvoorwaarden om te kunnen werken aan dit soort zaken voldaan wordt'.
- 1 casemanager uit Amersfoort geeft aan: 'Maar ik vind dat wij redelijk actueel worden gehouden als Bureau jeugdzorg. Als ik dit vergelijk met anderen. Je kunt intekenen voor veel cursussen, trainingen die niet direct te maken hebben met de thema, maar wel ingrediënten bevatten die wel voordelig kunnen uitpakken voor de problematiek. Dus ik denk dat aan scholing niet echt gebrek is, maar er zou iets meer gespecialiseerd mogen worden.'

Conclusie

Tijd wordt als enig punt meerdere malen genoemd. Casemanagers hebben het gevoel tijd tekort te komen in deze zaken. Dit klopt ook, omdat het de taak van de TGJ niet is om de bemiddeling zelf op te pakken. Echter gebeurt dit wel door een aantal casemanagers. De casemanagers voelen wel de ruimte om flexibel om te gaan met de tijd die ze hebben. Dit kan echter wel tot gevolg hebben dat ze meer tijd aan de ouders besteden die om de aandacht vragen dan in zaken waar minder om aandacht wordt gevraagd, maar waar het misschien wel nodig is.

5.12 Analyse/ conclusie interview CJG

Medewerkers van het CJG lopen tegen dezelfde knelpunten aan als de casemanagers van BJZ; het meerzijdig partijdig blijven en uit de strijd blijven. Ook zij ervaren een machteloos gevoel. Ze zien de schade die het kind na verloop van tijd oploopt en hoeveel energie het werken in deze zaken hen kost.

Misschien kan hier wel geconcludeerd worden dat dit een algemeen geldend probleem is onder hulpverleners die werken met vechtscheidende ouders. Dit onderzoek vormt daarvoor geen bewijs.

Medewerkers bij het CJG ervaren een groot knelpunt wanneer er tussen de ouders een strijd is over de omgangsregeling. Zij geven aan hier niets mee te kunnen en verwijzen dan door naar BJZ. Echter kunnen casemanagers die in het vrijwillige kader werken hier ook niets aan doen aangezien ook zij geen dwang kunnen uitoefenen. Dit heeft als effect dat zij de ouders verwijzen naar een advocaat om het via de rechter uit te vechten. Dit is echter geen gewenste situatie omdat er dan weinig hulpaanbod over blijft voor ouders doordat er bij een deel van de zorgaanbieders juridisch lopende zaken als contra-indicaties worden gezien. Ook wordt hiermee de strijd tussen ouders mogelijk verhevigd. Tevens wordt bij het CJG, net als bij BJZ, gesignaleerd dat minder allochtone gezinnen zich melden met echtscheidingsproblematiek.

Ook binnen Het CJG is er geen protocol of richtlijn waar de hulpverleners mee werken. Ook hier geven ze aan dat dit wel een goed initiatief zou zijn als dit ontwikkeld zou worden.

6 Conclusie & aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies vanuit de literatuurstudie en de interviews beschreven. Allereerst zullen in hoofdstuk 6.1 de conclusies worden beschreven. Daarna zal op basis van de conclusies een aantal aanbevelingen worden gedaan, welke te lezen zijn in hoofdstuk 6.2.

6.1 Conclusie

6.1.1 problematische scheiding

Uit literatuurstudie blijkt dat een problematische scheiding ernstige negatieve effecten heeft op de betrokken kinderen (hoofdstuk 3.2). Dit heeft vaak ernstige gevolgen voor de ontwikkeling van kinderen op korte en op lange termijn. Het is dan ook van belang dat, wanneer er sprake is van een vechtscheiding, er zo snel mogelijk ingegrepen wordt. De casemanagers geven aan (hoofdstuk 5.1) dat deze vechtscheidende ouders niet in staat zijn de belangen van hun kinderen te zien en zij weten meestal niet wat de gevolgen van hun strijd voor hun kinderen zijn. Zij leggen vaak de schuld van de conflicten bij de ander waardoor ze zelf niet inzien hulp bij de problemen nodig te hebben (hoofdstuk 2.1.1). Dit kan een verklaring zijn waarom ouders de weg naar de hulpverlening niet zoeken. Als zij bij BJZ worden aangemeld is de strijd al zo lang gaande dat er vaak kindsignalen zijn ontstaan. In de periode vanaf de scheidingsmelding zouden ouders begeleiding moeten kunnen krijgen echter blijkt dit in de praktijk niet te lukken, is onze conclusie. Hierdoor ontstaat een vergrote kans op vechtscheidingsproblematiek. Hulpverleners ervaren dat de stap naar de rechter aanleiding kan zijn voor nieuwe conflicten. Onze mening is dat de hulp al aan het begin van de problemen ingezet moet worden, dus meer preventief aanbod.

6.1.2 Hulpaanbod

Het grootste knelpunt voor de casemanagers is dat er onvoldoende passend hulpaanbod is voor de ouders, 6 van de geïnterviewden geven dit als knelpunt aan (hoofdstuk 5.1). Er worden 4 instellingen genoemd en maar 1 daarvan lijkt te voldoen, echter, weinig casemanagers in Amersfoort hebben hier ervaring mee omdat dit traject vooral Utrecht bedient. Dit heeft tot gevolg dat casemanagers niet of niet passend kunnen doorverwijzen. Het zou goed zijn wanneer er door de zorgaanbieders gekeken wordt of het hulpaanbod dat zij nu aanbieden aangepast kan worden. Uit de literatuurstudie kwam tevens naar voren dat 'De Kenniskring Kindermishandeling' aanstuurt op ontwikkeling van hulpaanbod gericht op ernstige echtscheidingsproblematiek. Zij vinden dat het bestaande hulpaanbod niet aansluit bij de behoeften van de ouders (hoofdstuk 4.1). Wat uit de analyse blijkt is dat er meer hulpaanbod is voor kinderen dan voor ouders (hoofdstuk 5.4). Dit is onlogisch want het probleem ligt bij de ouders, zij moeten in actie komen om veranderingen teweeg te brengen. Natuurlijk moet er daarnaast een hulpaanbod voor de kinderen zijn. Echter wanneer er alleen de kinderen hulp aangeboden wordt en de thuissituatie niet verandert, is dit een vorm van symptoombestrijding en blijft de oorzaak bestaan. Het zou goed zijn wanneer er in de regio Amersfoort meer hulpaanbod zou komen dat beter aansluit bij de ernst van de problematiek.

Een aantal jaren geleden werd door BJZ zelf aan bemiddeling gedaan door casemanagers die daar intern een opleiding voor hadden gevolgd. Dit hulpverleningsaanbod is verdwenen bij de TGJ omdat er vanuit de provincie besloten werd dat dit geen taak van BJZ meer was. Dit gat is echter niet

gedicht. Er is geen andere hulpaanbieder die de bemiddeling voor deze doelgroep heeft overgenomen.

Een particulier mediation traject is voor veel ouders te duur omdat ze dit zelf moeten betalen (hoofdstuk 5.4). Ouderschapsbemiddeling wordt wel aangeboden door zorgaanbieders, maar in de praktijk blijkt het lastig te zijn ouders daar ook werkelijk van start te laten gaan of het traject af te laten maken. Dit kan een aantal oorzaken hebben. Ten eerste worden er vaak geen individuele gesprekken aangeboden waarbij ouders eerst een aantal gesprekken alleen hebben en daarna pas gezamenlijk, terwijl ouders nog in een heftige strijd zitten. Daarnaast zijn juridische procedures een contra-indicatie voor ouderschapsbemiddeling. In de tijd tussen aanmelding voor het zorgaanbod en het daadwerkelijk van start kunnen gaan, bedenken ouders vaak dat ze toch geen bemiddeling willen (hoofdstuk 5.4). Dit wordt door casemanagers als lastig ervaren.

Casemanagers ervaren dat wanneer ouders samen niet tot goede afspraken kunnen komen, er geen mogelijkheden zijn om dit wel af te dwingen. Er zijn wel juridische procedures die door een ouder aangespannen kunnen worden rondom gezag. Deze kunnen min of meer dwingend zijn, maar nog is dat geen garantie dat ouders zich aan de afspraken houden. Dit geldt ook voor mediation die door de rechter is opgelegd. Bovendien zullen gerechtelijke procedures de conflicten niet verminderen maar waarschijnlijk eerder verergeren. Wanneer er niet genoeg kindsignalen zijn om een melding te doen bij de Raad voor de Kinderbescherming hebben casemanagers weinig tot niets in handen om te zorgen dat de ouders de strijd stoppen. Het is dan wachten tot er wel kindsignalen zijn (hoofdstuk 5.1).

6.1.3 De sociale kaart

Tijdens de interviews werd gezegd dat de sociale kaart niet volledig is met betrekking tot deze problematiek (hoofdstuk 5.4). Dit betekent dat de casemanagers niet goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden voor doorverwijzing. Dit zou er mede oorzaak van kunnen zijn dat casemanagers als knelpunt ervaren dat er onvoldoende aanbod is. Naar onze mening is het juist voor de TGJ heel erg belangrijk dat de sociale kaart up-to-date is. Hun doel is namelijk om door te verwijzen en om dit te kunnen moeten zij weten wat de mogelijkheden zijn.

6.1.4 Taken

Er wordt binnen BJZ niet eenduidig gewerkt. Sommige casemanagers zetten zich in om de ouders met elkaar in gesprek te laten komen, terwijl anderen aangeven het niet hun taak te vinden en het om deze reden niet doen. Dit is terug te zien in het aantal gesprekken dat een casemanager met een gezin heeft (hoofdstuk 5.3).

De taakomschrijving van BJZ heeft als doel om te indiceren en toe te leiden naar zorg. Er zijn casemanagers die in deze periode proberen om met ouders in gesprek te gaan, zodat ouders het belang van het kind weer vooropstellen en zo gedragsveranderende processen bij ouders op gang brengen. De casemanagers ervaren wel de ruimte om flexibel met de tijdsindeling om te gaan binnen hun eigen caseload. Zij geven daarbij wel aan dat het ten koste gaat van uren in andere zaken en geven aan meer erkenning voor deze zaken te willen krijgen (hoofdstuk 5.11). Tevens geven de casemanagers, die wel met beide ouders in gesprek gaan, aan dat deze gesprekken intensief zijn en dat zij veel moeite moeten doen om uit de strijd te blijven en een meerzijdig partijdige houding aan te nemen naar beide ouders (hoofdstuk 5.1).

Naar aanleiding van het onderzoek kan gesteld worden dat het belangrijk is om de strijd zo snel mogelijk te stoppen om zo de gevolgen voor de kinderen te beperken. Dit zal betekenen dat de casemanager hiermee aan de slag moet gaan door er met ouders over te spreken. Dit kan d.m.v. een gesprek met beide ouders, waarin het vervolg duidelijk moet worden verteld. Binnen BJZ is een dergelijk gesprek bekend onder de naam 'taxatiegesprek'. Bij een taxatiegesprek moet in één gesprek duidelijk worden of ouders in staat zijn zonder hulp met gemaakte afspraken verder te kunnen, of zij bereid zijn een bemiddelingstraject in te gaan of dat de casemanager een melding doet bij de Raad voor de Kinderbescherming. Ook wordt er tijdens dit gesprek getracht ouders met elkaar in gesprek te laten komen. Als het gesprek samen met beide ouders is gevoerd en de ouders hebben aangegeven bemiddeling te willen, is de kans groter dat zij daar daadwerkelijk terecht komen.

Meer informatie over een taxatie gesprek zoals daarover is nagedacht bij BJZ Utrecht-Zuid is te vinden in bijlage 3. Door één van de geïnterviewden en een collega is nagedacht over taxatiegesprekken in een andere vorm, echter wil BJZ-Utrecht hier niet in investeren, omdat het minder goed binnen het takenpakket van de casemanager valt.

6.1.5 Cursus

Ondanks dat de casemanagers aangeven deze problematiek lastig te vinden, heeft maar één van de geïnterviewden de training 'Werken met gescheiden ouders' daadwerkelijk gevolgd (hoofdstuk 5.5). Het is tijdens het onderzoek niet duidelijk geworden wat daarvan de oorzaak is. Heeft het te maken met tijd en planning? Zien casemanagers het nut er niet van? Het zou goed zijn dit te laten onderzoeken zodat uiteindelijk casemanagers toch geschoold kunnen worden in deze problematiek.

Voor 2015 wordt het jeugdzorgstelsel overgeheveld naar de gemeenten. Hierdoor zullen er verschuivingen plaatsvinden in taken die BJZ tot zijn verantwoordelijkheid heeft. De onduidelijkheid hierover brengt ook onzekerheid met zich mee over de taken van de TGJ in de toekomst. Dit betekent dat er nu gekeken moet worden hoe de toekomst binnen de jeugdzorg eruit moet gaan zien.

6.2 Aanbevelingen

Dit onderzoek is geschreven voor BJZ, hoe casemanagers van de TGJ optimale zorg kunnen bieden aan vechtscheidende ouders. Ook worden er aanbevelingen gedaan die niet alleen BJZ aangaan maar ook de landelijke en provinciale of gemeentelijke Jeugdzorg. Wij hebben ervoor gekozen deze toch te benoemen zodat BJZ deze aanbevelingen kan gebruiken om verantwoordelijken hier op aan te spreken.

6.2.1 Preventie

Uit de conclusie komt naar voren dat er zo snel mogelijk hulp ingezet moet worden zodat de gevolgen voor kinderen geminimaliseerd worden. Er zou meer preventief gewerkt moeten worden om deze gezinnen eerder te kunnen begeleiden. Als zij eenmaal bij BJZ zijn aangemeld is de strijd al hevig waardoor de kinderen er al nadelige gevolgen van hebben ondervonden. Beter zou het zijn wanneer dit in een vroeg stadium opgepakt of zelfs voorkomen zou kunnen worden.

Wat er volgens ons moet gebeuren:

- Ouders bewust maken van de gevolgen van een vechtscheiding voor de kinderen. Dit zou kunnen door een landelijk campagne op te zetten waarbij, via Postbus 51 op t.v., aandacht gevraagd wordt voor dit onderwerp. Doel is dat ouders zich aangesproken moeten voelen. Daarnaast moeten er folders zijn die ouders gemakkelijk kunnen vinden. Bijvoorbeeld bij het consultatie bureau, CJG en maatschappelijk werk. Er zijn veel bruikbare folders door de overheid ontwikkeld. Deze zouden onder de aandacht gebracht kunnen worden. Bijvoorbeeld: 'Uit elkaar, en de kinderen dan?'
- Via schoolmaatschappelijk werk, algemeen maatschappelijk werk, scholen en GGD zouden meer problematische scheidingen gesignaleerd kunnen worden en zou actiever ingezet kunnen worden op aansturing naar hulpverlening. Dit zou gerealiseerd kunnen worden door deze instellingen meer informatie over dit onderwerp te bieden. Daarbij aandacht te schenken aan de gevolgen voor kinderen en duidelijk te maken waar hulpverleners zoals maatschappelijk werk en GGD mensen naar toe kunnen verwijzen. Dit zou kunnen door in bijvoorbeeld vakbladen daar aandacht aan te besteden zoals 'Maatwerk' voor maatschappelijk werkers en nieuwsbrieven van bijvoorbeeld Jeugdzorg Compleet en het Nederlands Jeugd Instituut (NJI). Waar het NJI, maar ook de gemeenten, over na zouden moeten denken is hoe de ouders bereikt kunnen worden. Zeker als zij, aan het begin van het scheidingsproces, niet zelf naar de hulpverlening komen. BJZ zit met al de bovengenoemde organisaties in samenwerkingsverbanden en kan deze problematiek daar actief onder de aandacht brengen.
- Voor ouders moet duidelijk zijn waar ze terecht kunnen voor hulp als ze merken dat de scheiding niet goed verloopt. Het CJG is daarvoor een laagdrempelige instelling waar ouders met hun vragen terecht kunnen. Zij kunnen ouders doorverwijzen of een zorgmelding doen als de problematiek ernstiger is.
- Tevens zou er tijdens de scheidingsprocedure meer aandacht kunnen zijn voor vechtscheidingen. Dit kan door de advocatuur en familierechters te informeren over deze problematiek en hen te informeren over instellingen waar zij ouders naar kunnen verwijzen wanneer zij strijd signaleren bij ouders.

6.2.2 Hulpaanbod

Onvoldoende passend hulpaanbod, waarnaar verwezen kan worden, is het grootste knelpunt van de casemanagers. Het is, naar ons idee, van belang om dit hulpaanbod te creëren. Het is gewenst dat het bestaande hulpaanbod wordt uitgebreid en aangepast op deze ernstige problematiek. BJZ zal dit bespreekbaar moeten maken met ketenpartners om afspraken te maken over wie er hiervoor verantwoordelijk is en wie het gaat uitvoeren. Belangrijke punten waar op gelet moet worden bij het ontwikkelen van een nieuw hulpaanbod zijn:

- mogelijkheid om in het begin individuele gesprekken te hebben alvorens er gestart wordt met de bemiddeling;
- ouderschapsbemiddeling samen met opvoedondersteuning;
- juridische procedures niet als contra-indicatie;
- casemanagers moeten op de hoogte worden gebracht van de wijze waarop de ouderschapsbemiddeling start, verloopt en is afgesloten om casemanagement uit te kunnen voeren en een dossier verantwoord te kunnen sluiten.

De volgende aanbevelingen zijn gericht op de casemanagers van de TGJ.

6.2.3 Eenduidige manier van werken

De casemanagers hebben op dit moment geen eenduidige werkwijze. De één probeert ouders nadrukkelijk samen in gesprek te krijgen, terwijl een aantal andere casemanagers dit niet ziet als hun taak. Het zou helpen wanneer er binnen de TGJ duidelijkheid is over wat wel en wat niet te doen. De taak van de TGJ is dat de casemanager de cliënt toe leidt naar zorg. Daarbij hoort naar onze mening ook dat, waar sprake is van bedreiging van de ontwikkeling van het kind, er gemotiveerd en informatie gegeven wordt net als dat bij zorgmeldingen altijd wordt gedaan. Omdat deze problematiek heftig is kan het proces meer tijd en energie kosten maar daar moet wel op ingezet worden.

Om dit te kunnen bereiken hebben we een handreiking geschreven naar aanleiding van de uitkomsten van de literatuurstudie en de interviews. Deze handreiking kan gebruikt worden tijdens het werken met vechtscheidende ouders.

Daarnaast is bekend dat binnen BJZ gewerkt wordt aan de ontwikkeling van het taxatiegesprek. Wij zijn van mening dat dit een positieve ontwikkeling is die door de casemanagers ingevoerd moet worden. Op deze manier kan er namelijk sneller ingegrepen worden in de strijd tussen ouders. Ook zal het voor de casemanager tijdwinst opleveren aangezien er niet tussen beide ouders over en weer gecommuniceerd hoeft te worden. Ook de opzet van dit taxatiegesprek is in de handreiking opgenomen.

6.2.4 Cursus en training

Opvallend was dat alle casemanagers knelpunten ervaren, echter heeft van de geïnterviewden maar één casemanager de training 'omgaan met gescheiden ouders' gevolgd. Het zou namelijk een logisch gevolg zijn dat, wanneer casemanagers knelpunten ervaren, zij daar ook in geschoold willen worden. Dit is blijkbaar niet het geval, of er zijn andere redenen waarom deze training niet is gevolgd. Een aanbeveling is dan ook om de training te adviseren aan alle casemanagers. In het verleden zijn er door een gedragswetenschapper van de JB een paar lunchbijeenkomsten georganiseerd om casemanagers te informeren over actuele ontwikkelingen rond dit thema. Door gerichte training over

de materie maar ook over hun eigen positie kunnen de ervaren knelpunten hopelijk minder tijd en energie kosten. Wat de cursisten vooral waarderen in deze training is dat er ruimte is voor het uitwisselen van ervaringen over hun eigen positie en hoe te handelen. Ook krijgen casemanagers dan erkenning van elkaar hoe lastig deze zaken over het algemeen kunnen zijn. De training is onder tussentijdse gesprekken en intervisie heeft hierbinnen een plek gekregen. Dit zou ook tijdens de intervisiebijeenkomsten, die op dit moment al gehouden worden, structureel een plek kunnen krijgen. Hierbij kan ingezoomd worden op de knelpunten die een casemanager ervaart, om meer inzicht te krijgen in hoe met deze zaken omgegaan kan worden. Een voordeel hiervan is dat er geen extra kosten mee gemoeid zijn aangezien het binnen de bestaande intervisie valt. Ook kan het veel voor de casemanagers opleveren, omdat zij inzicht krijgen in hun eigen handelen en daarbij ook verschillende inzichten en adviezen krijgen van collega's. Hiernaast kan intervisie de casemanagers erkenning geven voor het feit dat het werken met deze gezinnen veel van hen vraagt.

Bibliografie

Literatuur

Baarda, D. G. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv.

Bureau Jeugdzorg. (sd). training werken met gescheiden ouders voor de TGJ. *gespreksvaardigheden voor gesprekken met ouders* . Utrecht: studiecencentrum BJZ.

Bureau Jeugdzorg. (sd). Juridische aspecten. (*Overgenomen uit de training werken met gescheiden ouders voor de TGJ,)* . Utrecht: studiecencentrum BJZ.

Bureau Jeugdzorg. (2012). Opzet taxatie gesprek met ouders. *concept* . projectgroep gescheiden ouders.

Brown, W. (1990). Effects of divorce on children. William Gladden Foundation.

G.Hoefnagels. (1995,2001). *Gelukkig getrouwd, gelukkig gescheiden*. Amsterdam/Antwerpen: L.J. Veen.

Gardner, R. (1998). The parental alienation syndrome.

Geurts, E. (2009). Omgaan met signalen van ex-partners over. *Kennis en co* , 8-17.

Groenhuijsen, L. (2006). *Ouderschapsplan*. Amsterdam: SWP.

Hart, B. d. (2002). *Internationale kinderontvoering*, . Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders.

Hoefnagels, G. (1995,2001). *Gelukkig getrouwd, gelukkig gescheiden*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij L.J. Veen.

Michielsens, M. (2010). *Leren over leven in loyaliteit*. Leuven: ACCO.

P. Amato & J. Gilbreth. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: Nonresident fathers and children's well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 61 , 557-573.

Ploeg, S. e. (sd). bij ontwikkeling kind en effecten scheiding. *overgenomen uit de training werken met gescheiden ouders voor de TGJ* . BJZ.

P.R. Amato, 2. -2. (2006). Children and divorce" What we know and what we need to know'. *Paper presented at the International Conference on Children and Divorce*, (p. 4). University of East Anglia.

Smulders-Groenhuijsen, L. (2002). *En ze leefden nog lang en gelukkig, Kinderen en scheiding*. Amsterdam: SWP.

Spruyt, E. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Voogt, A. H. (2009). *Stoppen als partners, doorgaan als ouders*. Amsterdam: SWP.

Internet

Bartelink, C. (2010, April). *Signs of safety*. Opgeroepen op Mei 10, 2012, van Nederlands Jeugdinstituut: <http://www.nji.nl/nji/dossierDownloads/SignsOfSafety.pdf>

CBS. (2011, Juni 29). *Bevolkingstrends, 2e kwartaal 2011*. (A. d. Graaf, Redacteur) Opgeroepen op Januari Januari, 2012, van Centraal bureau van statistiek: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/F3F611A9-1FA6-4BED-A998-FB5F1221FB7C/0/2011k2b15p82art.pdf>

CBS Stateline. (sd).

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=60060ned&D1=148&D2=0,4-14&HDR=G1&STB=T&VW=T>. Opgeroepen op December 20, 2011, van Centraal Bureau voor de Statistiek: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=60060ned&D1=148&D2=0,4-14&HDR=G1&STB=T&VW=T>

centrum nationale kindertvoering. (sd). *centrum nationale kindertvoering*. Opgeroepen op Mei 12, 2012, van <http://www.kindertvoering.org>

Ed Spruijt, H. K. (2002, November). *het verdeelde kind, literatuuronderzoek omgang na scheiding*. Opgeroepen op Mei 03, 2012, van www.stiefmoeders.nl: <http://www.stiefmoeders.nl/HetVerdKindCompleet.pdf>

Eigen Kracht centrale. (sd). *Families voorkomen ondertoezichtstelling*. Opgeroepen op Mei 12, 2012, van [eigen-kracht.nl](http://www.eigen-kracht.nl): <http://www.eigen-kracht.nl/nl/artikel/families-voorkomen-ondertoezichtstelling>

Jeugdzorg provincie Utrecht . (2011, November). *Provincie Utrecht*. Opgeroepen op Mei 07, 2011, van Factsheet Jeugdzorg 2011: http://www.google.nl/#hl=nl&sclient=psy-ab&q=provincie-utrecht.nl%2Fpublish%2F...%2Ffactsheet_jeugdzorg_2011.pdf&oq=provincie-utrecht.nl%2Fpublish%2F...%2Ffactsheet_jeugdzorg_2011.pdf&aq=f&aqi=&aql=&gs_nf=1&gs_l=hp.12...2431.7464.0.9365.5.5.0.0.0.0.139.59

Lenneke Alink, R. v.-K. (2010, Augustus). *Kindermishandeling anno 2010*. Opgeroepen op April 26, 2012, van Het Landelijk Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie : http://www.kenniscentrum-kjp.nl/files/FILES/trauma_en_kindermishandeling_bijlagen/onderzoek_prevalentie_kindermishandeling_studie_2010.pdf

Nederland Jeugd instituut. (sd). *Wraparound benadering* . Opgeroepen op Mei 16, 2012, van [nji](http://www.nji.nl): <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/07/266.html>

Nederland jeugd instituut. (2011, November 8). www.nji.nl. Opgeroepen op April 17, 2012, van Betreft Beleidsbrief stelselwijziging jeugd „Geen kind buiten spel”: http://www.nji.nl/nji/dossierDownloads/Jeugdzorg_Beleidsbrief_Geen_kind_buiten_spel_nov2011.pdf

Nederlands jeugd instituut. (2010, Juli). *Jeugd en samenleving 2010/7* . Opgeroepen op April 18, 2012, van www.nji.nl: http://www.nji.nl/nji/download/Jeugd%20en%20Samenleving_themabericht%20echtscheiding.pdf

Omgangs Kennis Kollektief. (sd). *Ouderschap Blijft*. Opgeroepen op Mei 01, 2012, van omgangs kennis kollektief: <http://www.omgangskk.nl/ArtOKKidsEnOuderschap.php>

Raad voor de kindbescherming. (sd). *Raad voor de kindbescherming*. Opgeroepen op Mei 16, 2012, van Gezag en omgang na scheiding: http://www.kinderbescherming.nl/wat_doet_de_raad/gezag_en_omgang_na_scheiding/

Right marktonderzoek . (sd). *kwantitatief onderzoek*. Opgeroepen op Mei 7, 2012, van www.right.nl: <http://www.right.nl/methoden-onderzoek/kwantitatief-onderzoek>

Spruijt, n. I. (2002). *De gevolgen van echtscheiding voor kindere*. Opgeroepen op 04 28, 2012, van www.vpro.nl: <http://www.vpro.nl/programma/geheimgeweld/artikelen/19933314/>

Spruyt, E. (2009). *kinderen en echtscheiding* . Opgeroepen op April 27, 2012, van www.nwo.nl: [http://www.nwo.nl/files.nsf/pages/NWOA_7VVD9S/\\$file/State_of_the_Art_Spruijt.pdf](http://www.nwo.nl/files.nsf/pages/NWOA_7VVD9S/$file/State_of_the_Art_Spruijt.pdf)

Voorde, L. D. (2010, Juni 16). *Kinderen als wapen en prooi in vechtscheidingssituaties*. Opgeroepen op April 17, 2012, van www.sig-net.be: [http://www.sig-net.be/uploads/Artikels%20Signaal%20\(index\)/Signaal%2071%20-%20Vechtscheidingssituaties%20-%20www.sig-net.be](http://www.sig-net.be/uploads/Artikels%20Signaal%20(index)/Signaal%2071%20-%20Vechtscheidingssituaties%20-%20www.sig-net.be)

Bijlage 1 Vragenlijsten voor de interviews

Vragenlijst t.b.v. interview casemanagers en CJG

1. Binnen BJZ Utrecht wordt het omgaan met vechtscheidende ouders als een knelpunt ervaren. Welke knelpunten zie jij?
2. Maak je gebruik van richtlijnen of een protocol in zaken waar sprake is van problematische echtscheiding? Welk?
3. Hoeveel gesprekken heb je met het betreffende gezin? Is dat meer of minder dan wanneer er sprake is van andere problematiek?
4. Naar welke instellingen verwijst je? Je kunt denken aan geïndiceerde en voorliggend hulpaanbod.
5. Is er sprake van wachtlijsten? Zo ja, hoe lang zijn dezen? Is het hulpaanbod voor deze gezinnen voldoende in Amersfoort en omstreken?
6. Van welke kennis, theorie of methodiek maak je gebruik? Bijvoorbeeld vanuit je opleiding, cursussen binnen of buiten BJZ, vakliteratuur? (Werken met gescheiden ouders, mediation) Is deze problematiek voldoende aan bod gekomen?
7. Wat vindt je belangrijke werkpunten vanaf aanmelding tot doorverwijzing? Bemiddel je, geef je informatie en advies. Wanneer besluit je het bij de Raad van de Kinderbescherming te melden?
8. Ziet de hulp die je in deze situaties biedt er anders uit als het gaat om allochtone gezinnen? En wanneer het gaat om samenwonenden die uit elkaar zijn gegaan?
9. Ben je tevreden over wat je deze gezinnen hebt te bieden? Verwijs of sluit je de zaak met een goed gevoel af?
10. Wat heb je van de organisatie nodig om optimale zorg te bieden binnen het aantal gesprekken waarvoor je ruimte hebt? Je kunt denken aan tijd en ondersteuning.

Vragenlijst t.b.v. interview Gedragswetenschapper

1. Binnen BJZ Utrecht wordt het omgaan met vechtscheidende ouders als een knelpunt ervaren. Herken je dat? Hoe?
2. Casemanagers leggen in het werken in deze zaken verschillende accenten. Welke verschillen zie jij? Met een collega in gesprek gaan, aspecten van mediation inzetten, gericht op samenwerking tussen de ouders vanaf het begin of juist voornamelijk gericht op een goede doorverwijzing.
3. Wat zijn voor jou in de werkbegeleiding belangrijke aandachtspunten bij deze zaken? Welke adviezen geef je?
4. Welke methodiek of theorie adviseer je de casemanagers om in te zetten? Of misschien een protocol.
5. Hoeveel gesprekken hebben casemanagers met deze ouders? Wat zegt de organisatie hierover? Is dat naar jouw idee voldoende om ouders iets te kunnen bieden?
6. Zijn, volgens jou, de casemanagers voldoende toegerust om met deze ouders te werken?
7. Wat denk jij dat casemanagers van de organisatie nodig hebben om met deze ouders te kunnen werken?
8. Volgden alle casemanagers de training 'Werken met gescheiden ouders' en komt dit onderwerp daarin volgens jou voldoende aan de orde?
9. Is het mogelijk dat binnen de veranderende organisatie BJZ, meer multiprobleem gezinnen bij de TGJ, meer tijd vrijkomt om aan zaken met deze problematiek te werken?

Vragenlijst t.b.v. interview Jeugdbescherming

1. Binnen BJZ Utrecht wordt het omgaan met vechtscheidende ouders als een knelpunt ervaren. Herken je dat?
2. Maakte je gebruik van richtlijnen of een protocol binnen BJZ in zaken waar sprake is van problematische echtscheiding? Welk? Is dat volgens de Deltamethodiek?
3. Wat vindt je belangrijke werkpunten vanaf aanmelding tot doorverwijzing? Bemiddel je, geef je informatie en advies. Wanneer besluit je het bij de Raad van de Kinderbescherming te melden?
4. Van welke kennis, theorie of methodiek maakte je gebruik? Bijvoorbeeld vanuit je opleiding, cursussen binnen of buiten BJZ, vakliteratuur? (Werken met gescheiden ouders, mediation) Is deze problematiek voldoende aan bod gekomen?
5. Als je bij de TGJ werkte, wat zou je ouders in ongeveer 4 gesprekken kunnen/willen bieden?
6. Wat zijn daarmee je ervaringen bij overgedragen zaken vanuit de TGJ?
7. Naar welke instellingen verwijst JB voor ouderschapsbemiddeling? Bij de TGJ werden ouders bijvoorbeeld verwezen naar De Rading voor ouderschapsbemiddeling en Trajectum voor 'de beerput leeg'.
8. Is er sprake van wachtlijsten? Zo ja, hoe lang zijn dezen? Is het hulpaanbod voor deze gezinnen voldoende in Amersfoort en omstreken?

Bijlage 2 Ontwikkelingstaken voor kinderen met gescheiden ouders.

(Ploeg)

Baby 0-2 jaar

ONTWIKKELINGSTAKEN

- Geheel afhankelijk van zijn opvoeder(s)
- Fysiologische regulering
- Behoeftte aan een vast ritme, patronen
- Behoeftte aan stimulatie en rust
- Kan nog niet praten maar uit wel van alles
- Ontvankelijk voor prikkels (zowel positief als negatief)
- Vertrouwen vs. wantrouwen = fundament/basis voor latere vertrouwen in zichzelf en anderen
- Optimale periode voor hechting
- Het zelfbeeld is een weerspiegeling van de response van ouders

OPVOEDTAKEN

- Voorzien in de primaire levensbehoeften
- Bieden van vast ritme, patronen
- Overleg tussen de verschillende opvoeders hierover
- Stimuleren in zijn ontwikkeling
- Sensitiviteit en responsiviteit in het contact
- Zorgen dat het kind niet overprikkeld raakt
- Veiligheid bieden door beschikbaar te zijn

EFFECT VAN ECHTSCHIEDING

- Het kind voelt dat vaste ritmes veranderen
- Gemis van de tweede verzorgende ouder
- Vangt ook negatieve signalen op van de ouder(s) en associeert die op onbewust niveau met negatieve gevoelsbeleving t.a.v. zichzelf en de ouder(s)
- Gevoel van basisveiligheid raakt aangetast
- Kind krijgt niet de mogelijkheid om beide ouders in gelijke mate als ouder te beleven
- Ouder(s) minder emotioneel beschikbaar, minder sensitief en minder responsief
- Hechttingsproces loopt risico

Peuter 2-4 jaar

ONTWIKKELINGSTAKEN

- Peuterpubertijd
- Ontdekt dat hij onafhankelijk individu is: “ik”
- Egocentrische beleving
- Ontdekt de grenzen
- Wil/kan niet delen
- Veel frustraties
- Fantasieontwikkeling
- Angsten en magisch denken
- Veel tegenstrijdige gevoelens
- Ontdekken van de directe leefwereld
- Leert door te imiteren
- Identificatie met ouders in hun specifieke ouderrol
- Identificatie met de relatie tussen ouders

OPVOEDTAKEN

- Leefomgeving peuter-proof maken
- Normeren
- Positief gedrag belonen
- Negatief gedrag corrigeren
- Met ritmes, patronen houvast bieden
- Stimuleren
- Modeling

EFFECT VAN ECHTSCHIEDING

- Minder kans om zich te kunnen identificeren met beide ouders in hun ouderrol
- De identificatie met de relatie tussen ouders, raakt negatief gekleurd
- Risico dat het kind de reden van de echtscheiding aan zichzelf relateert
- Ouders kampen zelf met moeite (angsten) om grip te krijgen op hun eigen wereld die net is ingestort

Kleuter 4-6 jaar

ONTWIKKELINGSTAKEN

- Gaat voor het eerst naar school
- Leert fantasie en realiteit onderscheiden
- Existentiële vragen over bijvoorbeeld God, de dood
- Eerste verliefdheid op bv vader/moeder/juf/oma
- Rollen spelen
- Ontwikkelt sociale contacten
- Leert over normbesef: goed vs. kwaad
- Fijne motoriek ontwikkelt zich snel
- Betreft nog veel op zichzelf, kent schuldgevoel
- Leert samen spelen en samen delen

OPVOEDTAKEN

- Helpen onderscheid te maken tussen fantasie en realiteit
- Stimuleren van ontwikkeling
- Modelgedrag
- Sociale omgangsvormen bijbrengen
- Normbesef bijbrengen van goed en kwaad
- Structuur bieden
- Positief gedrag belonen
- Negatief gedrag corrigeren

EFFECT VAN ECHTSCHIEDING

- Gevoel van basisveiligheid is weg
- Legt de schuld van de scheiding bij zichzelf
- Interpreteert het vertrek van de ouder als persoonlijke afwijzing
- Boosheid; elders geuit
- Bang andere ouder ook te verliezen
- Regressieverschijnselen
- Vooral terugvallen op fantasie en magisch denken
- Veel vragen over de toekomst

Het jongere basisschoolkind 6-9 jaar

ONTWIKKELINGSTAKEN

- Is leerrijp
- Maakt cognitief grote sprongen
- Grote prestatiedrang
- Beoordeelt zichzelf t.a.v. anderen
- Kent nu onderscheid fantasie - realiteit
- Het denken is realiteitsgebonden
- De angsten ook
- Minder egocentrisch dan voorheen
- Meer afstand tussen jongens - meisjes
- Ontwikkelt volop sociale contacten
- Gaat deelnemen aan clubs
- Is trots op zijn nieuw verworven vaardigheden
- Beginnend inlevingsvermogen
- Kan gevoelens steeds beter verwoorden
- Het kind speelt bij andere kinderen en ziet verschillen tussen thuis en andere gezinnen
- Kind beseft dat het zelf een uniek wezen is, is zich bewust van persoonlijke kenmerken

OPVOEDTAKEN

- Stimuleren in snelle cognitieve ontwikkeling
- Voldoende rust bieden om alle nieuwe informatie te verwerken
- Kind mogelijkheid bieden tot aangaan van sociale contacten
- Leren om prestaties niet alleen te stimuleren, maar ook te relativeren
- Het kind helpen begrijpen dat niet ieder gezin, niet ieder kind dezelfde regels heeft en hoeft te hebben

EFFECT VAN ECHTSCHIEDING

- Kind maakt zich zorgen om ouder(s), gaat 'pleasen' en aanpassen
- Prille identificatie met de ouder die het meest slachtoffer van de situatie is
- Risico van rolomkering
- 50% doet het slechter op school (verstoring basale leerproces)
- Evt. schoolwisseling door echtscheiding midden in het basale leerproces
- Kind moet vaak van clubs e.d. af door financiële teruggang van het gezin

Het oudere basisschoolkind 9-12 jaar

ONTWIKKELINGSTAKEN

- Ontwikkelt vaste vriendschappen
- Beschikt over zelfwaardering
- Oriëntatie op de wereld
- Meer interesse in volwassenen en hun wereld
- Gericht op vergaren van informatie
- Meer abstract denken (los van hier en nu)
- Emotioneel vrij stabiel, consolidatie
- Laat eigen mening duidelijk horen
- Het kind ontwikkelt eigen gevoel voor ethiek, goed en kwaad
- Het kind krijgt plichtsbesef
- Kind meet zich aan andere kinderen, jaloezie steekt de kop op
- Er is nog steeds relatief veel afstand tussen jongens - meisjes

OPVOEDTAKEN

- Acceptatie dat het kind steeds zelfstandiger dingen onderneemt
- Gelegenheid geven voor contacten met andere kinderen
- Kind stimuleren in het zoeken naar informatie (bibliotheek, internet, etc.)
- Waardering voor prestaties
- Prestatiedrang ook leren relativeren
- Kind waarderen op eigen meningsvorming
- Kind taken en verantwoordelijkheden toekennen

EFFECT VAN ECHTSCHIEDING

- Zoekt compensatie buiten het gezin
- Verdriet en onbegrip omdat het ziet dat andere gezinnen nog wel intact zijn
- Voelt zich in de steek gelaten door ouder(s)
- Kan de scheiding rationeel wel begrijpen, maar emotioneel nog niet verwerken
- Ontwikkelt coping mechanismen om emotioneel overleefd te blijven
- Verliest in geval van verhuizing vaste vriendjes
- Verliest soms door financiële teruggang deelname aan clubs, e.d.

De jonge puber 12-14 jaar

ONTWIKKELINGSTAKEN

- Onrust, de wereld op z'n kop
- Gaat naar het middelbaar onderwijs
- Moet plekje zoeken op nieuwe school, in nieuwe klas
- Leert ongemerkt veel sociale vaardigheden bij
- Het kind zoekt zijn identiteit en autonomie
- Meet zich t.o.v. leeftijdsgenoten
- Gevoelsbeleving: verward
- Hormonen gaan opspelen
- Ontdekt seksualiteit
- De andere sekse wordt interessant
- Kind gaat oordelen vormen
- Heeft een sterk moreel bewustzijn
- Begint kritiek te uiten op ouders
- De autoriteit van ouders is niet meer vanzelfsprekend
- Het kind wordt egocentrischer, is het middelpunt van zijn eigen belevingswereld.

OPVOEDTAKEN

- Niet gekwetst voelen door kritiek van het kind
- Meningsvorming van het kind serieus nemen
- Tijd van compromissen sluiten en onderhandelen met het kind
- Autoritatieve opvoeding (ruimte én grenzen)
- Begrip en steun bieden
- Zicht hebben op wat de puber bezighoudt, zowel binnen- als buitenshuis
- Vertrouwen hebben/houden/tonen in het kind

EFFECT VAN ECHTSCHIEDING

- Emotionele verwarring
- Zich vervroegd afwenden van het gezin
- Vooral veel problemen als ouder(s) nieuwe relatie aangaat
- Steun elders zoeken
- Zich heftig afzetten tegen, zonder compensatie
- Sneller geneigd zijn partij te kiezen, polarisatie
- Verandering in eigen ontluikende seksualiteit: of sneller of afhoudender
- Risico op horizontale relatievorming tussen ouder(s)-kind
- Minder sociale controle op het kind
- Sneller kans van afglijden

Bijlage 3 Opzet Taxatiegesprek gescheiden ouders

(Bureau Jeugdzorg, 2012)

Verantwoording

Dit document is tot stand gekomen door gebruik te maken van kennis uit de CA en doorontwikkeld door Claudette, Margreet, Ilone, Marieke, Tinie en Wouter (de projectgroep gescheiden ouders). De status van dit document is 'concept' wat inhoudt dat de verwachting is dat er door ervaringen in de praktijk nog wijzigingen en aanvullingen zullen volgen. Allen die werkzaam zijn bij bureau jeugdzorg worden van harte uitgenodigd om bij te dragen aan de ontwikkeling van dit document.

Inleiding

De doelgroep van Bureau jeugdzorg bestaat voor een groot gedeelte uit ouders die gescheiden leven of in een scheiding zitten. Onze betrokkenheid ontstaat vaak vanuit een zorgmelding waarbij de rapporteur (meestal van de politie) aangeeft dat ouders ruzie maken en dat kinderen daar getuigen van zijn. Uit de ervaring van de casemanagers blijkt het lastig om ouders gezamenlijk met ons in gesprek te laten gaan over de zorgen om de kinderen. Meestal willen ouders niet met elkaar praten, hebben ze zorgen om de kinderen, maar leggen de verantwoordelijkheid daarvoor vaak bij de andere ouder. Ze zien niet het gezamenlijke doel en staan dan ook niet open voor hulpverlening. Bureau jeugdzorg is dan niet bij machte om de situatie te doorbreken. Als kindsignalen door 3^e (nog niet) waarneembaar zijn dan moeten we onze betrokkenheid staken.

Probleemstelling

Casemanagers van Bureau jeugdzorg merken dat het vaak niet lukt om in gesprek raken met ouders of om voldoende inzicht te krijgen in de problematiek of hulpvraag van een gezin door strijd tussen ouders. Hierdoor komt het voor dat gezinnen die hulp kunnen gebruiken niet tot geïndiceerde zorg komen.

Vraagstelling

- Hoe krijgt BJZ TGI meer zicht op problematiek van gezinnen of het kind als er een (vecht) scheiding op de voorgrond speelt die zicht belemmert.
- Wat kan BJZ TGI bieden om in het geval van een (vecht) scheiding die inzet van adequate hulp stagneert, toch te komen tot geïndiceerde jeugdzorg, of een andere vorm van hulpverlening.
- Hoe kunnen we meer weloverwogen een zaak afsluiten waarbij onze betrokkenheid zal stoppen door gebrek aan kindsignalen terwijl er wel scheidingsproblematiek speelt.

Oplossingsrichting

Om een antwoord te vinden op de bovenstaande vragen is het volgende bedacht:

Creëer een situatie waarbij voorbereid en gestructureerd ouders elkaar onder begeleiding van bureau jeugdzorg spreken over de zorgen die zij hebben over het kind. Het gesprek gaat over het hier en nu, spitst zich volledig toe op de zorgen over het kind en is in tijd gekaderd. De structuur bestaat uit een vastgesteld voortraject, regels voor het gesprek en een eindadvies waar ouders mee verder kunnen. Het doel is om een taxatie te kunnen doen over de ernst van de problematiek en de haalbaarheid voor verdere hulpverlening.

Doel

Het doel is om ouders (tijdelijk) uit hun strijd te halen en gemeenschappelijk naar het belang en de toekomst van het kind te kijken. Tevens wordt duidelijk of er draagvlak is voor hulpverlening.

Wat kan het resultaat zijn

- Een brief aan ouders met een aantal afspraken tussen hen, bekrachtigd door Bureau jeugdzorg om 'veilig' verder te kunnen zonder hulp (afsluiten).
- Een brief met een bevestiging van een startpunt voor een gezamenlijk (geïndiceerd) hulptraject (indiceren).
- Een brief met de constatering vanuit Bureau jeugdzorg dat ouders niet tot elkaar komen en daarbij het belang van het kind onvoldoende dienen. Hierbij is de keuze tussen advies voor vervolgetappen in voorliggend veld (schriftelijk advies) of aankondiging voor een raadsonderzoek (raads melding).

Wat is het niet (moet het niet zijn)

- Mediation traject, Ouderschapsbemiddeling
- Escalatie mogelijkheid, zeurmoment, zwarte pieten spelen
- (groot) Risicogesprek, gesprek wat ouders eigenlijk niet willen
- Ongestructureerd en onvoorbereid gesprek

Voor Wie

Het Taxatiegesprek Gescheiden ouders zou voor elke ouder geschikt moeten zijn die in conflict is met de andere ouder. Voorwaarde is dat op dat moment Bureau jeugdzorg betrokken is middels een zorgmelding, dan wel in een regulier traject. De andere voorwaarde die er zou moeten zijn is dat beide ouders mee willen werken en de veiligheid voldoende gewaarborgd is tijdens en na het gesprek.

Dit doen we door de volgende vragen te beantwoorden:

- Kan Bureau jeugdzorg op basis van aanmelding, de indruk van ouders en de context inschatten of een gesprek veilig gevoerd kan worden. Zo ja, is het voldoende veilig?
- Willen ouders meewerken?
- Willen ouders de veiligheid naar elkaar waarborgen?
- Willen ouders vooraf hun zorgen ten aanzien van de kinderen op papier zetten en met elkaar delen?

Zo ja, dan kan het gesprek verantwoordt plaatsvinden (waarbij natuurlijk altijd de gebruikelijke risico's meespelen die horen bij ons werk).

Hoe gaan we te werk?

Een casemanager bepaalt in overleg met zijn team of een casus in aanmerking komt voor een taxatiegesprek gescheiden ouders. Meestal is dat na het 1^e huisbezoek/telefoongesprek. De casemanager zoekt vervolgens contact met een teamlid van de projectgroep. Samen bepalen ze de casus specifieke tactiek om tot een gesprek te komen.

Ouders worden voorgelicht en stemmen (mondeling) in met het gesprek en de daaraan verbonden voorwaarden. Zij ontvangen een brief met daarin de aankondiging en werkwijze ter bevestiging van

het gesprek. Ouders zetten hun zorgen op papier en sturen dat per brief of mail aan de andere ouder en aan Bureau jeugdzorg.

Het gesprek wordt gevoerd op het kantoor van Bureau jeugdzorg met de casemanager en het teamlid van de projectgroep volgens de gespreksregels.

De casemanager zet het resultaat van het gesprek in een brief en stuurt dat de ouders toe. De casemanager vervolgt het traject zoals afgesproken.

Het taxatie gesprek is dus een extra gesprek binnen S3 (of evt regulier). De (tijds)winst zit hem in een snellere besluitvorming die hieruit voort kan komen (het snel doorgeleiden naar een indicatietraject of het lokale veld met schriftelijk advies).

Gespreksregels

De regels die leidend zijn in het gesprek:

- De zorgen die beide ouders hebben gedeeld zijn leidend en nemen we serieus;
- Het belang van het kind staat centraal;
- Er wordt gesproken vanuit het hier en nu, we laten het verleden achter ons;
- We hebben respect voor elkaar;
- Er wordt niet gescholden en niemand laat zich agressief uit;
- We laten elkaar uit praten en accepteren de rol van de gespreksleider;
- Zodra de emoties te hoog oplopen maken we gebruik van de mogelijkheid om een 'time out' in te lassen;
- Aan het eind van het gesprek vatten we samen en maken we afspraken, zodat helder is wat het resultaat is van het gesprek.

Verder

Voorbeeld brief vooraf: Inhoud volgt

Voorbeeld brief achteraf: Inhoud volgt

Invulling van Psycho-educatie richting ouders (gesprek, boekje, film?): invulling volgt